Jos. Steiner:

Utrpení sociální demokracie československé a postup strany v Rakousku

»Proletáři ve svém boji nemají co ztratit, leda své okovy; za to však jim kyne dobytí světa«.
Komunistický manifest.

Jos. Steiner:

Utrpení sociální demokracie československé a postup strany v Rakousku.

---

1. *Počátky dělnického a zárodky sociálně demokratického hnutí v Čechách.*
2. *Persekuce a utrpení sociálních demokratů.*
3. *Dělnické organisace, boj za upravení pracovních poměrů a za ochranné zákonodárství.*
4. *Boje dělníků za politická práva. Parlament a parlamentarism. — Závěrek.*

Cena 1 koruna.

V PRAZE 1902.
Nákl. Tiskového družstva československé strany sociálně demokratické (čas. »Zář«
Tiskem Dělnické knihtiskárny.

DÍL PRVNÍ.

Počátky dělnického a zárodky sociálně demokratického hnutí v Čechách.

Ze Svatováclavské trestnice v Praze.

Soudruzi! Přátelé!

Sotva uplynuly dva dny mého pobytu zde, navštívil mě páter Novotný. Vyslechl jsem jej tiše, ačkoli mě prašivou ovcí nazval a řekl, že více krásnou naši přírodu neuzřím. Když však pokus obrátiti mě zpět na víru opakovati chtěl, požádal jsem jej, by mě svými výklady ušetřil, ujišťuje jej, že bezkonfesionelním ostanu. Slyše to, zahřměl na mě a poručil strážníkovi Štolovi uvrhnouti mě do nejtmavějšího a nejpřísnějšího žaláře, bych se žádným jiným vězněm do styku nepřišel.

Tak se také ihned stalo a jsem podnes v takové díře, kterou mi popsati nelze. Žádný paprsek sluneční nevnikne v tuto propast. Věčná noc a vždy samoten! Utrpěl jsem již zkázu zraku, myslím, že oslepnu brzy. Pamatuji se výroků jiných soudruhů: „raději budu celý rok v káznici, nežli týden na tomto místě."

Patří k tomu železná povaha, zde živořiti. Konečně se mi podařilo obrátiti se na žalářníka

s prosbou, by mě odtud dal pryč. Obdržel jsem tu odpověď, že nemám práva ničeho požadovati a že zde zůstanu, až větší doprava do Kartouz*) poslána bude. Budu snad zaklet ještě celý, celý rok, ne jako politický, ale jako sprostý zločinec v tento strašný žalář, oloupen o světlo a vzduch, s hroznými mukami chřadnouti. O soudruzi! Řekněte celému světu jak trpím, by Váš hlas donutil mé — — — — nakládati se mnou dle rozsudku soudního. Kvapte ale, neb tato muka mohou brzy síly mé zlomiti.

Pozdravuje Vás Váš ubohý přítel a soudruh

Fischer.

Připomenutí.

Tiskové družstvo naší československé sociálně demokratické strany vybídlo mě ku napsání spisku, v kterém by znázorněn byl výsledek a úspěšnost našich zápasů. Vyzvání tomu vyhověti považoval jsem za svoji povinnost jednak proto, poněvadž se mi naskytla příležitost mnoho pozdějších a novějších stoupenců strany upozorniti na počáteční naše boje a »z pohřebiště své knihovničky“ vynésti na veřejnost mnohé, dosud málo známé neb zapomenuté doklady o životě a krutých zápasech naší strany a tím také přispěti nejen ku všeobecnému poznání a poučení, nýbrž ku poskytnutí látky pro zpracování dějin našeho hnutí.

Práce tato nemá tudiž býti dějepisem československé sociálně demokratické strany, nýbrž publikací agitační. Ve všech článcích, které tímto předkládám, seznamuji čtenáře s poměry jaké byli dříve a myslím, že právě poznání dřívějších a srovnání s nynějšími poměry, samo o sobě vydává nejlepší a nejsprávnější posudek o neunavnosti a skvělé výslednosti našich bojů.

---

*) Kartouzy, mužská trestnice u Jičína v Čechách.

Oběťmi, hroznými oběťmi poseta je cesta, kterou jsme se protloukali. Nezměrné a nevypočítatelné jsou obtíže, kterých jsme musili překonati. Vše to byla z velké části naše práce a naše krev, byl to náš vlastní boj proti celému světu, pro náš vlastní cíl. Buďme hrdi, neboť není druhé politické strany v Rakousku, která prošla tím zkušebním ohněm, jako idee a snahy naše. Není strany a třídy, která by se mohla z vlastních zkušeností a utrpení tolik naučiti, kolik dělnictvo a sociálně demokratická strana v zemích českých. Není však také třídy a strany, která by o sobě právem směla říci, že za stejných poměrů a prostředků zaznamenává takých úspěchů, jako my, jen na idealy a vzlet bohatí proletáři.

Přiznávám, že mi na mnohých místech pero ujelo, odbočilo a dalo se vésti citem. Myslím, že to není hříchem. U nás i cit i hořkost, kterou v duši zanechává stéré utrpení a plahočení, bývají síly tvořivé.

Nechť tedy i ona hořkost, která projde myslí čtenáře, posilou je ku dalším a neunavným bojům, nechť zocelí vytrvalost, nechť zvýší naši obětovnost i nadšení.

Ve Vídni v únoru 1902.

Josef Steiner.

Do roku 1867.

Každý z nás těžko by si představil veřejný společenské a politický život bez jakýchkoli vzdělavacích, odborových a politických spolků. A přece tomu tak bylo i v Rakousku, před třiceti pěti lety.

Císařský patent (Prügelpatent) daný dne 26. listopadu 1854 zakazoval zřizování spolků. § 3. téhož patentu zněl: „Zřizovati spolky, ježto sobě kladou za účel věci, které náleží v obor zákonodárství nebo správy veřejné, jest zakázáno.“

Veřejnému, politickému životu kladena ujma i jinak. Ještě ku konci února r. 1867 vydán státním zastupitelstvem jeden z těch nešťastných výnosů rakouských ministrů s vyzváním, „aby státní zástupcové s největší rázností a s veškerou

přísností zákona zakročili proti živlu, jehož činitelové skrývají své osobní podvratné snahy pod pláštíkem vlasteneckého, k těmže účelům zřízeného časopisectva, jím hledí mezi obyvateli země živiti nenávist proti vládě, nedůvěru v její záměry, a organisovati odpor proti zákonnému pořádku." — Po tomto výnosu bylo také více časopisů z moci úřadu ve vydávání zastaveno na dobu tří měsíců.

Vláda ještě z jara nechtěla, zejména v Čechách, trpěti, aby se občanstvo zúčastňovalo politického života a veřejného ruchu. Naproti časopisectvu, pokud jí a jejímu zájmu nesloužilo, byla směšně nedůtklivá. Tím oficielně před světem končila éra absolutismu.

*

Veřejný a pravidelný ruch do politického života vnášen teprve když platnosti nabyl dosud platný zákon spolčovací a shromažďovací, ze dne 15. listopadu 1867. V téže době také dělnictvo ve střediskách průmyslu zasáhlo ve veřejnou činnost.

První schůze dělníků českých.

Dne 17. května r. 1868 odpoledne konána byla v skleněném sále ostrova Střeleckého v Praze první veřejná schůze dělníků českých.

Dr. Chleborád vystoupil na povýšené místo, oslovil shromážděné a zahájil rokování těmito slovy:

„Ve jménu boha trojjediného, ve jménu svatých za nás orodujících patronů českých, zahajuji tuto první schůzi dělníků českých. Vítám vás, všecky, kteří jste uposlechli laskavého pozvání a z dalekých krajů zavítali jste do středu našeho, do matičky Prahy stověžaté.

Jsem hrdý tím, že jsem se dočkal této chvíle, kde dělnictvo české poprve se sešlo, aby rokovalo o zájmech svých. Dále i to mne naplňuje pýchou, že dělnictvo české zvolilo si k dosažení svého cíle cestu rozumnou, která jedině k cíli

je povede. Lákali nás z tolikerých stran, aby odvrátili nás s cesty nastoupené, aby zmařili úmysl náš. Připomínám pouze bezcestí, na kterém se octnuli dělníci vídenští. Cesta, kterou si zvolili oni, jest pro ně docela pochybná, tím více by byla pro nás.“ Dr. Chleborád pojednával dále o spolčování a vykládal: „Nám dělníkům neběží o nic jiného, nežli o vymanění sebe z poroby své posavadní a vlast svou z nadvlády kapitálu cizáckého. A toho že doděláme se politikou? Chceme-li vskutku národu svému pomoci ku státní moci, o kterou se pak hodláme opírati, nečiňme to na cestě politické. Nejsme k tomu dosti vzděláni a pomůžeme národu jinak více. — Dobývati však musíme kapitálu, neb nenávidíme-li kapitálu, činíme tak jen potud, pokud kapitál tento cizácky tiskne nás, hubí národ náš. K účelu tomu nutno jest, abychom se spolčovali a kde nestačí jeden spolek, abychom spojili více spolků ku společnému podniku, k povznesení a rozkvětu vlasteneckého průmyslu.“ —

*

Jaké že to byly cesty, které dr. Chleborád při této prvé schůzi dělníků českých doporučoval, aby je ochránil od „svůdců a cest pochybných?“ Jaké to měly býti spolky a sdružení, jimiž by se potříti dal kapitál cizácký, jenž dělnictvo tiskl a národ hubil?

Dr. Chleborád na tyto otázky odpověděl při téže schůzi, když shromážděnému dělnictvu ku odhlasování předkládal své návrhy ve formě resoluce. — —

*

Prohlásil: „Toho nedosáhneme však jinak, než když vy, první valná hromada dělníků československých, přijmete následující resoluci:

1. Dělnictvo československé chce zakládati a podporovati ze vší síly své samostatné spolky dělnické dle zásad vyslovených ve třech brožurách dra Lad. Chleboráda: „O zákopnících Rochedalských“. „Po-

moc chudým dělníkům", „Spása dělnictva československého".

2. Spolky ty budou pěstovati ze všech sil svých vzájemnost, kteráž vymáhá: *a*) aby staly se členy „Oulu Pražského", *b*) aby co členové pomáhaly si navzájem v hospodářství a vzdělání, tedy kde výhoda káže a síly jednotlívých spolků by nedostačovaly, aby společné továrny stavěly, obchod provozovaly, pojištění uzavíraly dle zásad, na nichž spočívá první česká banka pro vzájemné pojišťování života, kapitálu, důchodů v Praze (banka Slavie), *c*) aby vesměs napomáhaly zařízení od dra Chleboráda navrženého velikého ústavu pro bezplatné vychování chudých dítek dělnických, do něhož též jiné dítky za plat přístup míti budou. Poněvadž ale síly spolků dělnických k účeli tomu nevystačují a nutná potřeba odkladu nepřipouští, aby

3. vyslala se deputace od pražského „Oulu" zvolená k jeho Milosti králi Ferdinandovi s prosbou ve jménu dělnictva československého, aby k vystavění besedy přispěl, jakož i k jeho Eminenci kardinálu Schwarzenbergovi, aby vychovatelský onen ústav podporovati ráčil.

4. Dělnictvo československé chce blahobytu svého domáhati se vedle podnikatelů vlasteneckých a bojovati toliko proti kapitálu cizáckému, nikoli domácímu, a podnikatelství se súčastňujíc, řady podnikatelů vlasteneckých množiti, jednotu národní tím tužiti a zvelebováním průmyslu vlasteneckého nejenom sobě, nýbrž i celému národu k zámožnosti, nevyhnutelné to podmínce svobody politické a státní moci národní, pomáhati, k čemuž Bůh dopomáhej!"

Resoluce tato byla od přítomných zdvižením ruky přijata.

*

Týž dr. Chleborád, jenž byl od značného počtu dělnických podnikatelských spolků jmenován čest-

ným členem, v jiné schůzi „Oulu“ pražského dne 13. června r. 1869. (v době kdy byla v Čechách silná persekuce, u přítomnosti vládního komisaře Dedery,*) který se stiháním oposičních živlů zvlášť proslavil) prohlásil: — „Musím veřejně vyznati, že slavná policie a zejména pan Dedera měl s námi velikou trpělivost, sice bychom museli mnoho pokut platit. Musíte pane rado odpustit, já neumím si dát list před ústa, chválím, co je chvály hodno.“ Schůze ta za předsednictví Chleboráda byla také ukončena provoláváním slávy c. k. policii, šlechtě a kněžstvu.

Politická, hospodářská a společenská výchova českého dělnictva.

Usnesením první schůze dalo si také dělnictvo české svůj program, dle kterého více roků pracovalo. Založeno četně konsumních spolků, zakoupeny i pozemky, ale zámožnosti a průmyslových podniků, které by čelily cizáckému kapitálu, nedodělalo se ani v jednom případě.

Dělnictvo české již v dětství svého veřejného života uvedeno bylo do slepých uliček, učeno národní nenávisti a potlačována v něm snaha po politickém působení.

Osvobození českého dělnictva dosíci se mělo obchodováním, svépomocí a příspěvky císaře Ferdinanda.

Dělnictvo nabádáno, aby prosilo kardinála o podporo pro vychovatelský ústav dítek dělnických, aby prosilo o klerikalisování ústavu, který hodlalo ze svých prostředků vydržovati, aby dítkám svým poskytnouti mohlo ochranu a vzdělání pro život tak krutý, pro život, v kterém se ani jediný zaměstnavatel nespokojí s modlitbou pro práci najatých dělníků.

*

Výchovným orgánem a tlumočníkem pokročilého dělnictva dobou tou byl časopis „Český

*) Dedera známý již ze spisů K. Havlíčka.

Dělník“, do kterého psalo více osob ze řad tak zv. inteligence, dále pak i někteří dělníci. V čísle 2 ze dne 29. května r. 1869 uveřejňuje týž časopis článek „Význam dělnického hnutí na západě a u nás“, v kterém Ferd. V. Kornalik, kožešník, aby znázornil rozdíly hnutí dělnictva francouzského a českého, píše:

„U nás jest hnutí dělnické spojeno s ponenáhlým vývinem vzdělání povšechného, s vývinem blahobytu národního — s vývinem národnosti československé. Výkřik bolesti dělníka jest bolestným výkřikem celého národa; snahy dělníka jsou snahami celého národa. — Dělník český nežaluje, nevolá pouze sám o sobě, ale on žaluje a volá s celým národem českým. Běda tomu, kdož by dělníka zkracovati chtěl v právu jeho, ten zkrátil by zároveň celý národ český.“

*

Emfatické toto volání bylo výronem vlasteckého citu, ale pravdě neodpovídalo. To byla roznícenost vlasteneckého muže, který ve svém bolu cítil i za ty pány, kteří již propadli i kapitalistické bezcitnosti, svobodě vydírání člověka člověkem.

Z každé písmenky muže toho čiší něha, láska v bolu, žel ale žádné poznání skutečných poměrů, nepochopení nové fáse vývojové, do které se i podnikatelství v zemích českých, svobodnou výrobou, svobopnou soutěží a svobodou v podmaňování si hospodářsky slabších, dostalo.

Láskou ku své hroudě roznícený lid býval s to na hranicích, v průsmycích zastavovati cizí vojska, ale neměl sílu zastaviti tam i technická zařízení, velkovýrobu a onu nezkrotitelnou touhu soukromokapitalistickou po novém bohatství, prýštícím z krve a práce dělníka, byť i z krve vlastní.

Pražský kat. Tajný soud a jeho hrůzy.

Román ze sedmileté války. Dělníci se zajisté pamatují na firmy německo-židovské, které pod plášti-

kem vlastenectví vydávaly všelijaké české spisy, aby jen kapsy hodně si naplňovaly. Vydal se tak lecjaký škvár, který nemaje ceny, přece lidu našemu, nejvíce dělnictvu dotíravými kolportéry se vnucoval. Aby se tomu předešlo, obral si občan Hynek, kněhkupec v Praze úlohu, že započne po sešitech vydávati práce dobré, čerpané z naší historie. Počátek učiněn románem „Pražský kat“. Dle ústního vyjádření občana Hynka, ponechá tento oněm dělníkům a spolkům, které sprostředkováním redakce „Dělníka“ román „Pražský kat“ si objednají, za sníženou cenu místo za 24 kr. za 15 kr. r. č. — Toto doporučení lze čísti v „Dělníku“ ze dne 1. listopadu r. 1870 v rubrice literatura.

Ku chudině štědrý císař.

„Ta daň z výdělku je nejlepším důkazem o liberálnosti naší vlády. Myslím, že Jeho Veličenstvo, císař pán, který k chudině vždy tak štědrým se osvědčil, neschválí daň, která by sloužila jenom k rozmnožení proletariátu.“ (Výborně.)

Tato slova za souhlasu posluchačů pronesl na všeobecné schůzi dělnické v Konviktě dne 27. března 1870 dělník Strnad.

Socialismus základem zlodějství.

„Budiž daleko od nás, abychom byli přívrženci onoho socialismu, jehož základem je zlodějství —“ Píše se v časopise „Dělník“ ze dne 31. prosince 1869.

Vojenská výchova.

Dělníci, bratři!

Braňme hnutí národní; myšlenka totiž, by lid náš své staré statečnosti nabyl a nových vítězství schopným se stal, šíří se v lidu našem sice poznenáhla, za to však bezpečně. Orgán oné svaté myšlénky jest vojenský list »Žižka“, který se neustále snaží, by užitečné vojenské vědy a pokynutí mezi námi šířil.

Bratři dělníci! Podniknutí takové musíme podporovati, neboť bohdá nebudeme posledními vojíny, až nás čest a blaho vlasti do boje povolá. Že však ne pouze pěstěmi, nýbrž hlavně vojenskou svědomitostí vítěziti lze, jest známo, a proto budiž naším prvním cílem, nabyti co nejvíce názorů do všech vojenských záležitostí, t. j. získati právě oné vojenské uvědomělosti, která jest jediná, jež ještě v našem věku zázraky činí. I postarejmež se především rázně a obezřele o rozšiřování vojenského listu »Žižka“ takto:

Každý z našich spolků, byť i sebe menší byl, odebírej aspoň jeden výtisk „Žižky“ a pečuj o to, by byl pilně čten a jeho pokynutí, pokud možno, všímáno bylo. Na tom však není dosti, v každé veřejné místnosti, kde se objevíme, dbejme o to, by vedle „Dělníka“ i „Žižka“ vyložen byl. Jsmeť k tomu úctou k sobě zavázáni.

Konečně, bratří, rozšiřujme kde máme poněkud vlivu, zvláště na venkově, po vesnicích „Žižku“, bychom staročeskou hrdinnou mysl opět probouzeli. Řekněme přímo lidu, že jen tam blahobyt pojištěn, kde jsou mužové, kteří jej nejen vybojovali, ale i obhájiti dovedou, poukažme jim na Francii, že národ pouze na svou vzdělanost nikterak spoléhati nemůže, nýbrž vždy jen na svou válečnou statečnost a vojenskou svědomitost, kteráž obecným majetkem se státi musí.

(Následují předplatné podmínky a podpis: „Několik dělníků, kteří i na budoucnost pomýšlejí“. Provolání to otištěno roku 1870 v čísle 16. časopisu „Dělník“. Vydavatelem časopisu „Žižka“ byl vojenský spisovatel Rüffer.)

Vylučování žen.

„Dělnická Beseda“ na Smíchově konala dne 13. prosince 1869 valnou hromadu, při které přijat byl návrh, „aby ku valným hromadám Besedy nebyly připouštěny ženy.“ Místopředsedou Besedy byl tou dobou Jiránek starší.

Stejnokroje.

„Dělnická Beseda“ na Malé Straně usnesla se dne 3. dubna 1870, aby si členové spolku pořídili stejnokroj, totiž: šedou čamaru, kalhoty do bot a demokratický širák. — Toto usnesení dubnové valné hromady bylo tímtéž členstvem zrušeno při valné hromadě dne 25. června 1870 z toho důvodu, že se uniformování příčí pravému demokratismu.

Svěcení praporů ve spolcích dělníků.

Nezbytnou potřebou každého spolku byl prapor. Při schůzkách spolkových v hostincích i jinak sbírán byl fond na prapor.

Dne 10. července 1870 konalo se svěcení praporu spolku „Hrádek“ se sídlem ve Velkém Palči. Slavnost konala se v Peruci. Největším obnosem na zřízení praporu přispěly ženy, které v obvodu působnosti spolku konaly sbírky. Prapor zakoupen od bratří Tučků za 490 zl. s obrazem apoštolů Cyrilla a Methoděje. Matkou praporu byla Hermina Příborská, manželka řiditele panství hr. Thuna V sobotu večer uspořádáno dostaveníčko paní matce a kmotře. Průvod nesl pochodně. Na návrších plály ohně. Všude byly prapory a věnce. zvláště na faře, škole a zámku. S myslivny nadlesního vlál prapor s nápisem: „Pro boha a vlast!“ Na neděli ku svěcení praporu dostavily se četné deputace, družičky, selská banderia a četně povozů s hosty a zvědavci, slanský Sokol a lounští ostrostřelci. Spolky a deputace přítomny byly mši. Při pozdvihování a svěcení praporu stříleli lounští ostrostřelci a hřměly hmoždýře. Děkan Daneš modlil se nad praporem a v řeči dlouhé nabádal dělníky, aby pracovali s Methodějskou trpělivostí a obětavostí. Mimo matky praporu při zatloukání hřebů mluvily tři kmotry, předseda a dva praporečníci. Správce c. k. okresního hejtmanství při zatloukání hřebu pronesl heslo: „S přičiněním k blahobytu!“

*

Spolek dělníků lakýrnických v Praze světil svůj spolkový prapor dne 8. května 1870. Slavnost svěcení konána v Týnském kostele. Průvodu městem do kostela a z kostela súčastnily se spolky Malostranská dělnická beseda (s praporem), Spolek dělníků truhlářských, Spolek dělníků zednických (s praporem), Spolek dělníků malířských, Spolek dělníků kamenických, Spolek dělníků bednářských atd. Večer konána na ostrově Střeleckém taneční zábava ve prospěch základního fondu praporového. Prapor v Týnském chrámu vysvětil páter Láska. Průvod odebral se na ostrov Střelecký. Nad tribunou umístěn byl veliký husitský znak, kalich, meč, palcát a sudlice. Pěvecký sbor pěl „Oroduj za nás, sv. Václave". První hřeb zatloukl páter Láska. Zástupce „Národních Listů" při zatloukání hřebu pronesl heslo „Sláva svobodě!" Zástupce Dělnické besedy na Smíchově při zatloukání ku mrzutosti mnoha přítomných prohlásil: „Na oslavu sociální demokracie!"

*

Český, většinou dělnický spolek Řemeslnická Beseda „Svatopluk" v Brně vydal za prapor 550 zl.

Spisovatel a básník Ervín Špindler zastancem komunismu.

Dělnický spolek „Budislav" v Roudnici usnesl se dne 12. března r. 1870 vyslati tříčlennou deputaci s prosbou k panu Špindlerovi, spisovateli a básníkovi v Roudnici, aby dělníkům ve spolku uspořádal přednášky. Deputace odcházela od pana Špindlera spokojena a šťastna. Pan spisovatel mimo přednášek nabídl spolku i zapůjčení některých svých knih.

Dne 1. května téhož roku dostavil se p. Špindler do spolku a dle sdělení časopiseckého „zvučným hlasem a volně vyprávěl v úvodu svém o společenském životě národů v pravěku, kde nebylo pánů, ni otroků, kde vládla jměním celá rodina rovnoprávně, kteréž zřízení udrželo se

nejdéle v kmenech slovanských, až konečně zhoubná ruka sousedního Německa rozličným vtíráním svých nemravů pokazila u nás Slovanů odvěké toto domácí zřízení, nasadíc u nás símě otrocké poddanosti, kteréž vzejdouc, dusilo čím dál tím více blaho národa našeho.“

„Když pan Ervín Špindler, nyní poslanec „české strany svobodomyslné“ odcházel,“ — píše se dále — „byl provázen hlučným „Na zdar!“ a každému bylo možno čísti dojem ze zářícího oka, jaký vzbudil tento milovaný přítel dělnictva.“

Dle dosavadních výsledků, jakých se bývalý básník na majetku a přesvědčení dodělal, lze usouditi, že i u něho německý ten nemrav silně působil a že símě otrocké poddanosti dobře ujalo se i na jeho vlastenecké zahrádce.

Jak bývali dělníci vděčni.

Redaktor časopisu „Dělník“ V. Petr přednášel ve více spolcích z rukopisu lékaře Cyrila Kampelíka z Kuklen.

Podobné předčítání předsevzal i na Kladně. Posluchači na přednášce té usnesli se zaslati spisovateli přednášky telegram tohoto znění:

„Těšíme se z vědomostí Vašich, které nám bratr Petr, redaktor „Dělníka“, dnes sdělil. Ctíme Vás co upřímného demokrata a přejeme šedinám Vašim mnogaja ljeta. Po ukončení přednášky našeho Petra provolávají Vám četně shromáždění Husité mnogaja ljeta.

Dělníci kladenští, Husité.

*

Dne 24. března r. 1870 uspořádána v Praze v besedě „Oul“ zvláštní zábava na počest nově zvoleného místopředsedy Veselého. Slavnostním řečníkem byl pan Šubert.

Josef Barák v Holešovicích.

Dne 10. dubna 1870 přednášel Josef Barák, později redaktor „Dělnických Listů“ a „Národních Listů“, v Čtenářském spolku v Holešovicích o Táboritech. Když přednášející vstoupil do spolkové místnosti, voláno shromážděnými „Sláva!“ Družička Marie Hrabětová pozdravila přednášejícího uvítáním:

„Slovutný pane! Vítáme vás v kruhu našem a děkujeme vám, že přicházíte nás poučit a že nám poznati dáte mohutného ducha vašeho. — Vítáme vás v naší milé dědině a prosíme vás, abyste nám vždy stejně nakloněn zůstal.“ Na to podala družička Barákovi kytici. — Když Barák odcházel, oslovila jej druhá družička Eliška Barnajová a obdařila jej rovněž kyticí z čerstvých květů.

*

„Spolek dělníků lakýrnických“ v Praze zvolil si při mimořádné valné hromadě dne 24. dubna r. 1870 protektorem spolku samostatného podnikatele p. Jana Hampla.

*

„Typografia“, spolek ku podpoře onemocnělých a k práci neschopných typografů v Praze, měl za protektora majitele knihtiskárny p. Pospíšila, který při dubnové schůzi, konané roku 1870 na ostrově Střeleckém zastával se principálů proti dělníkům.

*

Dělnictvo sladovnické v Praze vzdor tomu, že jim starosta sládků Ferd. Vališ nepovolil schůzi, při které chtěli jednati o zvýšení mzdy, darovalo témuž skvostné album za laskavost, kterou k dělnictvu ukázal. Deputace dělnická byla pohostěna. Při slavnosti „odevzdávání alba“ účinkovali členové české opery.

Vídeňští dělníci svému novému předsedovi.

V neděli dne 10. dubna 1870 zvolila sobě valná hromada „Československého spolku“ ve Vídni za nového předsedu pana Rudolfa Šetka. Dne 16. dubna

v předvečer narozenin Šetkových sešel se zpěvácký odbor, vzdělavací odbor, dále pak deputace filiálek ze Simerinku, z Favoriten a Währinku v bytě pana předsedy a blahopřáli mu zpěvem a přednesy k narozeninám. Zpívána hymna »Kde domov můj?« a voláno „Na zdar!“ novému panu předsedovi.

Z prvních literárních prací J. B. Pecky.

Honění se dělníků za dividendou v podnikatelských spolcích, prodávání šafránu a „švonapaje“ dojista hryzlo mysl mladistvého dělníka Jos. Boleslava Pecky, právě tak, jako lživé skřehotání těch, kdo se zaměstnavatelům věšeli na šosy ve víře, že posílený kapitál český bude míti k českému dělníku více soucitu, a že i zámožní Čechové zcela jistě budou ku chudým bratrštější, až český národ dobude své samostatnosti.

Duch Peckův ovát a ovládnut byl jinou, vyšší myšlénkou, cítil, jak velikým ideálem prodchnut musí býti český dělník, má li vybaven býti z podruží ovládajícího jej zaměstnavatele a tomuto služebného nacionalismu. Lhostejnost českého dělnictva k politickým bojům vtiskla Peckovi po práci péro do ruky. V listopadu r. 1869 setkáváme se v časopise „Dělník“, kde ukládány byly i ty nejservilnější nápady, s dvěma články J. B. Pecky, totiž „O Rovnosti a Svobodě“ a „Můžeme-li též rozhodovat“. Také v obou prosincových číslech téhož roku má Pecka své úvahy nadepsané „Spása dělnictva a budoucnost jeho“, dále pak „Žádejme politickou svobodu“. Dalšími články „Pryč s reakcí!“ a „Povolání dělnictva“ Pecka jasně rýsoval směr novému hnutí.

Je nesporno, že Peckovi více imponovalo bojovné dělnictvo vídeňské a Lassallovci v Německu, jako „hokynářské osvobozování“ a napodobování nacionálních deklamací, které v massy chudého lidu vnášel všeobecně velebený vlastenecký dr. Chleborád se svou naukou o spoření a zákopnictví.

*

„Rovnost! Svoboda! Slova ta napsala si francouzská revoluce na svůj prapor a pod praporem tím dobyla i vítězství. Heslo to musí i dělnictvo napsati na svůj prapor, neboť jen za heslem tím dojde blaha a vítězství. Myšlenka svobody budiž dělnictvu hvězdou vodící, síliž je při všech protivenstvích jeho. — Bojovati za svobodu jest dělnictva svaté dědictví. — Boj za svobodu jest ten nejspravedlivější boj na světě. — Komu mají všecky svobodné země děkovati za svobodu? — Nejvíce dělníkům! Boj za rovnost a svobodu je boj světla proti tmě, pravdy proti lži, práva proti moci. — Proto heslem výbojným dělnictvu budiž: právo, pravda, rovnost a svoboda. Ty jsou neskonalými fenixy. Žadné násilí, žádné bídácké sobectví ať dělnictvo neodstraší. — Arciť, jest velké množství dělníků, kteří nemají to nejmenší ponětí o rovnosti a svobodě, kteří s tupou oddaností snášejí libovůli svých představených. Mějte utrpení s nimi! Učte je písně, písně rovnosti a svobody, oživte ducha jejich a rozehřejte krev — — —“ — Tak počal Pecka mluviti k dělnictvu českému.

V článku „Můžeme též rozhodovat?“ poukazuje Pecka na schůzi Lassallovských dělníků v Berlíně, kde za velikého jásotu přijata resoluce na všeobecné evropské odzbrojení (bylo před prusko-francouzskou válkou). Dále poukazuje na dělnictvo francouzské, před kterým se Ludvík Napoleon třese a že pomocí policie a vojska hledí utlumiti rázný hlas dělnictva za politická práva, a dodává: „My můžeme, my musíme rozhodovati! Nic o nás bez nás! My musíme míti spoluúčastenství v zákonodárství, neboť zákony jsou k vůli lidu a nikoli k vůli vládě. — Rovné právo všem, kterážto slova naši „liberálové“ až posavade umějí dvojím loktem měřiti, po nichž pak spravují se ti, v jichž rukou osud dělnictva spočívá.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Tímto vznětem, tou říznou a přece velebnou písní o rovnosti občanské a o svobodách počal k svým „libo-

vůli svých představených oddaným“ spoludělníkům psáti tovární dělník. Nebylo povzbuzování to pochodní vrženou do řad dělnictva, jemuž se v tvář říkalo, že není pro politické boje zralé, že národu svému více pomůže v potravních spolcích?

J. B. Pecka ve svých úvahách šel ještě dále. Ač ještě mlád, jasně již rozpoznával, jak zneužíváno je dělnictvo k účelům osobním a strannickým.

V pojednání „Spása dělnictva a budoucnost jeho“ píše: „Blaho dělnictva a budoucnost jeho musí spočívati v jeho vlastní ruce. Pokud bude osud dělnictva spočívati v rukou vlády strannické, nedočká se nikdy své spásy! Budoucnost jeho bude jen stálé otročení a bída; a společnost, majíc takto právě vhodnou chvíli, bude kupovati tento užitečný materiál, dělnictvo, ke svým nekalým a mrzkým záměrům, příčícím se zásadě lidskosti. Ubozí dělníci! Ačkoliv žijeme ve státě, kde se obchod s otroky zřejmě neprovozuje, přece jste hůře na tom, nežli skuteční otroci. Společnost panující nad vámi jest nevzdělaná, nemá žádné ponětí o lidskosti, hoví jen svým chtíčům a své lakotnosti. — Boj sociálně politický, který dělnictvo sráží s útoky rozličných liberálních mudrců, souvisí též s jeho spásou a budoucností. Na obezřetném vedení boje toho vůdci, znajícími dobře sociální, mezinárodní i státní poměry, nejvíce záleží, by nekleslo hlouběji, než dosud je. Vůdcové dělnictva musí býti mužové znající veskrze povahu a poměry jeho, jakož i nejhlavnější zlo. Vůdci dělnictva musí býti jen dělníci, má-li prapor dělnictva s heslem „Volnost, rovnost, bratrství“ býti slavně vztyčen.“ — — —

*

Pecka pracoval hodiny nepočítané v dílně, v ovzduší, kde člověk snadno naučí se znáti, jak velkého rozdílu je mezi pánem a dělníkem, byť tito i z jednoho národa byli, kde se rychle poznává třídní složení soukromokapitalistické společnosti. On první mezi če-

skými dělníky veřejně v listě vyjadřuje nesmazatelné dojmy a nevyvratitelné důkazy, kterým se říká třídní rozvrstvení, třídní boj. Článek ten uzavírá takto: „Přemožení nepřátel dělnictva bude arciť úlohou těžkou, avšak přece snadnou, an hlas lidskosti probuzený ruchem času v spravedlivém hněvu svém volá na nepřátele lidstva: „Bídníci jste, hodní opovržení, škodliví červotoči v člověčenstvu, nakažlivé ovce v stádě lidském, a poněvadž se zdá, že svoboda spí, blažíte svou pánovitostí nejnižší třídu lidstva a těšíte se i myslíte, že věčně vám tyto rajské časy trvati budou, že ještě na dále jezditi budete karabáčem po zádech svých podřízených. Leč ta chyba budiž vám k mrzutosti, že nespravedlnost netrvá věčně, že karabáč, jejž jste si upletli na dělnictvo, později po vašich zádech jezditi může!“ — — —

To byly docela nové výzvy, s kterými počal mluviti k českému dělnictvu B. Pecka, ano výzvy, které musely nalézti ohlasu, poněvadž odpovídaly citům dělnictva dnem i nocí při práci mořeného, citům toho dělnictva, které v celém zákonodárství nenalezlo jediného ustanovení na ochranu práce, na ochranu svou vlastní. — — —

Ještě zřetelněji vyznívá Peckův appel k dělnictvu, aby pamatovalo a dbalo svých zájmů, v článku „Zádejme politickou svobodu!“ Tam praví:

„Dělnictvo české, probuď se ze sna! Tys dokázalo již tolikráte svou obětavost ve prospěch věci národní, dokaž ji i nyní ve prospěch svůj! Vystup odhodlaně na pole veřejné činnosti, aby svět zvěděl, že nevychladla krev též v českém dělnictvu.“ — — —

Stejně otevřeně a odhodlaně, kdy dělnictvo zachváceno bylo nacionálním šovinismem, kdy vedeno v boj jen proti cizáckému kapitálu, aby se vlastenecký kapitál mohl povznésti, mluví Pecka i dne 28. ledna r. 1870 v článku „Pryč s reakcí!“ Vykládá:

„Reakce rodí národní nesnášelivost a nenávist, která pak moří všecku národní samosprávu.

Že národní nesnášelivost a nenávist činí i sebe demokratičtější muže národnosti jiné úplně nenáviděnými u národnosti druhé, tutéž zem obývající, je nám dostatečně známo. Mužem takovým byl svého času maďarský diktátor Košut u Slovanů uherských, který ve své zpupnosti maďarské neznal Srby jiným jménem nežli „Racenberové", a Slováci — jeho vlastní kmen — nebyli u něho lidi. Chorvatsko nemohl na mapě najít. Kterak reakce je nebezpečna vysvítá z toho, že čím více vášně lidu jsou roznícené, tím více ona ví, že nad vášnivostí zaslepeným lidem snadno zvítězí. Vraždění národů mezi sebou — které nikdy k cíli nevede — je reakci jen pohnutkou k udržení moci." — —. —

Článkem „Povolání dělnictva", kde české dělnictvo vyzýváno je, aby s obětavou láskou zasvětilo život sociální demokracii a tím i na prospěch vlasti a svého národa, aby přísahalo pomstu porobě, vyloučil se Pecka z oné dělnické společnosti, která chtěla českému kapitálu dobrovolně sloužit, z oné vlastenecké společnosti, která třídní poznávání dělnictva potlačovala a dělnictvo s jeho hospodářskými a politickými požadavky již tehdy odkazovala — až po obnovení českého samostatného státu.

Sociálně demokratické hnutí ve Vídni a mezi dělnictvem německým.

Lassallovy názory klestily si cestu do Rakouska, hlavně do Vídně a Brna a přes krkonošské hory do Liberce v řady průmyslového dělnictva německého.

Soustavná agitace socialistická vnášená do řad německého dělnictva i prostřednictvím spolků vzdělavacích a řemeslně odborových. Po vydání zákona shromažďovacího a spolčovacího (zákon ze dne 15. listopadu 1867) zakládány dělnické vzdělavací a různé spolky odborové v té snaze, aby se dělnictvu dostalo příležitosti ku rozšíření vědomí a aby pěstěna byla vzájemnost, výpomoc pro případy nemoci, úmrtí a podobně.

Německé dělnictvo ovšem netápalo v nejasnu a neurčitu tak dlouho jako dělnictvo jiných národností v Rakousku. Veliká centra průmyslová se svou velkovýrobou, kde pro socialismus hospodářským a průmyslovým vývojem upravováná půda, nalézala se většinou v končinách německých.

Hlavně pak přímý styk, namnoze i německý původ čelných probudilců a předáků, se socialisty v Německu, jednojazyčné německé časopisectvo a literatura umožňovaly, že německé dělnictvo v Rakousku přímo a s menšími obtížemi odchováváno býti mohlo na sociální demokraty. Tehdejší předáci vídeňského dělnictva, truhlář Heřman Hartung, původem z Hanoveru a Jindřich Oberwinder súčastnili se již roku 1868 sjezdu dělnických vzdělavacích spolků v Norimberku co delegáté.

Ne méně přispělo ku socialistickému vyjasnění v hlavách dělníků německých první vystoupení zemřelého soudr. Liebknechta, který již roku 1868 na veliké schůzi ve Vídni i soukromě působil, aby se dělnictvo súčastnilo kongresu v Eisenachu.

Téhož roku konána ve Vídni konference socialistických dělníků, která si také zvolila výkonný výbor. Tento výkonný výbor pracoval dle vzoru soudruhů v Německu na organisaci důvěrníků v jednotlivých továrnách a čtvrtích města. Dne 11. dubna 1869 vydáno první číslo socialistického časopisu ve Vídni Volkswille (Vůle lidu), dále pak četnou delegací obeslán sjezd v Eisenachu, na kterém byli také vídeňští delegáti zvoleni do kontroly strany. Z toho jde na jevo, že němečtí soudruzi stáli v přímém spojení a styku a že jak v Německu tak i v Rakousku pracováno na vybudování jednotné organisace a strany.

V době, kdy mezi českým dělnictvem šířen přímo horečnou agitací duch podnikatelský, k zakládání konsumních a výrobních společenstev, kdy konány sbírky na spolkové prapory a tyto noseny v průvodech do

kostelů k vysvěcování a kdy se probudilejší dělníci schovávali za firmu „politicko-sociální“, mluveno mezi dělnictvem německým přímo již o socialismu, a politických požadavcích, budována organisace pro politické zápasy a co hlavního, dělnictvo bylo již tak proniknuto vědomím, že nesmlčelo, když ministr Giskra svým výnosem prohlásil, že sociálně demokratické tendence jsou státu nebezpečny a když nařídil rozpuštění spolku se sociálně demokratickou tendencí.

Výkonný výbor sociálně demokratické strany ve Vídni, který byl současně vydavatelem „Volkswille“ dohodl se s důvěrníky v okresích a továrnách, že dne 13. prosince 1869 uspořádána býti má veliká demostrace před říšskou radou a že požadavky dělnictva mají býti v kanceláři sněmovny, nebo předsedovi ministru Taaffeovi přímo předloženy. Hlavním požadavkem dělníků bylo aby odvolán byl proti duchu zákona znějící — výnos Giskrův, jímž se zakládání sociálně demokratických spolků zakazovalo.

Dne 13. prosince 1869 po osmé hodině ranní scházeli se ze všech vídeňských čtvrtí vojensky seřaděné kolony dělnictva na náměstí před říšskou radu. Ze čtyřiceti tisícové dostavivší se armády utvořen vojenský čtverhran, v němž řečněno a zvolena deputace, která Taaffeovi požadavek dělníků tlumočila.

Krátce na to, předložila vláda novelu zákona koaličního, jež nabyla platnosti dne 7. dubna 1870 a kterou se zaměňovaly §§ 479., 480. a 481. obecného zákona trestního ze dne 27. května 1852 na jichž základě mohl býti odsouzen každý, kdo zaměstnané nabádal, aby si vymáhali větší mzdu nebo jiné výhodnější podmínky na zaměstnavatelích.

Výnos ministra Giskry odvolán nebyl, ba naopak i Taaffe jej obnovil a následkem téhož, bylo také každé další zakládání děl-

nických sociálně demokratických spolků úřady znemožňováno Pravda, dělnické spolky zakládány byly i po výnosu tom, byly však také rozpouštěny a jmění jich zabavováno, jak jen došlo na místodržitelství policejní oznámení, že se ve spolku provádějí „rejdy socialistické“.*)

První manifestační projev dělnictva českého a německého v Čechách.

Na první pohled dobrák, celou svou bytostí dobrák je ten Hugo Schmidt delegát všech sjezdů strany sociálně demokratické v Rakousku, trvalý mluvčí německých dělníků ve Slezsku.

H. Schmidt zasluhuje zvláštní vzpomínku na tomto místě. Byltě svolavatelem prvního velikého tábora dělníků českých a německých, který se konal dne 7. srpna 1870 na podtemení hory Ještědu u Liberce.

Za asistence dvou okresních hejtmanů, libereckého a turnovského, dále pak za asistence koncipisty a 40 četníků, kteří s nasazenými bodáky obstoupili řečnickou tribunu, zahajoval Schmidt tábor lidu, na němž bralo účast dělnictvo z Liberecka, Českodubska a Trutnovska. Myslivci, posádkou v Liberci měli pohotovost a opatřeni byli ostrými náboji. — Nebylo však třeba ani četníků, ani nábojů, dělnictvo české a německé na památném tom místě uzavřelo trvalé bratrství. Mimo Schmidta a Posledníka, kteří zvoleni byli za předsedy, ujali se slova z českých dělníků Bavorský a Pelant z Prahy, Kutil z Vídně. Z německých dělníků mluvili Schmidt, Vith, Schiller a Alpt z Liberce a dr. Walster z Drážďan.

Jednáno o právech národních a občanských, jak by se dalo docíliti bratrské spojení mezi oběma národy v Čechách, o tom čeho je třeba, aby se dělnictvo domohlo blahobytu a o nutnosti zakládání dělnických spolků.

---

*) Rejdy socialistické je hantýrka policejní.

Jednohlasně od této před tím nikdy nevídané massy lidu na veřejném shromáždění přijata resoluce, v které se žádá stejných práv pro obě národnosti, sestavení zemského zastupitelstva na zásadách demokratických se stejným právem pro všechny, politická rovnost s ostatním občanstvem, neobmezené právo shromažďovací a spolčovací, úplná svoboda v záležitostech školních i náboženských, svoboda tisku, oddělení školy od církve, bezplatné vyučování ve školách, všeobecné právo volební při všech volbách, řádné upravení práva a mzdy. Dělnictvu pak raděno, aby zakladalo dělnické spolky. —

Mohutný tento projev dělnictva obou národností byl světelným majákem a požadavky zde usnesené novým programem dělnictva. Zde obě strany prohlásily, německá prostřednictvím Schillera že německým továrníkům nezáleží tolik na cti jako na zisku, z české strany pak Pelant volal: Poroba a bída vládne nad veškerým občanstvem, jen třída privilegovníků břinká pýchou. — Nemá-li se vše ještě do horších konců dostati, musíme si proti tomu těžkému zlu pomoci sami! —

Poctivě míněno, otevřeně řečeno. Ano, musíme si pomoci sami, bez arcibiskupa a darů krále!

Socialismus cizorodou bylinou.

Nyní známe již ty bludné a pochybné cesty dělnictva ve Vídni, jak za svědectví českého dělnictva — vykládal dr. Chleborád na ostrově Střeleckém.

Stejné příčiny vyvolávají stejné důsledky. České dělnictvo vzdor svému přisluhování české buržoasii nežilo v lepších poměrech než dělnictvo německé a proto také ani u českého dělnictva nemohla nadejíti jiná fáse vývojová. Českými měšťáky bývá socialismus nazýván cizorodou bylinou. Dělnictvo české v dobách těch mělo jen nepatrné potuchy o socialismu a přece stejně jako dělnictvo německé, usilo-

valo o upravení pracovních poměrů. Jakou ale bylinou je ta vyssávací snaha českých zaměstnavatelů, která i nesocialisticky smýšlející dělnictvo nutila ku ochraně svých zájmů? Od koho se naučili čeští zaměstnavatelé tomu nebratrskému jednání s vlasteneckým a loyalním dělnictvem? Bylinka, otravná bylinka soukromokapitalistického vyssávání dělnictva rodí se všade, ve všech vlastech, v nížinách i horách, kde pozměňují se výrobní a společenské poměry, kde měšťáctvo výrobních svých prostředků vždy ve větší míře a rafinovanějším způsobem využitkovává ku vlastnímu obohacení, k obohacení se na úkor pracujících.

Se změněnými výrobními a společenskými poměry v Čechách změnilo se i smýšlení a snahy dělnictva. Se vzrůstem průmyslu a výroby strojové, se zakládáním velkovýroby, každé soutěže s rukodílnou schopné v hrubých konturách rýsovaly i v mysli českého dělnictva jiný obraz jeho budocnosti. Naděje na samostatnou, se strojovou výrobou soutěže způsobilou, živnost mizela více a více. Samostatnost stávala se dělníkovi čím dále tím více nedostižitelnou. Za to však tím zřejměji šklebila se na dělníka trvalá hospodářská odvislost, ono trapné plahočení se za mzdu, kterou mu pán jeho uštědří.

Beznadějnost, že se dělník stane samostatným, že z poctivé a pilné práce i jemu a rodině nadejdou lepší dny života rostla a s tou rostlo i poznání a odhodlání k obraně, k novým tužbám.

Myslivé hlavy, ta samorodá inteligence v dělnictvu — právě jako v Německu, ve Francii a jinde pochopila, že zabezpečování si blahobytu těmi prostředky a způsoby, jako činila a činí buržoa na vlastní pěst a bez ohledu na obětě, pro všechny a celou třídu dělnickou, dosíci nelze. Změna výroby měnila i názor, změněn i směr postupu. „My chudí, ku trvalé odvislosti, ku dennímu prodávání práce za mzdu odsouzení, my musíme se o to starati, abychom sobě co celá třída, aby-

chom svým dětem, které rovněž pracujícími za mzdu u cizího zůstanou, zabezpečili lepší budoucnost.“ Toto poznání proniklo i mozkem českého dělnictva a diktovalo mu jiný směr snažení. Tužba po upravení mzdy, pracovní doby, zabezpečení pro dny nemoci, pro dny neschopnosti ku práci, vdov a sirotků to vše vyrůstalo s probuzením samo sebou. Takové zájmy dělníků křižovaly se se zájmy zaměstnavatelů, kteří více a více usilovali, aby dělník rychleji, více a za menší plat pracoval.

Tam u té hranice přestalo a přestává každé bratříčkování se s pány prácekupci, byť i vlasteneckými.

Socialismus, který z prvu organisoval nespokojenost, nalezl právě tak jako vlastenecké vykořisťování i v Čechách půdy, on stal se domorodou, českou bylinou jako moderní kapitalismus jako kterékoli sebepoznání vědění a obrana. Socialismus našel, musel i mezi českým lidem nalézti tolik půdy, jako nalezla manchestrovská výroba, která vyhlášena byla za podnikavost, za první národní ctnost, jež vede ku síle a blahobytu národnímu.

Úvahy našeho prvního literárně činného soudruha J. B. Pecky nalezly ohlasu. „Ty dělnictvo, které jsi dokázalo již tolikrát svou obětavost pro věci národní, dokaž ji nyní i na prospěch svůj! Vystup odhodlaně na pole veřejné činnosti!“ — „Zasvěť život s jeho obětavou láskou sociální demokracii!“ Ano, výzvy ty, vrženy na půdu plazivým bejlím porostlou, ujímaly se, ač od počátku dušeny. — Inteligence českého dělnictva jim porozuměla, ona neuzavřela se, jako činí sta „reformatorů“ českého života ve svou komůrku, odkud pomocí vlasteneckého tisku své pidimužické pedantsko-vlastenecké skřehotání vynášejí — před velikým obzorem myšlenkovým. Tato samorostlá inteligence dělnická, bez ohledu na kaceřování, přijala dobrovolně názory a poznání dělnictva v jiných zemích, ona přijala snahu po sociální reformě

od stejně sužovaných, od stejně vyssávaných, se stejným zápalem, za zlepšení vlastní třídy bojujících kamarádů v práci, a doplňovala poznání to a snahu všeobecnou svým vědomím, svými skušenostmi.

Dělnictvo sudetských zemí svými požadavky za upravení pracovních, mzdových a sociálních poměrů, přiřadilo se záhy k západoevropské legii pracovníků za hospodářské a mravní povznešení tříd výrobních.

Za všeobecného myšlenkového víření a zásadového chaosu vržena v řady českého dělnictva hesla: „Na oslavu sociální demokracie! Pryč s reakcí! Vraždění národů mezi sebou nikdy lid ku cíli nepovede! Vůdcové dělnictva musí býti mužové znající poměry a povahu jeho, jakož i nejhlavnější zlo!“ Hesla Peckova určovala jiný směr. Dělnictvo žádalo mzdu, zkrácení práce, stávkovalo a mluvilo o socialismu, dávalo se na nové cesty.

Strany a směry.

Hlavním působením probudilých dělníků a stoupenců strany bylo zakládání nebo reformování vzdělavacích a odborně podporovacích spolků. Skorem všechny odbory měly svá střediska, od dnešních odborových organisací ovšem odlišná.

Socialisticky smýšlejícímu dělnictvu připadla úloha ve spolcích těch pracovati pro rozšíření vzdělavacího tisku a poukazovati na společenské a třídni rozdíly. Zásadami sociálně demokratickými prodchnut byl jen nepatrný hlouček. Za to však bylo mnoho nespokojených s dlouhou pracovní dobou, nízkou mzdou a politickým bezprávím. Za tehdejších sociálních poměrů byla půda ku agitaci dosti zkypřena. První leta, po vydání ministerských výnosů proti socialismu pracovali socialisté pod firmou „sociálně politickou“, opravářskou.

Za nedlouho však nastalo třídění duchů. Společný tábor dělníků českých a německých na Ještědu, jich sjednocení, bylo prvním signálem alarmující „nacio-

nální buržoasii. Prohlášení o sjednocení, dále pak rozšiřování učení, že dělník německý i český — jsou si bratry a konečně stále obnovované požadavky dělníků továrních i živnostenských připomínaly panstvu na „Internacionalu“ a povstání pařížské komuny. Proto také z kruhů buržoasních činěny přípravy, aby dělnictvo v Čechách neupadlo „ve spáry internacionály a buřičů.“ Svobodomyslná strana mladočeská měla se svými demokratickými snahami mezi měšťáctvem valné přízně, ona naproti vládě vídeňské potřebovala demostrační, obětí se nelekající armády.

Stříbrník Němec, rukavičkář Březnovský, redaktor Barák, redaktor Šubert, K. Adámek, Čáda, sekretář Fr. Schwarz, Sabina a jiní udržovali styk s dělnictvem a fedrovali jeho politické snažení. Podobných přátel dělnictva našlo se i ve straně konservativní! Dřívější děkan na Slabecku u Rakovníka P. Karlach, nyní národní socialista Krasl, stříbrník Žižka a jiní působili ve smyslu klerikálním. Vedle časopisu „Dělník“ založeny Antonínem Tumou i „Dělnické Noviny“, které z počátku zastávaly směr svépomocný, později pak směr konservativní. Roku 1872 vydány „Dělnické Listy“ směru národně demokratického, za jichž zodpovědného redaktora stanoven byl Barák a hlavním spolupracovníkem Louis Schmidt, který ještě nyní mezi Čechy a Francouzy vyrábí pro nacionální noviny českofrancouzské sympatie a projevy.

Barák za nedlouho z redakce „Dělnických Listů“ vystoupil. Knihkupectví dra Grégra a Datla přestalo nésti jich administraci a list přešel tak plně do rukou dělníků demokratických a sociálně demokratických. Tím také přineseno do řad dělnických víru a varu v míře dostatečné.

V čele směru sociálně demokratického stál stále Josef B. Pecka, později již zástupce ústředního výboru dělníků tkalcovských v Čechách a na Moravě První leta v desetiletí osmdesátém pracováno hlavně na zřizování spolků. Směry konservativní a nacionální fedrovaly svépomocná družstva nákupní, zásobovací a

výrobní. Roku 1872 čítalo se podobných „Oulů“, „Horymírů“, „Krojů“ na 400, roztroušených po městečkách a dědinách Čech i Moravy.

Dělníci mladočeští a jich program sociální.

Netřeba vésti mnoho ukázek, že dělnické hnutí, které od roku 1897 vyvolávají pánové Klofáč, Choc a jiní, že mělo bystřejšího i čestnějšího předchůdce.

Již roku 1872, tedy před celým čtvrtstoletím dal českému dělnictvu podobný program jako nyní pan Klofáč, redaktor Barák. Směr jím řízeného listu byl národní a demokratický, požadavky pak jako pana Klofáče. Státní právo, boj proti Němcům, zakládání svépomocných družstev a společenstev, jednota všech tříd v českém národě a konečný cíl? Opisuji doslovně:

*

„Sloužíc národu, slouží dělnictvo zároveň též své vznešené myšlence, kterou si na prapor svůj napsalo: Svobodě. Neboť jen po šťastném ukončení bojů našich politiko národních může dělnictvo české se nadíti, že zasvitne i jemu společně s celým národem šťastnější, volnější budoucnost a teprve v té chvíli, kdy svoboda otevře čarovným proutkem svým všecky ty dosud ve skalách uzavřené prameny blaha a štěstí národního, že i dělnictvu vyprýští se zřídlo spokojeného života.«

*

Nejen dr. Chleborád, kožešník Kornalik, okresní starosta v Hlinsku Adámek, E. Špindler, Louis Schmidt a jiní, nýbrž i Barák odkazovali české dělnictvo s jeho požadavky za hospodářské úlevy teprve na tu chvíli, až ukončeny budou politiko národní boje českého národa. Kdyby bylo české dělnictvo radou pánů těch se řídilo a na centralistický parlament vídeňský se hněvalo, netěšilo by se dojista ještě dnes zákonem obmezené pracovní době, nemocenskému a úrazovému pojišťování, ba ani oné špetce volebního práva a mnohým jiným svým vymoženostem

které si svou organisací, svým odbojem na cizáckých i vlasteneckých podnikatelích vynutilo.

Již dávno pilnou rukou českého dělníka zotvírády jsou skály a prameny blahobytu, česká vlastenecká buržoasie bohatne, ale pro dělníka vlastní národní krve má tak málo porozumění jako před třiceti roky. Počkej, ty dobrá duše česká, počkej ty dělníku, až dobojujeme svůj národně politický boj, až uznáno bude české státní právo, až budeme mít na posvátném hradě pražském českého krále, v palácích a zámcích českou šlechtu, v úřadech české ministry, v zeměbraně české velení, pak přijde řada i na tebe a budeš užívat téhož blaha a štěstí jako dělník v samostatných Uhrách, v samostatné Italii, v Srbsku a Bulharsku.

Také Barák znal špatně ty vlastence, u nichž stál v žoldu. Domníval se, že českému podnikatelstvu bude možno prací dělníka kdy nasytit, že nechá žít, když samo dobře živo bude, že obdaří velkomyslně dělníka volností, svobodou a právem. Myslíme, že je špatně znal, jinak by byl nemohl a nesměl volati až teprve po ukončení boje národního.

Po vlasteneckých přátelích dělnictva let sedmdesátých a osmdesátých volají i dnešní také přátelé „počkejte, až bude po našich bojích národních, pak dojde řada i na otázky dělnické a sociální!"

Nuže, dělníci, necítíte-li tu hroznou nejistotu existence, není li vám mzda nízká za tak mnoho práce, nemáte-li potřebu zabezpečiti sebe pro případ neschopnosti ku práci pro dobu stáří, můžete-li umírati s tím sladkým vědomím, že žena vaše a sirota, která po vás ostane, dostatek bude míti výživy a máte-li záruku, že vás z obce za nicotnou záminkou nevypoví, abyste jim nezabrali žebrácký koutek v pastoušce, můžete-li lhostejně přihlížeti k tomu, jak obce vynakládají tisíce na uvítanou biskupů a jiných pánů, když pro vás nemají ani sklenici čisté, kalem stok neznečistěné vody, nuže počkejte. Vaši národní a vlastenečtí vůdcové jsou již nedaleko svých cílů přou se právě mezi sebou o vnitřní úřední řeč pro české

a německé úřady a úředníky, rozumují džbánku při českého piva, má-li se vám dáti do obce volební právo v té míře, jak to zavedl reakcionář dr. Lueger nebo má-li ostati při starém, bez práva.

Od bitvy na Bílé Hoře není tak dlouho, aby nenáviděné vídeňské vlády za dobu tu již mohly býti donuceny k uznání a hlavně k provedení státoprávních požadavků, bude tedy ten národně politický boj snad ještě nějaký týden trvati a to přece můžete počkat na ten uherský blahobyt v budoucím samostatném království Českém.

Programem národních dělníků mladočeských v otázkách práce, mzdy, ochranného zákonodárství bylo a jest:

„Čekat, teprv až — —"

Takové odkazování bylo hlavní přínou, proč dělnictvo probudilejší odloučilo se i od Baráka a Grégra — kteří tehdy byli opravdovými demokraty, a proč dalo slechu sociálním demokratům.

Program konservativců proti továrnám a ženění.

V českém dělnickém hnutí měl stříbrník a později redaktor „Dělnických Novin" Václav Žižka dosti přízně.

Muž ten dal se unášeti demokratickým duchem let sedmdesátých a zapadl do tábora konservativců, cechařů a stal se později skrz na skrz reakcionářem. O Žižkovi lze říci, že on je duchovním otcem ne sice četné, ale v bojích dělnických významné skupiny křesťansko sociální.

Václav Žižka činným byl mezi dělnictvem od prvních dob veřejného působení dělnictva, pracoval dosti až do dnešních dob, ovšem že se skrovnými výsledky. V „Dělnických Novinách" vydatně otravoval čtenáře svými cechovními reformami a po několikaleté působnosti učinil dělnictvu r. 1876 **návrh** následovního **programu**:

„Mnoho obíhá světem rozličných programů a resolucí, jež tu a tam ve shromážděních od dělnictva

za své přijaty byly; než ale nevíme ani jeden pád, aby cosi podobného i také bylo smyšlenkou, jež se byla zrodila v hlavě dělníka. Jakož vůbec velmi mnoho od rozličných lidí nepoctivých jménem dělnictva na světlo se vydává a na útraty jeho se hřeší. Zdá se, jakoby ten dělník ani samostatně mysliti nesměl aneb k tomu ani schopným nebyl, že vždy jiný za něho tlumočí, nebo jakoby vlastní jeho myšlenka jeho vlastní jen vždy k převratům čelila. Pročež shledáváme v těchto resolucích často věci, jež stavu dělnického se netýkají. Poznavše tuto vadu, jali jsme se již před několika lety snášeti látku k takovému programu, jímž by se otázka dělnická nejen rozluštiti dala, ale jímž by i práce způsobem spravedlivým se organisovala.

Návrh toho programu jest následující:

1. Právo práce náleží především lidu pracujícímu; jenom lidé ze středu stavu dělnického vyšlí jsou oprávněnými účastníky práva toho.

2. Práva toho nabývá každý mužský dělník, jenž předepsaný čas k učení některého řemesla v učení téhož řemesla přestál a na to ještě deset roků jako dělník při řemesle tom pracoval.

3. Každý takto oprávněný může kdekoliv chce řemeslo své provozovati, když i neúhonnost jeho života osvědčena jest a žádný mu nemá v tom brániti.

4. Kdož by však, jsa již schopností a přestálým časem oprávněn k vedení samostatné živnosti, prostředků neměl a jako dělník pracovati musil, má již míti právo ve shromážděních samostatných zasedati a hlas mezi nimi míti.

5. Každé řemeslo nechť tvoří spolek, jenž se jistými zákony spravuje, nad pořádkem práce bdí a nad prací svou rozhodovati udělené právo má. Spolek ten záleží nejprve z oprávněných a pak z dělníků.

6. Spolek každého řemesla měj právo jednomu každému obchod s výrobkem práce jeho buď povoliti nebo zapověděti. (Viz odst. 3.) Taktéž mě

spolek právo i členům svým obchod s výrobkem zapověděti, když obchod takový na témže místě řemeslu škodí.

7. Řemeslníci, již výrobek svůj prodávají, jako pekaři, mlynáři, pernikáři, cukráři, řezníci a jiní, kde spolek prodej výrobků za nutný uzná, nesmějí jen po jednom krámu míti, aby z užitku řemesla vždy raději více oprávněných podílů bralo a jeden všechno na sebe strhnouti nemohl.

8. Každý samostatný řemeslník nesmí více nežli deset dělníků v práci zaměstnáno míti, tak aby v místě mezi dělnictvem každý desátý samostatným býti mohl. Časem však pracuj se k tomu, aby počet dělníků těchto na jednotlivce pracujících až na pět se zmenšil.

9. Kdož by více dělníků míti musil, jelikož některá řemesla jinak se provozovati nedají, je povinen mezi svými dělníky každého šestého oprávněného míti, jemuž by za každého z pěti naň připadajících dělníků pět krejcarů denně vyplácel. V tom případě nebudiž více jak padesát dělníků povoleno.

10. Nechť nedovolí vláda žádné zařizování velkolepých továren, kde by se větší počet dělníků nežli sto zaměstnával. Vláda nechť hledí všechen možný nátlak na továrníky činiti, aby počet svých dělníků zmenšiti nuceni byli, až by vláda v příhodném čase počet jich na padesát ustanovila. Avšak i při tom počtu musil by býti každý dělník oprávněným nebo tak zvaným mistrem, jemuž by za každého z devíti naň připadajících dělníků pět krejcarů denně odváděl. Z desíti dělníků neplatí továrník nikomu.

11. Zřiďtež se pokladny, do kterých každý dělník hned po svém vyučení po celých deset roků desátý díl svého výdělku povinen jest ukládati, aby po uplynutí toho nějaký kapitál ku svému zaopatření ušetřený měl. Pokladny takové zřiďtež se pod dozorem státu a peníze ty zúrokujtež se v ten způsob, kde by se malému řemeslníku, jenž přes pět dělníků nezaměstnává, úvěru poskytlo.

12. Žádný dělník by se nesměl dříve ženiti, pokud by svůj čas desíti roků nepřečkal a k oprávněným připočten není.

13. Žádný řemeslník nesmí více učňův nežli tři míti.

14. Nechť zavede se daň ze strojů, jelikož jimi dělník zkrácen jest, budoucnost svou pojistiti nemůže a břemenem společnosti se stává. Daň ta vybírej se od obce, kde stroj se nachází a použij se ku podpoře k práci neschopných dělníků.

15. Ženské vdané, jež rodinu mají, nechť nejsou připuštěny k práci v továrnách. Ženské pak svobodné dovoluje se do práce bráti, však jen pod tou výminkou, aby ve zvláštních světnicích odloučeny od mužských pracovaly.

16. Děti jen ve stáří čtrnácti roků do práce přijaty býti mohou, jejich čas pracovní nepřesahuj však až do 16 let osm hodin denně.

17. Továrník povinen jest svého nahodilým neštěstím při práci zmrzačeného dělníka zaopatřiti nebo jemu přiměřenou pensi vypláceti, kterouž úřad k výživě jeho za dostatečnou uzná. Přišel-li by však docela o život, má to samé jeho rodině se státi. V případě jeho nemožnosti má se mu při druhém případě právo k provozování živnosti odejmouti aneb způsob práce zapověděti, při kterém dělníku nebezpečenství hrozí.

18. Práce nedělní a ve svátek má býti všude zakázána a podniky továren jen s tou výminkou povoleny, pakliže přikázání toho šetřiti chtějí. Stávající již podniky, v nichž bez velké škody v tyto dny práce přestati nemůže, mají dělníkům v ty dny pracujícím buď jiné dny k odpočinku vykázati aneb jim za tento den dvojnásobnou mzdu vyplatiti.“ —

Kdyby byl pan Václav Žižka býval roku 1876 povolán za ministra vnitra nebo obchodu a program svůj mohl učiniti zákonem, bylo by Rakousko a jeho všecky národy dojista pohrobeny. Těmito programovými požadavky otravován český dělnický svět

v době páry a železnic, kdy velkovýroba umožňovala lidstvu větších požitků při menší námaze, v dobách, kdy dělnictvo jiných národností volalo po sespolečenštění výrobních prostředků, po hospodářské neodvislosti a výnosu své práce, kdy Anglie, Francie a Německo jalo se strojními výrobky zaplavovati a ovládati veškeren trh.

Pan Žižka vedl dělnictvo do boje proti strojům, těm strojům, pomocí nichž lze blahobyt lidstva zmnohonásobniti, jimiž lze dělnictvo z těžké a úmorné práce osvoboditi.

Rádce a vůdce českých dělníků dělal z těžké práce výsadu pro dělníky a chtěl dílnu uzavříti všem, jichž otec stavu dělnickému nenáležel. Výslovně pak žádal, aby mladší dělníci pracovali nejen na mistra, ale i na dělníka staršího. Dle názoru tohoto v posledních letech Jirouškova přítele, stával se dělník břemenem společnosti. Děkan a kníže jsou jí bezpochyby na prospěch. Že taková copařsko klerikální konfusnost dějiny českého dělnického hnutí zdobí, dobrého dělníka jistě zabolí.

Směry a programy sociálně demokratické

pracovaly více na zakládání spolků odborových a vzdělavacích a na rozšiřování socialistických hesel a naučení mezi dělnictvem. Propaganda sociálně demokratická prováděla se více cestou důvěrnou a osobně.

Soudruzi němečtí ve Vídni a v Liberci neostýchali se vystoupiti otevřeně pod firmou socialistickou. Pro sociálně demokratické hnutí mezi českým dělnictvem rozhodnými se stala leta 1873 a 1874. Soudr. Pecka ve svých zasláních a vyzváních počal prvně posílati bratrům — z nichž se stávali soudruzi — sociálně demokratické pozdravy. Posléze pak činěna pro socialismus i propaganda otevřená tiskem. Mimo „Dělnických Listů“ vydána byla i „Budoucnost“, která se stala ústředním orgánem československé strany sociálně demokratické v Rakousku.

Víření a kvašení o programovosti a zásadovosti nemělo konce. Ku směru socialistickému hlásily se živly, jimž směr měšťácko demokratický byl úzkým, pro hospodářské snažení a osvobození nedostatečným. S postupem kapitalismu získával i socialism, ač policejní mocí z veřejného života bezohledně vytlačován. Nebyl to také socialismus vědecký, který mysle dělníků zaujímal. Dalo by se snad říci, že to byly asi takové záchvaty, jakým podlehá každý dělník, žijící v ovzduší podnikatelským úskokem, podvodem a bezohledností prosyceném. Instinktivní touha po spravedinosti, hospodářské neodvislosti, politických svobodách. Nenávist proti úzkoprsému policejnímu a ostatnímu zařízení, zhrdání šosáctvím měšťáků docházela v socialismu tom výrazu. Socialismus ten nekryl se však více láskcu křesťanskou, nedovolával se učení Kristova. Sociální sentimentalita nahražována positivností, evangelická snášenlivost snahou po odboji. S tím rostlo i třídní vědomí a rozšiřována i navazována propast mezi světem buržoasním a dělnickým. Vznětlivost a ideovost byla největším bohatstvím sociálních demokratů. Policie, vláda, soudy a buržoasie, vznětlivost a hněv pronásledováním jen živila a vyvolávala obětavost v míře nevídané a úžasné.

Všeobecně za platný názor přijato ono mínění, že nápravy nelze získati jinou cestou, než jaké bylo v pohnutlivých dobách užíváno. Méně znám socialismus vývojový jako evoluční a proto také, když ne s pochvalou tož mlčky, avšak s povděkem přijímán byl každý čin tehdejších ruských nihilistů nebo západoevropských anarchistů. Každý projev nespokojenosti, odporu a odboje proti panujícím řádům a vládnoucím třídám provázen sympatií socialisticky smýšlejících.

K největším výchovným úkolům patří u širokých vrstev přirozenou náklonnost ku romantismu nahraditi zásadovostí a touhy po náhlém ukončení všeobecně cítěných běd a nespravedlivosti málo dráždi-

vým a lichotivým poznáním neúprosné logiky společenského vývoje.

V Rakousku, při nesvobodách a malohokynářské politice hospodářské, dále pak při byrokraticko feudální správě a národnostních protivách vytváří se tolik výbušných látek, že nelze čtrnáct dnů předem s jistotou tvrditi, že to či ono heslo, ten či onen čin nepřivede krev lidu do varu zoufalců a mstitelů.

Mladé hnutí dělnické v Čechách a v Rakousku vůbec pracovalo po více roků bez makavých úspěchů. Žádosti, resoluce, protesty a podobné projevy zůstávaly nepovšimnuty. Buržoasní a feudálně byrokratický svět pohlížel na dělnictvo co na drzého smělce, jako na svobodami opojeného otroka, jemuž nedávno byla pouta sňata. Volání po rovných právech přijímáno s týmiž pošklebky, jako do dnes mluví klerikál a feudál o požadavcích emancipujících se žen. Každý zoufalý projev, jako stávky dělníků, považovány za dílo ničemných a nesvědomitých štváčů, a kde se jen příležitost naskytla, zakročila starostlivá policie a prapory vojska, aby ve věznicích utlumili a v krvi utopili snažení nespokojenců.

Znáti se ku socialismu bylo trestným, žádati ochranu od státní správy, před neobmezeným vyssáváním a libovolným vydíráním dělníků v továrnách, při stavbách a v kantinách, bylo drzou smělostí. Žádati zabezpečení dělníků pro případy nemoci, úrazu a stáří bylo fantastickou pošetilostí. Požadavek za zkrácení práce byl výmysl lenochů a povalečů, stávka pak trestuhodným odporem proti chlebodárci, spiknutím proti pořádku, čin nanejvýš nepatriotický. Vše bylo hříchem proti milostivému panstvu a trestností proti platnému pořádku a veřejnému blahu. Zaměstnavatelé nebyli vyssávači, nýbrž dobrodinci dělnictva. Národem a státem byly třídy zámožné, bohem a pravomocí svého vzdělání a poplatnosti povolané lidu vládnouti a v kázni i poslušnosti jej udržovati.

Že se sociální demokraté obmezovali na konventikle, na porady a hovory důvěrné, vyplynulo samo sebou z tehdejších poměrů.

Člověk o pěti zdravých smyslech nebude přece tvrditi, že tehdejší sociálně demokratické hnutí, čítající několik tisíc přívrženců, bývalo státu, pořádku a společnosti nebezpečnější jako je dnes, kdy má statisíce stoupenců i vydatnou organisaci a tisk. Stávky nebyly dílem organisovaným, nýbrž jen výbuchy způsobenými nesnesitelnou křivdou. Nikde nebyly rozbíjeny stroje, nikde zapalováno ani drancováno, a přece ta slepá vášeň i nenávist proti dělnictvu, proti socialistům neznala ani meze ani slitování.

Lid, který volal po zastoupení v zákonodárných sborech, zakládal vzdělavací a podpůrné spolky, vydával si censorované časopisy, který posílal ministrům petice, který protestoval proti nezákonným výnosům vlády a domáhal se těchže práv, jaká požívaly třídy ostatní, ten nebyl, ten nemohl být státu a společnosti nebezpečný, nanejvýš, že by bezpráví a křivda byla neposkvrnitelným paladiem státu.

Socialistické dělnictvo vídeňské, liberecké a brněnské přejalo program staré internacionály a pak program soudruhů německých, usnesený v Eisenachu. Marxovo heslo „Proletáři všech zemí spojte se!“, dále pak usnesení eisenašského sjezdu stávaly se programem všeobecným všech socialistů. Odstavce:

„Hospodářská odvislost dělnictva od kapitalistů je kořenem všeho otroctví, a proto domáhá se strana sociálně demokratická zrušení nynějšího způsobu výroby a zavedení práce společenské, zaručující každému úplný výnos svého konání.“

Dále pak odstavce:

„Dnešní politické a sociální poměry jsou nanejvýš nespravedlivé, a proto musí býti potírány s největší energií.“

„Boj o osvobození pracujících tříd není bojem o třídní výsady a privileje, nýbrž pro stejná práva a stejné povinnosti, a pro odstranění jakéhokoliv třídního

panství" a další požadavky za rovné volební právo, odstranění stálých armád, zrušení všech předností majetkových, rodových a církevních, ano, ty odstavce a požadavky stávaly se i požadavky samorostlých socialistů českých, jichž byl stále ještě jen hlouček nepatrný.

Náležel-li kdo ze socialistů pražských ku Internacionále, nikdy jsem se nedopátral, jenom tolik je známo, že pražská policie, již počátkem ledna roku 1872 byla zvěstí o Internacionále znepokojena a že hlavně na Smíchově — zda z vlastního popudu či na pokyn, to neznáme — sháněla členy mezinárodního revolučního spolku. Policejní komisařství na Smíchově předvolalo tehdy více členů „Dělnické Besedy" a vyzvídalo oklikou i přímo, komu je co známo o členech takového tajného spolku, který má své sídlo v Londýně a členy po celé Evropě. Výslech ten asi pražskou policii uspokojil; nedopátrala se totiž ničeho a vyslýchaní opět bez překážky propuštěni ku svým rodinám.

Hospodářské požadavky a snaha zvrátiti stávající výrobní a společenské řády se snahou po rovných právech politických, po všeobecném vzdělání, odloučení církve od státu, po lidovládě atd. tvořila pro české socialisty první a základní program. V tom smyslu také soukromě i ve spolcích hovořeno a později i v časopisech psáno.

Úplná emancipace od měšťáckého směru demokratického nastávala založením časopisu „Budoucnost" a ustavujícím sjezdem Československé sociálně demokratické strany v Rakousku.

Pro socialistické hnutí v Čechách presekucí památný ustavující sjezd Československé strany soc. demokr. v Rakousku konal se 7. dubna r. 1878 v hostinci Karla Vyhnala u Sv. Markéty za Strahovskou bránou u Prahy.

Na sjezdu tom usnesen *program, organisační řád i ustanovení taktická.*

V programu, který později částí těchže soudruhů byl odmítnut, žádáno: hospodářské osvobození proletariátu, nahražení výroby soukromokapitalistické výrobou společenskou. Převedení výrobních prostředků z vlastnictví jednotlivců v majetek společenský a tříd výrobních.

Vytknuto, že se strana domáhá všeobecného rovného práva hlasovacího, svobody tisku, spolčování, zrušení všech nepřímých daní a nahražení těchto jedinou vzestupnou daní z příjmu, zavedení bezplatného soudnictví, bezplatného vyučování na školách, odloučení církve od státu, ochrany za mzdu pracujících a pod.

Organisační statut soudruhům ukládal povinnost starati se o rozšíření svých demokratických idei, soc. dem. tisku, odváděti příspěvky k účelům strany. Správu strany vedl výkonný výbor a kontrolní komise. Sídlo výkonného výboru bylo v Praze, sídlo kontrolní komise ve Vídni. Základem organisace byly organisace místní, v jichž čele stál důvěrník. Když počet příslušníků místní organisace dostoupil dvacet, měly býti utvořeny organisace dvě. K demokratičtějšímu zřízení strany měly místní organisace prostřednictvím svých důvěrníků tvořiti organisace kantonální, obvodové, v čele se sborem důvěrníků.

Že organisace ty byly důvěrné právě tak jako jsou dnes, leží v povaze každé organisace kterékoli politické strany. Nádech tajnosti organisací těch mohl býti spatřován jen v ustanovení obmezeného počtu příslušníků organisací místních. Však i taká záminka byla pošetilostí, uváží-li se, že se veřejné schuze nedovolovaly a socialistická propaganda že byla zakázána.

Revolučnost připisována straně proto, že si vytkla usilovati o změnu stávajících společenských řádů a zaměnění jich za řády socialistickorepublikánské.

U strany, která se dovolávala všeobecného práva hlasovacího, tedy cesty parlamentární a veřejné, nedala se předpokládat revolučnost s podávkami v ruce, nýbrž revolučnost, jakou sleduje každá socialistická strana, dovolávající se změny platného práva a zařízení. Tak a ne jinak měl být program a strana posuzována a s ní co s veřejnou parlamentární stranou jednáno.

Snad by se tak bylo i stalo, kdyby nebylo výnosu ministrů Giskry a Taaffea, a kdyby vůbec nebylo snahy sociálně demokratické idee z policejního státu rakouského — navždy vypuditi.

Že sociálně demokratické snahy a jich požadavky byly myslícím dělnictvem docela jinak ceněny a přijímány, než program konservativců — pana Žižky nebo Baraků až po národnostně politických bojích — to dosvědčila obětavost a houževnatost, s jakou stoupenci strany pracovali, obětavost, s jakou se u dělnictva zřídka shledáváme.

Pravda, byly to nejbystřejší hlavy a nejsmělejší povahy ze řad dělníků, které socialistické snažení za své přijímaly, byli to většinou ti, kdo dovedli rozlišovati mezi slovy a skutky měšťáckých demokratů, kdo vystihovali, že národ a lid jsou dva pojmy a že zájmy a úkoly dělníků jsou nezřídka protichůdné zájmům těch, kdo si říkali národ a pod standardou národní, na útraty lidu se obohacovali a politických výsad zneužívali.

Toto sebepoznání, ona myšlenková bystrost, odvaha vyprostit se z vleku a emancipovati se od měšťáckých pachtýřů rozumu, lidovosti, demokratičnosti, ta snaha pracovati proti kapitalisticko soukromé výrobě, proti výsadníkům, byrokracii a policii přišla všem stoupencům strany draho.

Ta všeobecně vynášená liberálnost, svobodomyslnost, demokratičnost, ona „bezměrná láska ku dělnictvu“, ta ústavnost, rovnost všech občanů před zákonem, svoboda v myšlení a přesvědcení, ta neúprosná zákonitost policie, soudů, vlády, vše to, čím

se buržoasní nacionální strany a třídy před světem blýskají, vše to, čím šlechta a vysocí úředníci feudálně byrokratický stát a vládu před soudem západních národů ukrývají, ano, vše to se ukázalo v pravém světle naproti hrstce chudých, bezbranných dělníků.

*

Trvalé pronásledování sociálních demokratů, konfiskování a zastavování jich časopisů dohnalo část soudruhů, že zřekla se požadavku všeobecného práva hlasovacího vůbec, ba ona zaujala protiparlamentární stanovisko. Vývojové heslo „osvětou k svobodě“ zaměnila za heslo „svobodou k osvětě“.

Tato taktika a směr našel nejvíce stoupenců v Čechách a v Dolních Rakousích, tedy tam, kde persekuce nejvíce řádila. Zřeknutím se požadavku volebního práva nastal ve straně rozkol ba i osobní boj, který nemálo stranu v její agitační činnosti poškodil a naproti buržoasii a policii oslabil.

Programem radikálů se stalo „Oko za oko, zub za zub“. Byl to výsledek těch zoufalých bojů soudruhů a organisací s policií a státní mocí.

Nešetření zákonnosti na straně panující, zatlačovalo dělnické hnutí mimo zákon.

Lze souditi, že také pro takové jednání měla vláda své důvody. Svědčí o tom alespoň materiál vládních a polovládních listů, žaloby vídeňských státních zástupců, které socialisty obviňovali z nejsprostších zločinů, jen aby tisk mohl hlásati, že socialisté loupí a kradou. Že se při soudních líčeních oddělila pravda ode lži, že musil soudní tribunal prohlásiti nevinu socialistů, státním zástupcem pro loupež a krádež žalovaných, nelze přece připsati snahám policie a buržoasního tisku.

Avšak i v té době byli zde sociální demokraté, kteří se socialistickými radikály a anarchisty sváděli polemiky nejbřitší a hájili původní program i taktiku strany.

Roku 1882 konán v Brně sjezd, na němž dle tehdejšího učení podílu brali živlové mírní. Také tento sjezd prohlásil se pro osvobození veškerého lidu bez rozdílu pohlaví a plemena, kteréž může se státi převedením výrobních prostředků v majetek společenský, pro přímé hlasování lidu o zákonech, pro povinnou návštěvu školní do 14. roku stáří, pro odstranění předností stavu, držby, rodu a vyznání, pro volbu soudců, pro zavedení 10hodinné doby pracovní v podnicích, kde práce nejsou zdraví lidskému škodlivy a pro 8hod. dobu práce při podnicích, kde pracuje se bez přestávky nebo s látkami zdraví škodlivými. Pro obmezení práce žen, pro odstranění práce dětí. Za ustanovení živnostenských inspektorů, pro volební právo do všech sborů pro ty, kdož dosáhli 20. roku stáří atd.

Na sjezdu tom program strany rozšířen o vyjmenované požadavky na ochranu dělnictva. Do doby té ani jediný z ostatních programů dělnictva a dělnických stran nekladl té váhy na nutné ochranné zákonodárství, do doby té se také ani vládě ani buržoasii, ba ani národnímu dělnictvu, nezdálo, že by byla donucena v nedlouhém čase s požadavky dělnictva počítati a tyto i v parlamentě zastupovati.

Jednotlivé pak požadavky, hlavně 8hodinný den pracovní rozvedeny a znovu zdůvodněny byly na tak zvaném smiřovacím sjezdu českoslovanské sociálně demokratické strany roku 1887 v Brně před sjezdem a program s hajnfeldským. Programy ty se s hajnfeldským zásadově i v mnoha podrobnostech kryjí.

Od roku 1867 bylo první snahou sociálních demokratů, aby měli dělnický socialistický, lidový a pokrokový program, odpovídající tomu přesvědčení, že ku osvobození národa jest třeba osvobození dělného lidu z odvislosti hospodářské a jařma výroby soukromokapitalistické.

Je nepopíratelno, že jednotlivé části programu jsou programem další budoucnosti, ale to právě nasvědčuje tomu, že sociálně demokratická strana celému světu otevřeně povídá co chce, k čemu pracuje a co jest jejím konečným cílem, i to, co musí nezbytně nadejíti a přivoděno býti, ku plnému osvobození výrobních tříd.

Smiřovací sjezd českoslovanské sociálně demokratické strany, konaný o Vánocích r. 1887 v Brně zaujal i své stanovisko ku bojům a právům národnostním.

V resoluci tehdy přijaté vyslovena čistá zásada rovnoprávnosti. Prohlašuje se tam:

„Žádný kmen nestal se sám sebou čím jest, a chce-li v budoucnosti nejvyššího stupně kultury dosáhnouti, nesmí se vzdalovati kmenů ostatních Kdykoli se jedná o národnostní otázku v objektivní formě, jsme pro rovnoprávnost a volnost všech jazyků; jedná-li se ale o moderní formu národnostní otázky, prohlašujeme, že sociálně demokratické dělnictvo jedině českoslovanskému jazyku s ostatními jazyky zjednati může rovného práva, protože rovnoprávnosti jazykové a národnostní předcházeti musí rovnoprávnost sociální a politická. Lidu musí býti dáno právo sebeurčení a pak zmizí každá odnárodňovací a přenárodňovací snaha sama sebou, každý jazyk bude volným a všem ostatním rovnoprávným — tak zvané strany národnostní v prvé řadě sledují osobní a stranické prospěchy a národnosti jako prostředku a škrabošky k tomu užívají.“ —

Československá strana sociálně demokratická tudíž do roku 1888 propracovala se zhruba ku všem velkým a vírem denního života koiotajícím otázkám, a všichni ti pánové mladých českých reformních a buržoasních stran a jich přívěskové jsou na omylu, prohlašují-li že strana naše je filiálkou strany soudruhů německých, anebo že její samostatnější činnost počíná od té doby, co oni nás mentorují nebo nějak doplňují.

Československá sociálně demokratická strana vyrůstala z dělnických organisací národně demokrati-

ckých jako přirozený a nezbytný útvar vytvořený vývojem průmyslovým a řády soukromokapitalistickými. Kdyby v zemích českých nebylo soukromokapitalistické výroby s tendencí lid vyssávající, kdyby nebylo moderního kapitalismu, nebylo by ani moderního socialismu a nebylo by v moci nikoho sociálně demokratické hnutí vyvolati a po desítiletí za hrozného pronásledování udržovati, jako není v moci nikoho hnutí to zničiti nebo na jalově sociální přeměniti.

DÍL DRUHÝ.

Obrázky persekuce a utrpení sociálních demokratů.

»Naše řádné zákony jsou takového obsahu, že by je v jiném, svobodomyslném státě vyjimečnými nazvali.«

Posl. dr. Kronawetter v řeči své na radě říšské dne 6. května 1887.

Zločinné snahy a zločinecké obličeje sociálních demokratů.

Když jsem se na žádost soudruhů plzeňských počátkem roku 1891 odstěhoval do Plzně a vydával tam dříve v Praze vycházející časopis „Heslo“, měl jsem více styků než mně milým bylo, s tamějším okresním hejtmanem rytířem z Hansgirgů. Radil mi otcovsky, abych se vrátil do Prahy. V Plzni, která je sama sebou konservativní, že beztak se socialismem nic nespravím, a mimo toho že budu mít nepříjemnosti, a na konec že budu ještě zavřen.

Odpověděl jsem, že přece jen zkusím — jak se říká — štěstí, a že mně neodstraší ani to, když několik dní dýchati budu vzduch tamějšího vězení. Podotkl jsem: „Stojíme na půdě zákona a budu se jej dovolávati i pro svá práva a osobní svobody.“ —

„Zákon, zákon!“ rozběhl se pan rytíř, „zákon je suchá litera, duchem zákona jsme my!“ Nepochyboval jsem o pravdě slov pána toho, odešel jsem z kanceláře s myšlenkou: uvidíme, kdo s koho.

*

Sociální demokracie v Rakousku od roku 1868 až do roku 1890, tedy plné dvacet dva roky, sváděla nejkrutější zápasy s veřejnou mocí.

Nebylo léku a prostředku, jehož by na potření „hydry“ té nebylo použito. Úřady, soudy, četnická velitelství obsazena byla většinou pány, kteří se za doby tuhého absolutismu velice dobře vpravili v užívání takřka neobmezeného práva pašovského. V úředních kancelářích, v soudních síních, na policejních strážnicích vládl starý duch absolutistického Rakouska vzdor tomu, že jsme měli novou ústavu, jiné zákony a jiné právo.

Zákony byly jiné, vykladači zákona však ti staří, z nichž si každý královsky myslel: „Stát jsem já!“

Vedle § 14. státních základních zákonů máme ještě jiná ustanovení, která celou ústavnost a práva občanů státních činí illusorními, když si toho vykladači zákona přejí.

Nezřídka užíváno je rakouskými vládami „dobrodiní“ čl. 20. o právech občanů státních, jímž se připouští, že práva občanů statních, pokud vytčena jsou v čl. 8., 9., 10., 12. a 13. zákona o právech občanů státních, mohou býti dočasně z moci vlády nebo z moci říšské rady zrušeny, a sice na základě zákona ze dne 5. května 1869.

Článek 8. pojišťuje osobní svobodu.

Článek 9. ustanovuje, že právo domácí je neporušitelné.

Článek 10. nedopouští porušování listovního tajemství a zabavování psaní.

Článek 12. dává občanům právo shromažďovati se a spolky zakládati.

Článek 13. dovoluje projevovati mínění občanů jak slovem, písmem, tiskem i vyobrazeními.

Co se v jiných konstitučních státech rozumí samo sebou, co vlastně je přirozeným a nezrušitelným právem občanským, to se v Rakousku povoluje jen podmínečně do odvolání, do libovůle té které vlády.

Kdyby však vláda a úřady ani těchto vyjímečných opatření na žádost zemských chéfů, policejních úřadů a soudů neužívali, dostačí úplně náš trestní zákon sám o sobě, aby mnohá ustanovení zákona o právech občanů státních byla suspendována i bez použití zákona ze dne 5. května 1869. O doklady pro toto tvrzení v Rakousku ještě nikdy nouze nebyla.

V platný zákon trestní pojata mnohá ustanovení ze zákona vydaného roku 1852, z dob absolutismu; jsou to hlavně ustanovení § 65., zvláštní ochrana členů císařského domu a veřejného pořádku §§ 285., 286., 287. až 297. o tajném spolčování a pod., dále pak §§ 300., 302. a 305. o zlehčování manželství, rodiny, úřadu, církve, církevních výkonů, veřejných řádů blaha a podobně. Jediná tato serie trestních ustanovení stačí pro [illegible] tolik a takých hrůz, že se vyrovnají opatřením vyjímečným v plném smyslu slova a vrchovaté míře.

Mezi právníky a soudci nebude ani jediného, který by popřel, že Rakousko nemá a že nikdy míti nebude tolik kriminálů, kolik by jich potřebovalo na své občanstvo, jež denně hřeší proti duchu těchto paragrafů. A jen tak bylo možno, že ve všech průmyslových zemích Rakouska odsuzováno bylo tisíce lidí, kteří nikomu ani vlasu na hlavě nezkřivili. Stům a stům žalovaným nebyl dokázán hmatavý čin. Oni odsuzováni byli proto, že orgánové veřejné bezpečnosti u nich jen cítili nějaké nebezpečí, dle svého vlastního evangelia a bible nějakou tu hříšnost, kterou si sami konstruovali.

Rakouská ústava a všechna zákonná ustanovení o právech občanů státních jsou jen pozlátkem, pod nímž na první škrábnutí poznáte klíč od kriminální cely, a pozlátkem tím zůstanou, dokud vyše uvedené

a jim podobné paragrafy zdobiti budou náš zákon trestní.

Žádná strana a žádná společenská vrstva v Rakousku nemá tolik důvodů jako dělnictvo, a hlavně dělnictvo sociálně demokratické, o to usilovati, aby ustanovení ta ze zákona vymizela. Čím dříve, tím lépe, poněvadž není vyloučeno, že opět přijdou ministři a jim oddaní veřejní žalobci, kteří budou vydávati fermany a sestavovati žaloby na trestnost a činy, které lze jen cítiti, nikoli ale hmatati.

*

Uvádím také v této části několik dat, aby větší část soudruhů, kteří v pozdějších dobách ke straně přilnuli, poznali, co se státi může stoupencům strany, která nechtěla býti služebnou ani té, ani oné koterii měšťácké, ani žádné ze snah, které tou dobou vyhlašovány byly za správné a spasitelné.

*

Vývoj sociálně demokratické strany byl by se dojista bral jinými kolejemi a cestami, než se stalo, kdyby nenadešlo co dnes, snad jen po tu dobu, jak se strany vlády, tak i se strany buržoasie považováno je za zbytečné.

Tisícerých běd a zoufalství, ohromná a úmorná práce, obrovské výlohy jak od stoupenců strany sociálně demokratické, tak i se strany tříd panujících a vládnoucích mohly býti uspořeny, kdyby ten pošetilý nápad, pokořiti, zdolati, ze světa sprovoditi idee socialistické byl neovládl mysle rakouských ministrů a jich rádců.

Nápodobení Bismarcka po eisenašském sjezdu sociálních demokratů v Německu, který ve své umíněnosti myslel, že je s to hravě zastaviti nové myšlenky a směry, ano, to nápodobení nejnesmyslnějšího díla na světě, pronásledovati lid pro jeho cítění a chtění, způsobilo, že v Německu a Rakousku hnutí sociálně demokratické stalo se nesmiřitelným a nedůvěřivým, že takovým ostává

a ještě dlouho ostane proti všem, kdo v jeho ovzduší nevyrůstají, kdo činí pokusy na sblížení.

Výnosy ministrů Giskry a Taaffea, kterými se nařizovalo potlačiti dělnické spolky, v nichž se objeví směry sociálně demokratické, ty posílily byrokratickou libovůli i zlovůli přenesenou do úřadů z dob absolutismu.

Výnosy těmi dána sociálně demokratická idea na index a celý svět utvrzován byl v právu, když stoupence kaceřované zásady pronásledovsl a štval se zuřivostí fanatiků. Výnosy těmi zrušeny byly pro stoupence myšlenky té platné zákony a práva, ony potvrdily a upevnily víru dělnictva, že tato společnost proň nemá než strádání a útisk.

Výnosy těmi vyštván proti dělnictvu kde jaký předpojatec. Dle vzoru politických úřadů počalo jednati i měšťáctvo všech směrů a barev. Na mysli obmezený poháněč z dílny, komisní četník, u zeměbrany osm týdnů vyslouživiší obecní policajt, z poddanství se neosvobodivší sedlák radní a starosta obce, vypočítavý podnikatel a jeho řiditel, padesát roků za dobou času pokulhávající živnostník, všechno společně s farskou hospodyní a kostelníkem hnalo bezohledným útokem i všemi zbraněmi proti mladému sdružení lidí ideálních, proti skupinám mužů, kteří vdechovali nové směry a jimi posíleni chtěli uplatňovati je ve velikém víření lidského snažení.

Nechť vlády nenaříkají na neústupnost, nechť buržoa nežaluje na bezohlednost, nechť si copaři nestěžují na břitkost zbraní sociální demokracie!

Více jak dvacet roků byli jsme u vás, pánové, vyvrhelem, zralým pro pušku a šibenici. Dvacet roků týrali jste bezohledně nejvznětlivější muže, jakých vydávají zotročované řady průmyslového dělnictva. Celý jeden lidský věk neměli jste pochopení pro cit, pro potřebu, pro hospodářské, kulturní a politické snažení pionérů dělnických. Po celý život svůj jste nevynaložili ani hodiny času, abyste porozuměli tomu

uhnětenému, láskou ku lidskosti planoucímu srdci vámi neuznaného, probudilého a vědomého dělníka.

Sprostá nadávka, ničemná karikatura, věčné štěbetání o dělení a volné, smilné lásce, nízké udavačství, cynism tyrana, pouta, pod nimiž se ruka krví podlévala, hnanecké stanice, vypovídání a sužování nevinných žen a ubohých dítek, jichž otce jste do tmavých, o zrak a zdraví olupujících cel pozavírali, internování, povolávání vojsk, krmení hladového lidu olovem po plných dvacet a více roků, to byly vaše argumenty, těmi jste nás přesvědčovali o zbloudilosti v názorech, těmi jste nás přesvědčovali o vznešených cílech vašich, o lásce ku svobodě, ku pokroku a práci.

A přišel-li jste kdo jinak, nestalo se tak za upřímnou snahou. Buď jste chtěli, abychom svůj ideál spatřovali v nízkém kramářství, ve vzájemném prodávání si bandurů, nebo jste nás verbovali do řad slepě vám a vašim snahám bezmyšlenkovitě sloužících a vaše dílo velebících mameluků. Přišli jste najímati nás pro služby římské hierarchie, pro cechovnická tovaryšstva a nebo jste přišli docela za tím záměrem, abyste poznali naše zámysly, naši způsobilost, naše zbraně, jimž byste snadněji čelili. V jednom jste však byli všichni jednotní a všichni velicí. V nízké mstivosti, v potírání a pronásledování.

Od vesnického dráby až po ministra, všichni jste nás učili, jakou máte moc, jak prosyceni jste záštím proti sociální demokracii.

Od roku 1867 až do onoho velkého triumfálního dne roku 1890, do prvního našeho svátku, byli jste proti nám bez ohledu a citu.

Ničili jste nám naše spolky, konfiskovali námi napsané knihy, ani spolků pro vzájemné podpoření v nemoci jste nám nedopřáli. Dobročinné podporování rodin uvězněných stoupenců našich prohlašovali jste za trestnost. udávali a odsuzovali jste nás.

Co jste své vůdce obmýšleli tisícovými národním dárky, co jste jim pořádali triumfální vjezdy, chtěli

jste na nás, abychom v hladu a bídě ponechali rodiny vězňů. rodiny pro socialistické přesvědčení z práce propouštěných, Kainovým znamením opatřených a za hranice vyštvaných lidí našich. Vaši advokáti i za poctivý peníz dělnický odpírali nám právní poradu a zastání. Ač přesvědčeni o křivdách, odpírali podepsati odvolání a rekursy ku nejvyšším soudům za zjednání platného práva.

Úžasné a kruté oběti vynutili jste si, než přivedli jsme vás ku jinému posudku a úsudku.

Policejní řiditelství v Praze a ve Vídni mohlo by vám na doklad našich snah od prvních dnů činnosti vystavením zabavených spolkových knihoven dosvědčiti, že vaše knihy jsme kupovali z krejcarů sobě i dítkám od úst urvaných, řiditelství ta mohla by vám uspořádati i velikou výstavu podobizen a vy na první pohled byste vystihli z čela a tváře policejně fotografovaných socialistů, že to nejsou zločinecké obličeje, ba naopak, že každý rys a tah výmluvným je dokladem vážnosti, oduševnělosti, vytrvalosti a energie.

Všechna ta utrpení, která nám byla údělem, ta nás zocelila, vycvičila a přesvědčila, s kým máme tu čest vésti boj o ideály a zásady. Vlastních běd člověk nezapomíná, a původci jich i dobré srdce nerado odpouští.

Není zásluhou nepřátel vašich, že se jedny a tytéž zákony vykládají jinak jako od roku 1869 až do prvních voleb páté kurie do rady říšské.

Není zásluhou vaší, páni odpůrci, že se dělný lid ani socialismu, ani vašich hrůz neleká v té míře, jako dříve. Není zásluhou vaší, že se již dnes nevěří o socialistech, že jsou petrolejníky, pumaři a loupežnými vrahy, jak jste o nás dříve psali a mluvili.

Máte-li jakou zásluhu, pak je to ta, že jste až dosud dovedli lidu předstírati, že sociální demokraté stojí mravně níže než pes, který lne ku své boudě, sociální demokraté za to, že vlasti klnou a národ zrazují.

Věřím, že i na tomto poli vaše kramaření s vlastenectvím a národem neunavnou prací sociálních demokratů bude lidem poznáno, omezeno a překaženo.

Malé hodiny řídí se podle velkých.

Ve vídeňském ministerstvu vnitra fabrikovaly se výnosy proti sociálním demokratům i jich snahám a organisacím. Vládní a poloviádní tisk rozepisoval se velice svědomitě o nesmyslnosti, pošetilosti několika zbrklých hlav, které chtějí zvrátiti staleté řády, o piklech a rejdech podvratníků i nesvědomitých štváčů.

Vládnímu tisku do noty padl tisk klerikální, který si za první povinnost obral ochrániti boha, církev a zařízení božská před spojenci samého satana. Sociální demokraté a svobodní zednáři stavěni do jedné řady mezi zločince, pro něž již roste dříví na šibenice a v horoucích peklech vytápěn kotel.

Buržoasní tisk, byť i si svobodomyslný přezdíval, nemohl a nesměl ostati pozadu. Pánům zastupujícím zájmy tříd majetných nešlo ani o uhájení ministerských výnosů ani o ochranu boha a církve. Jim nelíbil se vzdor dělníků, požadavky za zvýšení mzdy a zkrácení doby pracovní. Žurnalisté a jiní vyráběči veřejného mínění se spocenou skrání dokazovali, že každé zvýšení mzdy a každé zkrácení pracovní doby musí míti za následek i zdražení výroby a výrobků. Snahy dělníků vyhlašovány za pochybené, poněvadž dělnictvo, i když na krásně dosáhne zvýšení mzdy, musí opět větší ten výdělek vydati za zdražené zboží a konec konců, že se octne tam, kde bylo dříve.

Spousty papíru potištěny a lid hromadně otravován i jinými výklady. Mezi nejučenější náležely ony, kde se psalo ze stanoviska národohospodářského proti snahám dělnictva. Vykládáno, že národní kapitál musí ostati způsobilým soutěže s kapitálem cizáckým, jinak že všechno podnikání zakrní. Zdraží-li se následkem zvýšení mzdy i výroba, nebude objednávek, nebude práce, dělnictvo prý postiženo bude hladem.

Proti dělnickým snahám psáno ve všech směrech a způsobech. Internacionála po Bakuninových revolučních pokusech ve Španělsku a po pádu komuny v Paříži veřejně s pathosem rozpáleného vlastence a s potměšilou mstivostí jezovitů prokleta na věčné časy.

Illustrovaný tisk našel si novou pastvu. Roztrhaný rošťák s „plackou" kořaly, s kyjem, revolverem a bombou byl vydáván za představitele socialismu a jeho cílů. Námezdní písaři, kresliči a vtipkaři vládního, kapitalistického i vlasteneckého tisku nedali si ani hodinku času ku posuzování rozdílů mezi nihilismem, socialismem a anarchismem. Oni unisono hanobili, soudili a odsuzovali, a kde se jen dalo, vydali za socialisty i největší zločince.

Taková „dobrá vlastenecká a patriotická výchova" nemohla zůstati bez vlivu na smýšlení a úsudek lidu. Vzpomeneme li ještě policejního a soudního vyšetřování, domovních prohlídek, zatýkání a spoutávání zatčených socialistů v řetězech, vytvoříme si alespoň přibližný obraz, jak vše to působilo na zotročilou duši, na zatemnělé mysli lidské.

Kdo měl zmužilost prohlásiti se za socialistu, ten musil býti připraven na nejsprostší nadávky a na nejsurovější s ním nakládání.

Vězněný socialistický agitátor za asistence c. k. soudce mluví na ulici ku srotivšímu se dělnictvu. Vojskem zastřelený dělník.

Neočekávaná demonstrace socialistického dělnictva ve Vídni vzbudila všeobecné překvapení a úžas. Dělnické socialistické hnutí bylo projevem tím i v jiných městech povzbuzeno. Liberečtí socialité svolali veřejnou schůzi dělnickou na den 16. ledna 1870 a chtěli rokovati o následovním programu: „Oběžník ministra Giskry k místodržitelům a stav dělnický". Ku schůzi jako řečník pozván — dosud na živu — soudr. Ondřej Scheu, redaktor sociálně demokratického listu „Volkswille" ve Vídni. Politický úřad v Liberci konání schůze té zapověděl z těch

důvodů, že ohlášený program není dosti jasný, a že by při schůzi té učiněn býti mohl pokus, rozšiřovati směry sociálně demokratické, což by bylo nezákonné. Zákaz ten dělnictvo neodstrašil, a ujednáno, že se zakázaná schůze v neděli konati nebude a místo této že bude odpoledne uspořádána vycházka do blízkého Janského údolí, zábavního místa a že tam soudr. Scheu k dělnictvu promluví.

Brzo po polednách táhly skupiny dělníků do Johanesthalu. Scheu vskutku přítomné dělníky oslovil a vybízel je „ku svornosti a vytrvalosti. Věc dělnická a požadavky téhož musí dosíci vítězství nad libovůlí ministrů a nezákonnostmi!“

Ku čtvrté hodině ohlašovali na stráži stojící dělníci, že se četnické hlídky blíží k místnostem. Hudba počala hrát a mnozí dali se do tance. Četnictvo s nasazenými bodáky vešlo do místnosti, a když shledalo, že socialisté „blahem a veřejným pořádkem rakouského státu neotřásají,“ uspokojilo se trvalým obcházením a hlídkou v místnostech.

O sedmé hodině večer hotovilo se dělnictvo ku hromadnému odchodu zpět do Liberce; hlídky četnické následovaly průvod až na hranice města, kde je ve službě vystřídala městská policie s komisařem Knirschem v čele. Dělníci odebrali se do místností, které si zamluvili pro nově zakládaný sociálně demokratický spolek a zde se pod dozorem policie zdrželi přes půlnoc a ujednali, že Scheu jim musí ještě v pondělí večer něco vyprávěti. V pondělí dne 17. ledna sešlo se na 400 dělníků v téže místnosti. Také Scheu přišel a promlouval ku shromážděným. Záhy dostavila se i městská policie, sesílená četnictvem. Místnosti byly však tak naplněny, že komisař, který měl rozkaz schůzi rozehnati, ku tribuně dostati se nemohl. A dělnictvo stojící v chodbě k místnosti, neuhýbalo se „representantům veřejného pořádku“. Bezpečnostní orgánové uspokojili se zjištěním, že se schůze odbývala a že Scheu mluvil

o socialismu a potřebách dělníků. Po schůzi odešel Scheu do hostince Frankova, kde nocoval. O druhé hodině v noci dostavil se do světnice, ve které Scheu přespával policejní komisař se stráží a Scheue zatkl a odvedl ho do vězení ve městské šupárně. Scheu se legitimoval, vzdor tomu ponechán však ve vězení tom do 9 hod. ráno a na to odveden k soudu do vazby vyšetřovací. Zpráva, že Scheu byl zatčen a že je ve vězení držán, roznesla se záhy do továren a dílen. Dělnictvo usuzujíc dle svého právního citu, spatřovalo v jednání úřadů nespravedlnost; vědělo, že Scheu ve své přednášce dělnictvo jen poučoval a jen o jeho právech i povinnostech vykládal.

Zatčením Scheue rozhořčené dělnictvo zastavovalo práci a hrnulo se před budovu soudní. Dav rostl. Měšťanosta nařídil, aby policie dělala pořádek a demonstranty rozehnala.

Dělnictvo neustoupilo a žádalo propuštění zatčeného. Povoláno i četnictvo na udržování pořádku. Dělnictvo však klidně stálo nebo se procházelo před budovou soudní a trvalo na propuštění vězněného. V tom objeví se Scheu v průvodu c. k. zemského rady a správce soudu Čapka. Pan sudí ohlašoval shromážděným, že hned na druhý den bude se Scheuem provedeno líčení aby se jen klidně rozešli. Konečně na ponuknutí soudce mluvil i vězeň Scheu před soudní budovou ku shromážděnému lidu, tentokrát ovšem „na ochranu blaha a pořádku“. Vyzýval shromážděné, aby zachovali klid a aby se rozešli.

Dne 18. ledna, v den soudního líčení již před devátou hodinou ranní putovaly davy dělníků a vesnického lidu opětně před budovu soudní, aby zvěděli, čím se socialista provinil, a jak s ním okresní soud naloží

Městský úřad vyžádal si na posilu stráže asistenci vojska, tou dobou v Liberci garnisonovaných

myslivců. Vojsko s nasazenými bodáky a nabitými zadovkami postupovalo proti klidně se chovajícímu lidu a vytlačilo jej ze Střelecké ulice, kde nalézal se vchod do soudní budovy, ulici tu pak silnými kordony uzavřeno, aby pan soudce ve svém vznešeném soudcovském povolání nespokojenci nebyl rušen. Lid shromáždil se na náměstí a četl na rychlo nalepené plakáty městského úřadu. Měšťanosta totiž vyhlašoval, že se dělnictvo svádí ku nezákonným výstupům a srocování, a proto že se nařizuje, aby každý sám zůstal v obydlí a domácí svůj lid v domě udržel. Ti, kdož v domech svých nezůstanou, považováni budou za buřiče a bude s nimi jednáno ve smyslu § 282. trestního zákona. Vyhláška ta pohněvala lid ještě více. Jeden z dělníků chtěl přejíti na druhou stranu, důstojník s tasenou šavlí chtěl mu v tom však zabrániti. Muž ten se nerozmýšlel, chytl důstojníka za krk a povalil jej k zemi. Na to troubeno na poplach a dán povel, aby shromážděný dav byl bez milosrdenství rozehnán. Vojsko postupovalo proti lidu s puškou k bodání připravenou. Lid tlačen ku zdi a bodán. Tiskařský dělník Fischer volal na ustupující lid: „Neutíkejte, vždyť oni nesmějí střílet do bezbranného lidu!“ — Nedomluvil, náboj z vojenské ručnice projel mu spánkem. Fischer za krátko dokonal. Více lidí bodáky zraněno. — Takový byl křest! — — — Půda pro veliké lidové hnutí zmrvena drahou šťavou, lidskou krví. —

Scheu odsouzen na měsíc do vězení a o 1. hodině odpoledne propuštěn. Dělníci ve velkém davu provázeli ho k nádraží a slibovali, že sociálně demokratickým snahám dopomohou k rozšíření a ku platnosti.

*

Ano, Liberec stal se ohniskem rozlévajícím osvětovou svoji zář do chudých, městeckým proletariátem obydlených čtvrtí v Českém Švýcarsku, stal

se světlem nového učení, pronikajícího do uhelných dolů v hnědouhelné pánvi severovýchodočeské, i do odlehlých chat v horách Krkonošských.

První oběť kriminálu. Česká socialistická hesla v německém kostele.

Mezi německým dělnictvem v Liberci vyskytlo se v Čechách poprvé hnutí pod přímým označením sociálně demokratickým. Vedle Schüllera a H. Schmidta stál v čele hnutí toho i dělník Krosch. Týž byl z jara roku 1870 zatčen a vzat do vyšetřovací vazby ku krajskému soudu v Liberci. Krosch se totiž pokoušel o založení sociálně demokratického spolku a byl svolavatelem schůze, kde se o založení spolku toho rokovalo. Dle udání vládního zástupce dopustil se Krosch při schůzi přečinu rušení veřejného pořádku. Na rozkaz z Prahy byl Krosch dne 15. ledna 1870 zatčen a do vazby ku krajskému soudu odveden, kde se také na smrt roznemohl. Na to převezen do tamější nemocnice. Dny života Kroschova byli sečteny.

Politické úřady chtěly zabrániti jakémukoli projevu se strany dělnictva a proto nechtěly, aby dělnický politický vězeň — měl v Liberci pohřeb. Dne 15. dubna dostavil se do nemocnice hospodář krajského soudu a nařídil Kroschovi, aby se oblekl, že bude převezen do všeobené nemocnice v Praze. Rozkaz zněl určitě. Krosch těžce nemocen, omlouval se, že nemá s dostatek sil, aby se mohl jen obléci a žádal prohlídku c. k. soudním lékařem, který měl nemocnému dáti vysvědčení, že jeho síly nestačí na tak dalekou cestu. Žádost Kroschova byla sekretářem odmítnuta a důrazně mu nařízeno, že musí býti za čtvrt hodiny na nádraží. Nemocný se vzpíral, ovšem marně. Pomocí nemocničního personálu oblečen, odvezen na liberecké nádraží a odtud vlakem do Prahy do — — novoměstské trestnice ku zemskému soudu. Do vězeňské cely

dopraven Krosch polomrtvý. Lékař ústavu dostavil se k němu až druhého dne. Soudní lékař zjistil, že Kroschovi nelze pomoci — měl pravdu. Doprava do Prahy strávila zbytek jeho sil. Krosch zemřel dne 11. května o $^1/_2$2. hodině v noci.

Když se dělnictvo v Liberci dozvědělo o úmrtí svého rádce, zmocnila se jej hořkost nad jednáním soudu. Vypravilo do Prahy deputaci, která se s části socialisticky smýšlejícího dělnictva českého, zúčastnila pohřbu. Někteří osobní přátelé Kroschovi v Praze, dále pak některé dělnické spolky věnovali na rakev pronásledovaného věnce a stuhy se socialistickými hesly. Pohřební průvod provázelo as 30 policistů. Nad hrobem v Olšanech pěny zbožné písně. Vyslanci libereckého dělnictva vzali po pohřbu v Praze darované stuhy do Liberce a dle obvyklého zvyku zakoupili velikou voskovici s případnou úmrtní tabulkou a vše to vystavili v děkanském kostele v Liberci. České nápisy: „Pokoj popeli jeho!“ — „Raděj žalář, než dělnictvo zradit!“ — „Volnost, rovnost, bratrství!“ vzdor protestu německého měšťáckého tisku zůstaly v děkanském kostele až velká voskovice dohořela. — Od té doby děkanský kostel českých a socialistických hesel nevystavoval.

*

Dělníci v Liberci sebrali mezi sebou i obnos 20 zl., za který dali na hrobě Kroschově postaviti železný kříž.

Sbor důvěrníků dělnických v Praze a v předměstích rozpuštěn.

Ku snadnějšímu organisováuí dělnictva zvoleni pro každou pražskou čtvrt dva důvěrníci, kterým veřejná schůze dělnická konaná v konviktském sále uložila svolávati schůze a zakládati dělnické spolky. Sbob důvěrníků čítal 12 osob, dva ze Starého, dva z Nového Města, dva z Malé Strany, dále pak po dvou z Karlína a Smíchova. — V květnu 1870 dodán občanu J. Bavorskému — který tou dobou byl pro stávku

typografů uvězněn — nález od místodržitele Kollera, v kterém se „sbor důvěrníků dělnických“ rozpouští, poněvadž sleduje politické a sociálně demokratické tendence.

Ministr hrabě Taaffe proti sociálním demokratům.

V červenci roku 1870 obnovil ministr hrabě Taaffe tajný ministerský rozkaz Giskrův, a vyzval všechny politické a policejní úřady, aby se co nejrozhodněji opřely sociálně demokratické propagandě, hlavně pak, aby rozpuštěny byly kluby a spolky se sociálně demokratickou tendencí.

Zákaz mluviti o socialismu. Památný výnos c k. policie pražské č. 4724. p. p.

Dne 9. října 1870 konána byla v Praze na Velkých Benátkách třetí všeobecná scůze dělnická.

Na schůzi mělo býti rokováno: 1. jak zlepšiti trudný stav našeho dělnictva. 2. o zrušení nucených „herberků“. Dělník Pellant počal vysvětlovati jak jak nutno je, aby si dělnictvo vymáhalo politických práv, hlavně pak práva rozhodovati o zákonech, jak učí zásady sociálně demokratické. — Po těchto slovech povstal policejní komisař a prohlásil, „že se na těchto místech a zásadách sociálně demokratických mluviti nesmí a že vůbec nepřipustí, aby se mluvilo o politice.

Schůze sociálně demokratické nebezpečny veřejnému blahu.

V úřední hantýrce je dosud platný řád označován „veřejným blahem“. S ohledem na toto „veřejné blaho“, nebývalo v Rakousku, hlavně pak v Praze dovoleno mluviti o krocích, jaké má dělnictvo podniknouti na zlepšení svého hospodářského stavu. Našimi soudruhy bude dojista uvítán obsah policejního zákazu dělnické schůze, v němž důmysl c. k. úředníků u policejního ředitelství náležitě je charakterisován.

V análech c. k. policejního ředitelství pod č. 4724 p. p. ze dne 19. října 1870 bude možno nalézti spis následovního znění:

Panu Antošovi Pellantovi,
dělníku lakýrnickému číslo 524 I.

Dne 16. října jste zde podal oznámení, že svoláte ku dni 23. října 1870 na 3. hod. odpoledne do sálu u Egenberku*) na Smíchově všeobecnou dělnickou schůzi a sice s následujícím programem: Rokování o zrušení společenstev a 2. Čeho má se dělnictvo především domáhati, aby uhnětený jeho stav povznesen byl?

Jest to tentýž program, který stanoven byl pro veřejnou schůzi dělnickou, již svolal pan Antoš Pellant a soudruzi jeho ku dni 9. října t. r. do sálu ostrova Velké Benátky v Karlíně. Rokování této schůze bralo se směrem sociálně demokratickým a když přítomný zeměpanský komisař prohlásil, že tento směr řeči připustiti nelze, vyjádřili se zapsaní řečníci, vzdávajíce se slova, že též jen ve směru sociálně politickém řečniti zamýšleli. Ježto vzhledem k stejnému programu, jakož i k tomu, že opět p. Antoš Pellant nachází se v čele pořadatelů, předpokládati se musí, že by rokování schůze dělnické, která se míní odbývati dne 23. t. m. na Smíchově v sále u Egenbergu, byla rázu sociálně demokratického, tedy veřejnému blahu nebezpečného, zapovídá se odbývání této schůze podle § 6. zákona ze dne 15. listopadu 1867 o právu shromažďovacím a poukazuje se Vám k ustanovení §§ 13. a 19. téhož zákona atd.

*

Podpis tohoto klasického spisu, o kterém lze říci, že veřejné blaho národů rakouských před nebezpečím sociální demokracie přece jen ochránil, byl nečitelný a tím, budiž prominuto, také znemožněno dělnictvu slávu onoho pána šířiti i ve dvacátém století.

---

*) Egenberg býval v místech v okolí nynějších kasáren.

Buržoasní tisk proti socialistům. Přítel dělníků E. Špindler. Petrolejníci, zloději, úkladní vrahové.

Vlastenecký tisk český měl již v letech 1870 až 1884 velice vyvinutý smysl protisociální a protisocialistický.

V dobách těch, hlavně pak, když Taffeova vláda pomýšlela na prohlášení vyjímečného stavu proti anarchistům — za jehož trvání než socialisty chytala a věznila — bylo možno čísti denně o nějakém zločinu, který se socialistům podkládal.

„Česká Politika" dne 28. března 1883 v článku svém dává vládě, úřadům a veškeré společnosti v úvahu, nebylo-li by záhodno a žádoucno netrpěti, „aby se na schůzích dělnických pro socialism dělala propaganda. Vždyť i v obvodu mocnářství našeho stále určitěji vyskytují se stopy agitace socialistické.«

Aby podán byl doklad, že opravdu socialism „čtenáře" „České Politiky" ohrožuje, uváděno, že jsou socialisté petrolejníky, červenou bandou, a že je vláda nucena chopiti se ostřejších prostředků, bude-li dělnictvo podporovati socialistický ruch podvratný.

Tehdejší „Pražský Denník" (pražský úřední list vládní za 1 kr.) každý týden odhalil několik sensačních zločinů socialistických, ovšem že většinu loupežných, vlasti a velezrádných. Svět měl uveden býti v úžas nad bídáckostí socialistů.

Nejen vládní a polovládní, z disposičního fondu odpouštěním novinového kolku krmený, nýbrž i oposiční a svobodomyslný tisk vedl si podobným způsobem.

Ku charakteristice mladočeského krajinského tisku dovoluji si uvésti následovní srovnávací obrázky.

*

Státní zastupitelstvo ve Vídni přišlo na ďábelský nápad. Usmyslilo si, že socialistické idee a socialisty se světa nejdříve připraví, když je uvede v souvislost a součinnost s nízkou zločinností a loupežným přepadením. Plán sestaven velice dobře, efektnost a pikantnost působila na venek úžasně,

čtenářstvo všech měšťáckých časopisů četlo s utajeným dechem do podrobna vylíčené a smyšlené zprávy, jak socialisté přepadávají, omamují a kradou. Celý svět uváděn v úžas po celé měsíce. Vlastenecké žurnály žily z nápadů státního zástupce i tehdy. kdy již soudně rozhodnuto, že osočení to postrádá jakéhokoli pravdivého a správného podkladu.

Na důkaz toho uvádím „Národní Listy", které hned po přelíčení dne 22. března 1883 vzaly do držení, a krajinský časopis „Podřipan", který po skončeném líčení a po věrohodné zprávě Eimově v „Národních Listech" ještě v první povolici dubna proti socialistům zločincům štval.

*

Z Vídně, 22. března. (Původní dopis „Nár. L.") Veliké poslední přelíčení s anarchisty vídeňskými skončilo pro vídeňského státního zástupce co nejšpatněji. Už během líčení cítil tento slabost své žaloby a sám upustil při několika obviněných od žaloby. Při všech ostatních nemohl udržeti žalobu pro zločin velezrády. Porota dílem jednohlasně. dílem velikou převahou hlasův osvobodila všechny obžalované ze všech politických zločinů. Ani na rušení veřejného pokoje, ani na spiknutí neuznala. Průběh líčení již předem ukazoval, že takový bude konec. Porota odsoudila jenom loupežníky Engla, Pflegra a Berndta pro spoluvinu na zločinu loupeže. **Jedenadvacet obviněných socialistů ihned propuštěno na svobodu, pět už dříve sám státní žalobce osvobodil.** Tak skončila tato pře, kteráž ve svém vzniku vzbudila tolik přízračné sensace a u starousedlých přátel pořádku tolik zbytečného strachu.

Socialisté vídeňští, jak v přelíčení tom se ukázali, nejsou dokonce nebezpeční a nepodobají se v ničem socialistům jiných zemí, kteříž pracují dynamitem a železem. Přelíčení ukázalo. že není ani jednotné organisace socialistické. a to je pro celou říši tak utěšený zjev, že může v tom na-

jíti státní zástupce útěchu nad svou porážkou. Jestli Paříž tančí nad sopkou, jestli Španělsko děsí se „Černé ruky", jestli Anglie sbírá celou svou zmužilost proti hrozným spiklencům, jichžto „číslo první" nedá všem policistům anglickým spáti — jestli Německo musí býti chráněno před socialisty svým malým „výminečným stavem", jestli Rusko chvěje se před tajným nihilistickým spolčením: **Rakousko v tomto ohledu jest šťastnějším, nežli všechny tyto státy!**"

*

Toto rozhodnutí vídeňské poroty a Eimův referát v „Národních Listech" byl pro přítele dělnictva, spisovatele a básníka Špindlera ničím.

Orgán přítele dělnictva E. Špindlera „Podřipan" v dubnovém čísle r. 1883 napsal:

„Do rakouského soustátí dostala se sociální demokracie z Německa teprve nedávno sice, ale již vykazuje pěknou řadu procesů pro velezrádu, zločiny úkladné vraždy, tajné spolčování atd.

Nejasným, zbrklým a nerozumným snahám podvratným uvykli si tito socialisté říkati „naše dobrá věc" nebo „naše svatá věc" a touto dobrou svatou věcí myslí na sociální revoluci, **domáhají se peněz, vem, kde vem.**"

Drobná buržoa proti sociálním demokratům.

Správa obce Nýřan koncem srpna vypověděla horníka s. Uxu pro socialistické rejdy z obvodu obce.

Z Chebu byl soudruh Zápotocký r. 1884 vypovězen městským úřadem proto, že co z kriminálu vyšlý socialista chodil do tamější „České Besedy".

Kladenský měšťanosta. Z jara r. 1882 bylo na Kladně a okolí, dále pak ve Svinařově zatčeno 15 soudruhů, většinou horníků, pro tajné spolčování. Mužové trávili čas ve věznici, ženy a dítky trpěli hladem. Několik žen odešlo ku měšťanostovi horního města Kladna s prosbou o práci, aby dítkám svým mohly opatřiti chléb. Měšťanosta žadatelky odmítl,

s podotknutím, že pro ženy socialistů nemá žádnou práci.

Na veřejné mladočeské schůzi v Praze v letech osmdesátých v sále konviktském dovolilo si několik sociálních demokratů zvolati „Chceme chleba!" Za smělé toto volání dostalo se socialistům za vyučenou, samy „Národní Listy" ohlašovaly velkomyslnost pánů vlastenců, že by bývali byli soudr. Pecka a Zápotocký za volání to utlučeni.

Kdyby socialisti pochcípali! V Královém Dvoře u Berouna po dlouhá leta pracoval dělník slevačský, který byl propuštěn z práce proto, že „Dělnické Listy" přinesly zprávu o poměrech v závodu tom. Dělník se omlouval a prosil, aby ponechán byl v práci alespoň než se s ním bratrská pokladna vyrovná. Jakýsi úředník Hadraba obořil se naň, že mu nedá ani tu práci, za kterou se platí 38 kr. denně. „Ty kobylo sakramentská, chcípni hned. Beztoho by se socialistům nejlepší stalo, kdyby je nechali pochcípati hladem." Týž dělník pracoval v závodě tom přes deset roků a panstvo zvědělo, že četl „Dělnické Listy".

Dobřejovický farář Řezníček měl čeledína, který odbíral „Dělnické Listy". Farář se toho dopátral a došel si pro list na poštu. Četbou socialistického časopisu se rozpálil tak, že se nemohl čeledína ani dočkati. Zastavil si jej na cestě z pole a počal: „Jak se můžete opovážit odebírat takový paličský list, který vydávají a odebírají jenom trhani. Každý kdo jej odebírá, je špatným člověkem a je postaven pod dozor četníků. Zapovídám si takové listy nositi do domu."

Obecní správa Bohosudova vypověděla z obce po ukončené hornické stávce soudr. Josefa Pospíšila a V. Horálka. Vypovězení se proti rozhodnutí pana měšťanosty odvolali ku teplickému hejtmanství. to jim pak dalo na srozuměnou, že obec je v právu a aby — šli.

*

Pro dobrodiní socialistovi vyhnán ze služby. Dne 4. prosince 1882 po desítiměsíčním trestu

propuštěn byl z vězení soudruh Zoula a tak jako všichni dopraven na postrkovou stanici, aby jej dodala „zadarmo“ do domovské obce. Na nádraží Františka Josefa čekal se svým průvodčím na vlak. Jeden ze zřízenců dráhy jej poznal, byli dříve kamarády a vyptával se jej, jak k takové cti přišel, co s ním je a podobně. Zoula vyprávěl i to, že jej ženou o hladu, aniž by mu vlastních peněz vydali. Zřízenec dal Zoulovi 50 kr. To zpozoroval vůdce „šupu“, zřízence udal a týž po 11leté službě ihned propuštěn. Marnou byla omluva, že jej zná z dílny, že on sám 11 roků věrně slouží a obdařen jest četnou rodinou. Poskytl pomoc socialistovi a proto — pryč.

Proletariát proti sociálním demokratům.

V Nové Pace byli v první polovici ledna r. 1883 zatknuti soudruzi Rudolf Novotný a bratr téhož Josef Novotný a na žádost pražské policie i otec obou, Josef Novotný zaměstnaný tou dobou ve Weigelsdorfu u Vídně. Manželka Rudolfa Novotného udala četnictvu, že muž její je socialista, bratr téhož že je rovněž socialista a odebírá „Dělnické Listy“, otec obou pak, dle udání téže ženy, prý syny k tomu měl, aby se stali socialisty.

*

Roku 1882 byl jsem zaměstnán ve sklárně v Hrobech co pomocník u bratří Seidlů, u nichž jsem se také vyučil. Pracovali jsme po celý rok od páté hodiny ráno, s nepatrnou přestávkou k obědu, do devíti hodin večer (zákona, který by stanovil pracovní dobu, tehdy nebylo). Žehral jsem dost nesměle na tak dlouhou práci. Facit této „vzpoury“ byla veliká domluva, která v neděli odpoledne trvala celé tři hodiny. Byla to totiž současně i přednáška proti socialistům. Mistrová našla v mých kapsách dělnické časopisy. Napřed byl výslech: Hlásím-li se také k těm socialistickým lumpům, k těm oslům se zpraženým mozkem? A jak jsem se s nimi seznámil? Na to následoval výklad, kdo ti buřiči jsou, co chtějí a že na všechny

čeká zasloužený kriminál. Mistr můj byl čtenářem „Pražského Denníka“ a když si chtěl zavlastenčit, koupil si „Politiku“. Myslím, že tyto žurnály pro uvědomění českého lidu vydávané četl asi pět roků, než se dostal ku přednášce, kterou mi za asistence své matky a manželky držel. Poznal jsem již tehdy jak velký vliv a význam má tisk. Když své hrozně nesmyslné výklady ukončil (litoval jsem jej, nebyl tak stár a jinak velmi bystré mysle) a kladl mi otázku, jestli těch hloupostí nechám a těm prašivcům socialistům se vyhnu, odpověděl jsem: „Vraťte mi pracovní knížku, odejdu od vás ještě dnes!“ Nešel jsem více do práce, v pondělí jsem dostal knížku a odešel do Duchcova. Byl jsem na novém místě asi 20 hodin, když přišel četník do kanceláře sklárny Kopfovy pro toho socialistu co včera přišel z Hrobů. Nedovoluji si napsati, že to byla osobní msta muže, který mě znal pět roků a byl učebním mým mistrem. Myslím, že to byla nenávist, tiskem odchovaná nenávist proti socialistům.

*

As devět roků později byl jsem dožádán dělníky Invaldovy firmy v Německém Schützendorfu, tedy kolegy z povolání, abych jim udělal přednášku a mimo toho v Polné schůzi. Přednáška byla v sobotu večer. V neděli po obědě odcházeli jsme do Polné. Stařena jakás pásla poblíž silnice vedoucí do Polné několik koz. Když viděla, že přicházíme, dala se do křiku a tahala překvapené kozy na provazech uvázané ku vsi za hrozného pokřiku, „že socialisté jdou, aby jí ukradli kozy.“ Byli jsme od stařeny dosti daleko a žádný z nás k ní nepronesl ani slova. — Věc se vysvětlila. Před, při a po přednášce patrolovala obcí sesílená hlídka četnická, což u osadníků vyvolalo rozruch. Několik četníků mělo pohotovost v bytě starosty a odtamtud se také rozšířila zpráva, že četníci jsou v obci proto, aby socialisté, kteří mají schůzi, nic v obci neukradli. Žena ta za křiku přes pole pádila i když jí kozy vypověděly poslušnost a neutíkaly s ní. — Každý ze starších soudruhů mohl by takých věcí vypráběti,

děly se všude, poněvadž všude byl lid vychován stejným způsobem. V obcích, kam nevnikl tisk, tam staral se o „dobrou“ pověst socialistů páter z kazatelny, nebo při odpoledních cvičeních. Všade jsme byli známi a všade také stejně nenáviděni a proklínáni.

Červené strašidlo.

Profesor dr. Albín Bráf dává českému měšťáctvu klasické vysvědčení o neznalosti poměrů dělnických.

Representace v Čechách vedoucí a neobmezeně vládnoucí strany sešla se v neděli 5. března r. 1882 v „Českém klubu“, tedy v místnostech, odkud ještě dnes bývalí vůdcové českého národa mluvívají pro politické časopisy ku vládě i pro mimoklubovní veřejnost. Byla stávka horníků v Nýřanech. Profesor Bráf mluvil o stávce uhlokopů, která svým krvavým průběhem poněkud rozrušila českou veřejnost. Bráf uznal právo stávkovati a pokračoval: — „Má-li se však pomoci jednotlivým neblahým poměrům, musí býti řádně seznány. Ale v tom je velká vada, že o tyto poměry pramálo se staráme, že je známe buď jen nepatrně aneb i zcela nic. — Je potřeba, aby se sociální otázky všímali úřady, všechny inteligentní vrstvy obecenstva.

Bojíme se onoho červeného strašidla, které sem tam strašiti počíná, ale co činíme, abychom je zažehnali? **Voláme obyčejně jen po policii** a předc je potřeba, abychom přiložili ruce k dílu **záchrannému.**“

Profesor Bráf byl již tou dobou vedle dra Riegra vynikajícím pracovníkem „staročeského národa“, tou dobou repraesentantem českého „lidu“. On nejlépe ocenil a posoudil způsobilost své strany, která se tak jako jiné politicky lhostejné vrstvy, „pramálo starala“ o poznání poměrů, v jakých žilo české hornictvo, ona znala poměry ty nepatrně, nebo **zcela nic.**

Staročeští vůdcové, z nichž jediný dr. Bráf považoval za málo rozumné ono obvyklé volání po policii, sami schvalovali na radě říšské vyjímečná opatření, suspendování některých zákonných usta-

novení o právech občanů státních, ano oni sami odhodlali se ku zábraně „červenému strašidlu“ tím, že veškeré socialisticky smýšlející dělnictvo vydali na pospas policejním orgánům a zvláštním, ku souzení socialistů sestaveným soudním senátům.

Dělnictvo v dobách těch postrádalo odborových organisací, v nichž spočívá obrana proti libovůli a bezohlednému využitkovávání se strany nenasitných podnikatelů. Ono však také nenašlo pochopení a porozumění u těch, kdo předstírali býti jeho zastanci a mluvčími.

Že ta před socialismem „zabraňovací práce“, kterou tak krvavě provedlo ministerstvo Taaffea se svou slovanskou většinou na radě říšské nebyla nutna, vyčísti lze z doznání téhož dra Bráfa, který při výše označené přednášce v Českém klubu prohlásil: „Mocné potlačování socialistického hnutí předpokládá porušování zákona. Ale proti šíření se pouhých myšlenek, pokud tu není skutkův protizákonných, nemůže se nikdy vystupovati. A nynější socialistické hnutí provádí se u nás, až na poměrně nepatrné vyjímky na půdě zákonné. Vůdcové vědí, že po této cestě dojdou bezpečněji cíle a řídí se tím sami a nabádají dělnictvo, aby zachovalo všechny formy zákona. Mocného potlačování socialistického hnutí tedy celkem ani užiti nelze a kromě toho také tou cestou nikdy příliš mnoho se nedokáže.“

Klasičtější svědectví než toto, od vzdělaného, konservativního a v popředí veřejného života stojícího muže, nebylo ani potřeba ku důkazu, že násilné potlačování hnutí socialistického bylo neoprávněné, nezákonné a bezúčelné.

*

Staročeští poslanci, z nichž se později stali a jsou poslanci české strany svobodomyslné, schvalovali Taaffův vyjímečný stav — jak řekli — z krvácejícím srdcem.

C. k. policie v činnosti na ochranu veřejného blaha, pořádku a státu. Domovní prohlídky za asistence vojska. Policejní filosofie o socialismu.

Pražská policie si vyžádala u vídeňské domovní a osobní prohlídku redaktora „Dělnických Listů" ve Vídni. Jak souvisela prohlídka ve Vídni u soudruha Mikolandy se zatčením v Praze, zůstalo tajemstvím c. k. policie. Dne 11. února 1882 odebral se c k. komisař s detektivem do domu v X. okresu ve Vídni. Komisař byl „překvapen", když mu nájemce bytu s rozhodností tvrdil, že tam žádný Mikolanda nebydlí.

Na telegramu z policejního ředitelství byla udána správně adresa domu a bytu, do kterého komisař se svým pomocníkem vešel. V domě nad takovou návštěvou nastal rozruch. Přichvátala i domovnice a komisaře ubezpečovala, že se Mikolanda svatosvatě z bytu toho odstěhoval již 14. června 1881, tedy před osmi měsíci a že byl také náležitě u úřadu odhlášen. Po odchodu prohlídkové komise po celém domě a čtvrti vyprávěli si lidé, co se ti páni nanamahají k vůli těm socialistům.

Soudr. Mikolanda byl redaktorem, a proto také u policie byla dvojnásob hlášena změna bytu. Pravda, v dobách těch slavná policie s největší ochotou prováděla své řemeslo nejokázaleji, aby se o socialistech — mluvilo. Touže dobou prohlížel Mikolandu jiný komisař v redakci „Dělnických Listů«.

Zatčen a v poutech odveden pro sbírku na rodinu uvězněného. Soudruh E. Milý, sazeč, byl z Vídně vypovězen a postrkem poslán do Příbrami.

Po pětidenní „marschroutě" dostal se do Příbrami a odtud se svobodně odebral znovu za chlebem. Dne 21. září 1882 dorazil do Kladna a navštívil rodiny uvězněných soudruhů. Sotva však se v bytě Janouškové usadil, přišel četník, Milého zatkl a odvedl k soudu, kde adjunktovi německy oznamoval, že zločinec ten koná nedovolené sbírky. Pan adjunkt dal jej zavříti a poslal si četníka pro soudr. Hrdinu i Janouškovou.

Janoušková byla za několik hodin propuštěna. Milý a Hrdina dostali pouta — jak Milý psal utažená, až mu modřiny zůstaly — a odvezeni k panu Roztočilovi do Prahy.

Školní dítě svědkem na vlastního otce. Stávka horníků v pánvi hnědouhelné v Čechách roku 1882 spěla ke konci. Horníci voděni do práce četníky a vojáky. Kdo se zdráhal nastoupiti práci, byl zatčen a jako hnanec do domovské obce poslán postrkem, poněvdaž prý se nemohl vykázati, od čeho žije. Persekuce se přiostřovala. Domovní prohlídky u horníků konány denně za tou záminkou, že mají nedovolené tiskopisy vyzývající ke stávce, dynamit a podobně.

Dne 5. května hledán dynamit v bytě horníka F. Martínka v Chabařovicích. Nenalezeno ničeho. Četníci sebou vzali dva kuchyňské nože náležející ženě Martínka. Druhý den dostavili se obecné školy dva četníci pro děcko zatčeného, aby vydalo svědectví o zločinnosti svého otce. Při vší námaze a vyšetřování se zjistilo, že Martínek opravdu dostal zásylku několika čísel — ve Vídni vycházejících „Dělnických Listů“. Martínek odveden do vyšetřovací vazby ke krajskému soudu do Litoměřic.

Třicet domovních prohlídek provedeno bylo ke konci srpna a počátkem září v Liberci. Zatčeni a pražskému soudu dodáni redaktor a vydavatelstvo „Volksfreund“ a jiní, mezi těmito Ulbrich, Walter, Schwarz, König, Nestar, Kiesewetter, Schiller a Krejčí.

Prohlídková komise v průvodu vojska. Dne 6. až 7. ledna 1882 provedeno bylo u chabařovického hornictva více domovních a osobních prohlídek. Hledány věci, které by podaly důkazu o tajném spolčování. Prohlídková komise sestávala z c. k. policejního komisaře, obecního policajta, čtyř četníků a z jednoho setníka a čety pěších vojínů. Ač nenalezeno jiných věcí než „Dělnických Listů“ nebo jiných časopisů, přece zatknuto 13 osob. Zatčení byli v průvodu vojska odvedeni na nádraží a

odtud odvezeni do Litoměřic ku krajskému soudu. Kladeno jim za vinu tajné spolkaření.

Soudr. Nechvíle pozván byl vládou co dělnický expert, aby se vyslovil o zařízení proponovaných „Dělnických komor". Nechvíle při anketě prohlásil nepokrytě své stanovisko proti komorám. Když bylo po expertise, přišla vídeňská policie a dala Nechvílého vypraviti z Vídně — co státu a pořádku nebezpečného — postrkem.

Osvobozen a poslán postrkem. J. Choura, horník z Teplic byl po deset týdnů držán ve vyšetřovací vazbě pro urážku císaře. Dne 25. května uznán krajským soudem v Mostě nevinným. Choura po skončeném soudním líčení poslán postrkem do domovské obce. Týž byl otcem pěti malých dítek.

Od jakých lidí přijímala pražská policie informace o socialistech.

Dne 18. prosince 1881 provedeno v Praze osmnáct domovních prohlídek u 18. soudruhů. Všem prohlídkám následovalo i zatčení. Zatčení to stalo se na udání J. Palečka, o němž jeho vlastní otec při závěrečném líčení prohlásil: „Můj syn je špatný člověk, nevydařil se mi, odcizí nám z domácnosti kde co může. Mnohdy prodá se sebe i šatstvo, peníze promarní a vrátí se polonahý domů. Jeho výpovědím se nesmí věřit. Slyšel jsem, že můj syn od policie za udání dostal „pětku". Prosím, aby se mu žádné peníze nedávaly, my se za to stydíme."

J. Paleček obvinil soudruhy, že konali v jednom pražském hostinci tajnou schůzi a že tam rozšiřovali noviny. Ze zatčených bylo 7 soudruhů odsouzeno.

Jakým znalcem socialistických nauk byli zřízenci pražské policie.

Jan Vurstiál, brašnář, byl pražskou policií ve zvláštní policejní notě označen co „tajný spolkař".

Nota ta nese číslo 1630, je ze dne 14 února 1886 a podepsána policejním presidentem Stejskalem.

V notě té lze se dočísti:

„Jan Vurstiál byl jako 16 let starý mladík pro účastenství při tajném spolku s několika účastníky zatčen, zemskému co trestnímu soudu dne 17. června 1878 č. 28.011 udán, a n i ž b y p r o t i n ě m u t r e s t n í r o z s u d e k v y n e š e n b y l. Od té doby kloní se vždy k s o c i a l i s t i c k é s t r a n ě a p ř i d r ž u j e s e u č e n í S c h u l t z e-D e l i t s c h e. Nyní píše do prostějovského socialistického listu „Duch Času" a do tiskopisu „Naše Listy" pod vlastním svým jménem, p r o č e ž s e k s o c i a l i s m u v e ř e j n ě p ř i z n á v á."

Vypovídací rozkazy.

Policejní úřady, hlavně pak pražská policie užívala naproti všem žalovaným, byť i n e o d s o u z e n ý m ustanovení zákona ze dne 27. července 1871. Socialisté, kteří si trest svůj odseděli, anebo z vyšetřovací vazby co nevinní propuštěni byli, odváděni na policejní řiditelství na tak zvaný „S p i e g l", kde byli fotografováni a pak jim ku podepsání předložen d e k r e t, jímž se fotografovaný n a v ž d y vypovídal z Prahy a policejního obvodu.

Po této proceduře dodáni vypovězení na hnaneckou stanici a odtud dopraveni postrkem do svých domovských obcí.

Při tomto díle pražské policie bylo charakteristické i to, že z P r a h y a p o l i c e j n í h o o b v o d u n a v ž d y v y p o v í d a l a i t a k o v é s o u d r u h y, k t e ř í b y l i z a s v é h o ž i v o t a p o p r v é v P r a z e p r o t o, ž e j e t a m č e t n í c i v ř e t ě z í c h p ř i v e d l i.

§ 2. Zákona o shromažďování.

Soudr. Zápotocký ve svých „Starých vzpomínkách" píše: „Myslím o Václavě r. 1875 oznámil jsem veřejně v časopisech, že svolám důvěrnou shůzi vydavatelstva časopisu ‚Budoucnost', bych i jen stín nějakého tajnůstkářství od věci naší odvrátil. Byl jsem

povolán k policejnímu řediteli Stejskalovi, který mi oznamoval, že onu důvěrnou schůzi zakazuje. Když odvolával jsem se na § 2. zákona o právu shromažďovacím, který mě ku svolání schůze té opravňuje, odvětil mi pan Stejskal zcela přímo: ‚Ano, vy máte právo a já mám moc. Schůzi můžete konati, ale dopadneme-li vás, budete všichni zatčeni!‘ — Policejní ředitel hrozbu tu také splnil.“ —

*

Účastníci sjezdu Československé strany sociálně demokratické, který se konal 7. dubna r. 1878 u sv. Markety u Prahy, svolán byl ve smyslu § 2. zákona o shromažďování. Všichni účastníci sjezdu toho byli policií vypátráni, pro tajné spolčování žalováni a odsouzeni až k 6 týdnům vězení.

Jsou Čechy také v Rakousku?

Soudruh můj z r. 1881 Kučera v Cukmantlu u Teplice, dopsal mi roku 1890, abych přijel z Prahy na důvěrnou agitační schůzi do blízkého Mstišova, kde pracují skláři. V neděli se konala důvěrná schůze, v pondělí přišel ke Kučerovi četník na domovní prohlídku. Byl jsem žalován a odsouzen okresním soudem v Teplicích na 5 dní. Ku přelíčení jsem nejel v tom vědomí, že u okresního soudu nic nespravím. Vyčkal jsem písemního rozsudku a odvolal jsem se ku krajskému soudu do Litoměřic. Došlo k soudu. Hájil jsem se se zákoníkem v ruce, vykládaje smysl § 2. a na doklad, že jsem paragrafu tomu neublížil odvolával jsem se na Vídeň a Dolní Rakousy, na Moravu, kde všude takových schůzek koná se na sta. Předseda senátu mně přerušil, to že k věci nepatří, poněvadž my jsme v Čechách. Byl jsem tímto upozorněním opravdu překvapen a dívám se honem na titul zákona. Platil pro země zastoupené na radě říšské. Dokončil jsem svou obhajobu krátce, a odhodil jsem zákoník s poznámkou: „Myslil jsem, pane předsedo, že jsou Čechy také v Rakousku.“ — Dostal jsem již jenom pět dní vězení.

Později pak za svolání takových schůzek dávali jen 48 hodin a nyní?

Ten duch a moc slavné policie a žandarmerie ztratily také na ceně!

Soudní anály. Rekord c. k. zemského soudu v Praze. Persekuce socialistů.

Souní anály z let 1879 až 1886 zůstanou trvalou upomínkou na pronásledování sociálních demokratů. Mezi zemskými trestními soudy v Rakousku největší „ryt" v odsuzování sociálních demokratů dostihl zemský trestní soud v Praze. Pražské policii a pražskému soudu přiřkáuta býti měla cena prvního championa. Roku 1882 bylo bylo v celém Rakousku odsouzeno 91 osob pro tajné spolčování a na zemský trestní soud v Praze z této práce připadlo 90 odsouzení. Z těchto odsouzených bylo 40 otců a živitelů rodin a 85 povoláním svým byli dělníky. Roku 1885 žalovalo státní zastupitelství v Praze 113 osob pro přečin tajného spolčování a zemský soud v Praze ze žalovaných odsoudil rovněž 90 osob. Právem lze říci, že pražský zemský trestní soud držel stejné tempo s výjimečným senátem vídeňským, který za rok 1885 na základě suspendování celé řady zákonných práv odsoudil 236 osob, které si nemohly uvyknout na práva výjimečnými ustanoveními obmezená. Tak bylo i roku 1894, kdy odsouzeno na základě zvláštních těch ustanovení 251 osob.

Co doklad neobvyklého výkonu, policie, státních zástupců protisocialistického senátu z doby protisocialistické persekuce stůj zde malá, avšak pamětihodná tabulka, která v dějinách dělnického hnutí zůstane upomínkou nezapomenutelnou.

Odsouzeno bylo osob:

	Roku									
	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889
Pro přečin tajného spolčování	41	41	91	92	93	93	145	11	2	14
Pro zločin velezrády	—	1	1	3	27	11	9	2	1	5
Urážky císaře	364	367	332	335	306	302	250	283	246	240
Urážky členů císařského domu . . .	8	23	17	39	30	16	22	19	25	73
Rušení veřejného pořádku	10	2	10	17	17	3	4	5	3	2
Pro přestupek nedovolených sbírek . .	—	4	—	5	11	1	5	5	1	1

Z uvedených dát nejzřejměji mluví přečin o tajném spočování. Čísla ta padají až na nepatrnost na účet pronásledování socialistů; dále pak velezráda, v tajných tiskárnách tištěné letáky a s těmito je i v souvislosti odsuzování pro urážku císaře a členů

císařského domu. To z pravidla souviselo s rozšiřováním nedovolených tiskopisů. Pochybuji však, že se někomu kdy zdaří ze soudních spisů a statistik vybrati a odlišiti data o odsouzených socialistech a nesocialistech.

V Rakousku totiž je také četně (ročně 200 až 300) úrážečů císaře a členů císařského domu jen proto, aby si ve své bídě zaopatřili byt, šat a výživu na útraty státu. Odsouzence ty statistika zařaďuje do jedné rubriky s těmi, kdo tak učinili z pohnutek politických a proto je holou nemožností rozlišiti „zločince“ politické.

Uvedená čísla neobsahují také počet všech odsouzených soudruhů v době té.

Také o přečiny rušení veřejného pořádku a řádu, o překrucování ustanovení zákona spolčovacího, shromažďovacího, koaličního a tiskového pečují osoby z tábora nesocialistického. Časopisecké záznamy z doby té jsou neúplné a málo detailované. Nejinak je to s policejním nebo soudním vypovídáním. Žebrák, nevěstka, tulák, zloděj zahrnuti jsou pod jednou rubrikou s těmi, kdo byli pro socialistické rejdy postrkem posláni.

Než není vyloučeno, že se snad jednou i v Rakousku najde ministr spravedlnosti který nechá ze soudních záznamů, aktů a rozsudků vytáhnouti číslo takých odsouzenců a postrkem poslaných, jimž ku činům těm pohnutkou byla nespokojenost se stávajícími řády a kdo patřili ku oné armádě prováditelů rejdů socialistických.

V tom se však shodují všichni účastníci hnutí, že počet odsouzených a vypovězených socialistů šel do tisíců a doba vyšetřovací vazby a dohra odsouzeného trestu že činí sta roků.

Zvláštní pozornosti zasluhuje, že žádný odsouzený socialista ani když si odpykal 12 roků trestu nebyl amnestován, ač v době té akt amnestie proveden byl několikráte a mezi amnestovanými byli i sprostí zločinci. Nejinak se to má s povolováním ná-

vratu do Vídně nebo do Prahy. Ještě dnes je četně soudruhů pro které je policejní rayon Prahy nebo Vídně uzavřen. Vídeňská policie udělala soudruhovi Hybešovi ten „milosrdenský“ skutek, že mu dovolila, aby se ve Vídni co poslanec po dobu zasedání rady říšské směl zdržovati. Policie pražská, je naproti tomu taktnější, ona totiž nevidí, když soudruzi poslanci Hybeš, Cingr, Hanich a jiní do Prahy přijedou a na schůzích mluví.

Pan rada Marschan, který z paměti zná seznam všech z Prahy vypovězených, ba i příčiny a datum vypovězení, měl by přece zase jednou provést svou hrdinnost a takového nenapravitelného socialistického poslance rejdíře při návštěvě zlaté matičky Prahy „in flagranti“ postihnouti a soudu pro nedovolený návrat dodati. O nějaký ten protokol a policejní notu, kterých se dříve na sta vybájilo a napsalo, přece nejde. A jaká by to byla podívaná kdyby tak do pražské šupárny doveden a po šňůře poslán byl člen c. k. říšské rady v Rakousku. Snad pražské policii nescházejí zákonné důvody, kterými by dřívější své vypovídací dekrety i před soudem podepřela?

*

Obeslání. Č. 21.382

Dává se Vám tímto obeslání, abyste se v sobotu dne 19. srpna 1882 o 2. hod. odpoledne v soudním domě na Karlovu náměstí k účelu výslechu Vašeho za příčinou obvinění c. k. státním zastupitelstvím (jakožto žalobníkem) pro — — — — — —
— — — — — — — — — — — —
na Vás učiněného. Pakli byste se nedostavil, budete osobně před soud postaven.

Z c. k. zemského co trestního soudu.

C. k. soudce vyšetřující
Roztočil.

*

Vzdor tomu, že řád soudu trestního § 173. výslovně předpisuje, že v písemné a zapečetěné obsílce

pojmenována býti má věc, k níž vyšetřování se vztahuje, tedy přečin, z něhož státní zástupce obeslaného obviňuje, nestalo se tak. Bylo-li to nedopatření ze spěchu, s jakým tehdy Roztočil soudruhy předvolával, anebo bylo-li to vypočítané zapomenutí, aby obviněný nebyl předem upozorněn na předmět, z něhož měl býti vyslýchán — říci nelze. Karakteristické, jak se socialisty dělníky jednalo, je to přece.

*

Veliká většina zatčených a ve vazbu vyšetřovací do Prahy v řetězích četnictvem dopravených byla žalována, souzena a odsouzena pro tajné spolčování. Základem žalob bývalo tvrzení, že N. N. náleží ku tajné Československé sociálně demokratické straně v Rakousku, založené na sjezdu dne 7. dubna 1878 v hostinci Karla Vyhnala u svaté Markety u Prahy a že je odběratelem ústředního orgánu této strany „Dělnických Listů“, což příslušnost žalovaného ku této tajné společnosti dotvrzuje.

Žalobní spis.

Pražské státní zastupitelstvo v četných případech užívalo z pravidla v obžalobách následovní formulky:

> „Státní zástupce žaluje N. N. a soudruhy, že jsou co tuzemci členy sjednocené, více osob čítající — k účelu tajné organisace a agitace československé sociálně demokratické strany — sjednoceni, jejížto jsoucnost se vrchnosti zúmyslně ukrývá, čímž spáchal jeden každý přečin proti veřejnému pokoji a řádu v §§ 285., 286. a 287. trestního zákona uvedený.“

Na to následovalo popisování, kdo se kde čím měl — dle různých udání a příznaků — proviniti.

Výklad soudního dvora.

Dne 4. února r. 1882 v Praze pro urážku císaře a pro tajné spolčování odsouzení soudr. L. Zápotocký, Motl, Janata, Pecka a Maříček, podali proti rozsudku zma-

teční stížnost. Na rozhodnutí soudního dvora ve Vídni čekali ve vězení pět měsíců. Nejvyšší soud rozsudek pražského soudu potvrdil a takto odůvodnil:

„Slova „tyranie, despotů, utiskovatelů lidu nejsou přímo urážkou císaře a u jiných osob se také za urážku císaře nepovažují, u odsouzených však za takovou urážku považovati se musí, a to z důvodů, že náležejí ku straně, která si vytknula atd.

Čech správcem ministerstva spravedlnosti.

V trestnici u zemského soudu v Praze jednalo se s odsouzenými socialisty jako se sprostými zločinci. Zlodějům dovolena procházka na vzduchu dvakráte denně, socialistům jednou denně. Soudr. Bol. Pecka a Ant. Motl podali k ministerstvu spravedlnosti do Vídně rekurs proti výnosu c. k. vrchního zemského soudu, který rozhodl, že tajné spolčování a jiné podobné delikty považovati nelze za přečin politický, a že tudíž také odsouzeným nepřísluší výhody ministerského nařízení ze dne 29. prosince r. 1864 č. 2205, dle kterého se za politického vězně považuje ten, kdo se z pohnutek politických dopustil zločinu velezrády, rušení veřejného pokoje a řádu nebo zločinu vzpoury. Výhody politických vězňů spočívají v tom, že vězeň se může stravovati, nositi svůj občanský oděv, čísti i kouřiti. Politickému vězni nesmí býti také vnucována býti společnost zločinců nepolitických.

Rekurs byl ministerstvem spravedlnosti — správcem ministerstva byl tehdy Čech baron Pražák — odmítnut s poukazem, že rozhodnutí nejvyššího zemského soudu v Praze jest správné. Na základě tom odňaty všem socialistům všechny výhody politických vězňů, těmto navléknuty trestanecké šaty a přidržováni ku všem domácím trestnickým pracím a do cel za společníky-vyzvědače dosazena jim nízká, žalářníkům sloužící individua.

Skonfiskovaný spis rakouského ministra.

„Tresť socialismu“. Pod tímto názvem byl roku 1875 vydán spis sepsaný bývalým rakouským ministrem Schöfflerem. Spis šel dobře na odbyt, byl kupován socialisty i protivníky socialismu v letech 1877, dále pak r. 1878 uspořádáno druhé a třetí vydání spisu toho.

Za deset roků na to vydal zemský soud v Innomostí soudní nález, že se spis ten zabavuje, poněvadž se v něm bývalý ministr-spisovatel dopustil „skutkové povahy“ přestupku ve smyslu § 305. trestního zákona. — Spis ten měl pro úřady tu vadu, že liberálněji, jak vládní a měšťácký tisk, posuzoval snažení sociální demokracie.

Vazba vyšetřovací.

Dne 16. ledna 1882 konáno u krajského soudu v Litoměřicích závěrečné přelíčení se soudruhem E. Zellerem, obviněným pro přečin tajného spolčování v českoslov. straně sociálně demokratické. Zatčení stalo se na poukaz vídeňské policie, která Zellera označila jako agitátora. Zeller uznán byl za nevinna, ale odseděl si před tím 16 týdnů ve vyšetřovací vazbě.

Dne 6. února r. 1882 osvobozen byl soudr. Fučík, odseděl si čtyři týdny vazby vyšetřovací.

Po čtyřměsíční vazbě vyšetřovací při líčení dne 17. dubna 1882 za nevinné uznáni soudr. Friede a Menhart. Posledně jmenovaný z Prahy policejně na vždy vypovězen.

Zatčeni a věznění pro vydražení buchty.

V hostinci Jana Třebiče v Jihlavě konala se dne 19. října 1886 zábava, při které jeden soudruh daroval buchtu na krejcarové vydražení. Tímto způsobem sebráno bylo 2 zl. 32 kr. Vydražovatelé obnos ten zaslali do Prostějova na prospěch vydávání dělnického časopisu „Hlas Lidu“. Dne 16. října 1886 byla u několika dělníků vykonána domovní prohlídka

a předsevzato zatčení. Dne 19. února 1887 — tudíž po čtyřech měsících — proveden soud se zatčenými a pro tajné spolčování — smluvili se na vydražení buchty a jsoucnost své úmluvy vrchnosti ukrývali — a po čtyři měsíce nevinně byvše vězněni, uznáni byli krajským soudem v Jihlavě nevinnými.

Odsouzenci.

Ve dnech 24. a 25. února 1879 odsouzeni pro tajné spolčování soudruzi Fr. Choura, horník, Č. Zich, sedlář, Josef Kaňka, zámečník, S. Zápotocký, krejčí, Ferd. Schwarz, pekař, ku 2, Vlad. Vyhnal, Ad. Seidel, studenti, Norb. Zoula, stříbrník, Václav Sedmidubský, truhlář, Frant. Mráček, krejčí, ku 3 měsícům tuhého vězení.

Na podzim roku 1881 pozatýkáno a pro různé delikty pražským státním zástupcem obžalováno 29 soudruhů. Závěrečné přelíčení dokončeno a soud vynesen dne 4. února 1882. Celé líčení bylo tajné. V soudní budově a na strážnici vedlo hlídku na 50 zřízenců tajné policie. — Také když vynášen byl rozsudek, — který má býti vždy veřejný — zabráněno strážníky vězňů vstup do soudní síně i ženám souzených. § 20. obžalovaných odsouzeno bylo 26. S. Zápotocký obdařen 18 měsíci těžkého žaláře jako náčelník tajného spolku, urážeč císaře a schvalovač nezákonných skutků. Soudr. Motl a Janata pro tytéž delikty odsouzeni na 14 měsíců těžkého žaláře, Rezler na 18, Mařáček a Pecka na 14, Kochman na 12 a Zoula na 10 měsíců. Nynější vůdce klerikálního dělnictva, J. Jiroušek na 4 měsíce tuhého vězení. Dále odsouzeni z dosud činných soudr. Radimský, Freitag, Krafnetr, Kašpárek a jiní ku měsíčnímu vězení. Všem odsouzeným **vyměřeno 11 roků 8 měsíců** těžkého žaláře a vězení mimo 40 zl. pokuty. Vyšetřovací vazba, jež trvala rovněž několik roků, není v to čítána. Soudruzi ti odsuzováni jako náčelníci a hostitelé tajné českoslovanské strany sociálně demokratické strany v Ra-

kousku, (která vydávala veřejné časopisy a o celé činnosti v nich referovala). Předsedou senátu byl rada z. s. Baltazar.

Dvacet domovních prohlídek provedeno v Praze a předměstí v jediný den, totiž 9. února roku 1882. Nový redaktor a administrator „Budoucnosti“ opět zatčeni.

Advokátní komora v Praze.

Dne 11. dubna konáno bylo u zemského soudu v Praze přelíčení s 18 soudruhy. Obžalovaní ucházeli se u mnohých vlasteneckých advokátů o zastupování, byli však všude odmítnuti. Posléze obrátili se s prosbou o právního zástupce na advokátní komoru, také tato odmítla. Konečně se dopátrali advokáta Morice Poláka, doktora, který byl chudý a neměl ani svou kancelář. Židovský ten advokát nebál se, že se zastupováním socialistů v politicky „vyspělé“ společnosti potřísní a zastupování převzal.

Dne 17. dubna odsouzeno v Praze z 23 obžalovaných socialistů 12 pro tajné spolčování k vězení 14 dnů až 6 týdnů a 60 zl. pokuty. V Plzni odsouzen soudr. Uxa ku 20 zl. pokuty, že sbíral a zasílal předplatné na socialistické časopisy.

V Kladně dne 13. května zatčeni soudr. Čadek a Stefan a Čadkova žena, která byla v šestinedělí. Po zatčených Čadkových zůstalo v bytě pět nezaopatřených dítek. Na adresy zatčených zaslány jakési dopisy, které četnictvo na poště vyzvedlo.

V Plzni, Třemošné a Tlucné zatčeno bylo 18. května 1882 devět soudruhů, sedm z nich však bylo po pětidenní vazbě propuštěno.

Soudr. Hybeš odsouzen byl r. 1881 ve Štyrském Hradci ku 3měsíčnímu vězení. Trest po marném odvolávání nastoupil 2. června 1882.

V Ledvicích bylo při domovní a osobní prohlídce u soudr. Frymla nalezen záznam hesel a peníze pro vězeňský fond. Fryml vzat byl do vyšetřovací vazby.

Soudr. Hannich redaktor „Arbeiterfreundu“ v Liberci, zatčen 1. července 1882 a bez odkladu odvezen k soudu do Prahy.

Soudr. R. Loskot z Ústí nad Labem na jakýsi rozkaz četníkem zatčen, spoután a v poutech hnán do Prahy k zemskému soudu. V Praze pak dne 13. července odsouzen proto, že rozdával ve vagoně letáky, což vzato za důkaz, že jest členem tajné sociálně demokratické společnosti.

Sedm roků vězení a 85 zl. pokuty. Dne 3. července 1882 počalo v Praze přelíčení se 14 soudruhy, většinou horníky ze Svinařova a Kladna. Souzení trvalo do 8. července. Jeden z obžalovaných uznán nevinným. Ostatní odsouzeni, z nichž pak horník Waigel a obuvník Dvořák každý ku dvěma rokům těžkého žaláře pro urážku císaře a pro tajné spolčování, najímání členů pro stranu, pro rušení náboženství a rozšiřování konfiskovaných časopisů. Mezi odsouzenými byl ku 6 měsícům tuhého vězení pro tajné spolčování, pro propůjčování místnosti ku poradám a pro osnování stávky obecní radní v obci Rozdělově dosud činný soudr. Šnábl.

Počátkem srpna znovu zatčen soudr. Zeller, dále pak Stezska v Libni a Skála z Duchcova a dodáni soudu do Prahy. Zatčení stalo se na rozkaz soudce Roztočila, vyšetřujícího socialisty.

V září r. 1882 odsouzeni v Praze pro tajné spolčování: Šikl z Kladna, Pěnkava z Plzně na čtyři měsíce. Mukenšnábel z Plzně na pět měs., Šronc na tři týdny tuhého vězení.

Vyšší státní zájem, 2 roky žaláře, 9 roků a 8 měsíců tuhého vězení.

Vyšetřující soudce v Praze, Roztočil, pomocí pražské policie a státního zastupitelství připravovali světu údiv a pěknou podívanou. Oni to dovedli monstrosním procesem se socialisty.

Sta domovních prohlídek po Čechách, Moravě a v Dolních Rakousích, několikaměsíční vodění a svá-

žení socialistův samo sebou již prozrazovalo důmysl pánů. Tři až pět dní trvající tajná líčení byla již poněkud všední.

Před Vánocemi, aby do Nového roku skoncována býti mohla práce, posazeno do pražské porotní síně 51 obžalovaných, jenže místo porotců vynášel rozsudky tak zv. protisocialistický senát.

Tajné líčení počalo dne 4. prosince; průvodní řízení trvalo do 16. prosince. Zástupce žaloby o několika arších zločinnost obžalovaných odůvodňoval jeden a půl dne, obhajovací řeči advokátů dra Stránského, Epingra a Glasera trvaly rovněž jeden a půl dne, porady soudu vyžádaly si tři dny. Vyslýcháno 32 různých svědků, mnoho četníků, okresních hejtmanů a jiných úředních osob; rozsudek vyzněl na vinu a trest 2 roky žaláře, 9 roků a 8 měsíců tuhého vězení a nějaké pokutičky pro rozšiřování tiskopisů.

Soudruzi němečtí, kteří ani slova česky neuměli, byli na stejné žalobě pro tajné spolkářství československé strany sociálně demokratické v Rakousku.

Před a po tomto procesu se okna pražské bastily zpěvem socialistických písní otřásala. Píseň „Zapějme si píseň, bratři, jak se na nás muže patří, třeba v žaláři byli,“ bývala každodenním povzbuzením.

Z tajného tohoto procesu se mnoho nevyneslo do veřejnosti. „Národní Listy“ proces ten opatřily tímto reliefem:

„Z obžalovaných vynikají mnozí zvláštní inteligencí a odhodlaností ve výslechu. V čele Čechů stojí Vaic, obuvník z Ústí nad Labem, ač jej v řečnictví duchcovský horník Choura předčí. Na otázku votanta barona Trautenberga, proč Vaic sobě tolik knih kupoval, odpověděl tento: „Někdo je náruživým hráčem karet, druhý rád koňmo jezdí, třetí se ženami zabývá, a já náruživě čtu.“ V čele Němců stojí známý socialista Schwarz, redaktor Hannich a tkadlec Schiller. Poslední vzbudil obdiv svými řečmi, jichž koncepty u něho byly nalezeny. Němci mají mezi sebou básníka Teucherta, který zde ve vězení ještě

básně na soudní dvůr psal a za to 2 dny temné komůrky disciplinárně byl trestán." — K tomu dodávám, že mezi obžalovanými byl i kreslič, který rozestavení celého soudu skizzoval.

Soudr. Fischer odsouzen byl c. k. zemským soudem v Praze v tajném líčení pro zločin velezrády a urážky císaře na dvanáct roků do těžkého žaláře. Fischer se měl zločinu toho dopustiti v jakémsi dopise, který zaslal synkovi učitele v obci Krügern u Žatce. Jak se s Fischerem a s jinými ve vězení nakládalo, o tom svědčí vlastnoruční list Fischerův, zaslaný z bývalé trestnice sv. václavské v Praze, jehož znění jsem v popředí spisku tohoto umístil.

*

Po skončeném únorovém líčení r. 1882, kdy jednáno bylo o žalobě 31 soudruhů se soudr. L. Zápotockým v čele, prohlásil předseda soudu rada Baltazar, — který z pravidla protisocialistickému senátu předsedal — ku soudr. Zápotockému: „Odpusťte, pane Zápotocký, věc nemusila tak zle dopadnouti, kdyby nebylo bývalo pokynu s hůry."

Při jiném soudním líčení odůvodňoval veřejný zástupce žaloby odsouzení socialistů proto, že to káže vyšší interes státu.

*

Nebylo mým úkolem sdělati rejstřík protisocialistické persekuce, nýbrž uvésti jen ukázky, jak byli socialisté pronásledováni, aby socialism byl — — — ubit. —

Inu, malé hodiny řídily se dle velkých.

První poselství o vyjímečném stavu.

Jednání c. k. orgánů a soudů se socialisty nebylo nijak **právně** opodstatněno. Nad tím se pozastavovali nejen lidé práv znalí. Aby nabyla právního podkladu tehdejší praxe c. k. četníků, policie, soudů, obecních policistů a obecních úřadů, aby totiž na základě zákona mohli i na dále prováděny býti

domovní a osobní prohlídky bez předběžného nebo dodatečného rozkazu soudcova, aby na základě zákona mohly chytány a otevírány býti dopisy, zabavovány časopisy, dodané adresátům nebo na pošty došlé, bylo třeba zrušiti platné zákonné ustanovení o tajnosti listovní, o právu domáckém, o právu svobodného stěhování, shromaždování a spolčování.

První zpráva, že předseda ministerstva hrabě Taaffe hodlá vydati vyjímečný zákon proti socialistům, pronikla do veřejnosti koncem března roku 1882.

Psalo se, že Taaffe po způsobu železného kancléře Bismarcka hodlá socialistickou hydru postaviti mimo zákon (tak bylo před tím vždy) a ji mocí potlačiti. Jinými slovy, že jednání bezpečnostních úřadů a zřízenců se socialisty bude na příště zákonem podepřeno, když se zákony o svobodách občanů pro socialisty zruší.

Redaktoři nesčetných socialistických listů prohlásili v časopisech, že takovým ustanovením se myšlence socialistické neublíží, že vypovídáním bude socialism přenášen z průmyslových míst na venek a — stalo se tak

Flinta, kterou se všechno zastřelí.

Když již po několika letech policie a četnictvo ochabovalo v dodávkách socialistů pro pražský soud a kriminály v Čechách, pocítila se potřeba nového jakéhosi rozhodnutí, kterým by se dokázalo, že nebezpečí státu není menší, jako dříve, a že vskutku tajné spolčení socialistův v Rakousku stává.

*

Roku 1886 bylo zavedeno trestní vyšetřování s malířem porcelánu A. Heimanem, K. Košutem a drem Klutschakem z Karlových Varů a okolí. Heimann a Košut zadali k místodržitelství stanovy odborného spolku malířů porcelánu. Před tím však konána byla veřejná schůze, na které se založení spolku

proponovalo Schůzi tu svolal a řídil K. Košut. Stanovy nebyly místodržitelstvím zakázány a spolku nedalo se ani vytknouti, že sleduje sociálně demokratické tendence. Vzdor tomu však pražská policie zjistila, že Heimann udržuje se socialisty v Brně spojení a že píše do „Volksfreundu", dále pak, že K. Košut byl pro socialistickou činnost policií z Brna vypovězen a dr. Klutschak, že jim poskytoval právní radu při sestavování stanov odborného spolku a byl tudíž také socialista. Dle vší pravděpodobnosti byl udavačem těchto obviněných mstivý řiditel továrny Schäfferling, neboť on, jak v obžalobě se praví, svědčil, že hnutí dělníků za zvýšení mzdy nabylo zjevné tvářnosti hned, jak Heimann do práce vstoupil.

Soudní dvůr dne 8. června 1886 při odůvodňování rozsudku, — čímž mělo býti prokázáno, že žalovaní jsou členy tajného spolku — uváděl, že žalovaní zakládali spolek, „k jehož založení žádných potřeb nebylo a že z několika soudních rozhodnutí tohoto (pražského) soudního dvoru, zejména ale z rozsudku ze dne 22. června roku 1887 č. 17.080 nabyl soud přesvědčení, že v Rakousku stává spolčení více osob za účelem tajné organisace a agitace sociálně demokratické strany dělnické, jehož jsoucnost vrchnosti zúmyslně se skrývá, a které má ústřední výbor, jehož členové jsou povinni od ústředního výboru vycházející usnesení plniti, zejména socialistické orgány strany (časopisy) odebírati, ve vazbě nebo bez výdělku jsoucí soudruhy podporovati, socialistickou nauku rozšiřovati a pro to zejména v různých dělnických spolcích působiti."

Soud ten jinými slovy prohlašuje:

Proto, že jsme rozsudkem ze dne 22. června roku 1887 obžalované odsoudili pro tajné spolčování, stává tajný socialistický spolek v Rakousku, a proto odsuzuje se i Heimann, který odborný spolek zakládal, na rodiny uvězněných a stávkujících sbíral a odebíral socialistický list „Volksfreund", vycházející v Brně.

Nelze mi zjistiti, z kterých soudců skládal se dotyčný senát. Pražské policii, zejména panu Marschanovi, který z pravidla socialistům policejní vysvědčení pro soudy vystavoval, nebude za těžko jmen pánů soudců se dopátrati, a tu mu sděluji, že při stávce horníků r. 1900 uspořádal sociálně demokratický poslanec dr. Verkauf sbírku pro rodiny stávkujících horníků v poslanecké sněmovně a že ku sbírce té přispěl bývalý a bez pochyby i budoucí ministr šl Bährenreither, člen zemského soudu v Brně šl. D. Ehlver a jiní. Dále, že ministerstvo vnitra a spravedlnosti a policejní řiditelství v Praze a jinde odebírají ústřední orgány sociálně demokratické strany v Rakousku.

Myslím, že by udání tato dostačila, aby všichni ti páni na základě soudního rozsudku ze dne 22. června roku 1887 č. 17.080 obžalováni a odsouzeni byli proto, že plní některé povinnosti ústředním výborem strany usnesené.

DÍL TŘETÍ.

Dělnické organisace a boje za úpravu pracovních poměrů.

»Přijde den, kdy největším uměním vládnouti bude zabezpečovati blaho třídám pracovním.«

A. Blanqui.

Dělnické organisace.

Myslím, že sotva najde se péro, které by dovedlo vylíčiti onu mravenčí píli, jaké bylo a je třeba, ku vybudování rozsáhlých a pohotových organisací dělnických.

Marný byl by pokus jen přibližně udati hodiny ztrávené večer a v noci při vážných i pohnutlivých rozpravách, v malých, čoudem naplněných místnostech hostinských, ať při agitačních schůzích, nebo při rokování výborových. Ani z daleka se vypočítati

nedají ony hovory dělníků v dílnách, mimo práci a při práci, vedené za tím účelem, aby ten či onen získán byl pro některou z dělnických organisací.

Dílo to, zdá se býti nepatrné a přec má pro vývoj strany, pro celou dělnickou a sociální otázku, právě tak, jako pro zvýšení všeobecné vzdělanosti a pro život společenský ceny nesmírné. Jinak lze pracovati jiným stranám a jinak sociální demokracii.

Stoupenci jiných politických stran rekrutují se z oněch tříd, kterým se dostalo vyššího školského vzdělání, z oněch vrstev, které jsou hospodářsky méně odvislé anebo docela neodvislé, z kruhů, které si i finančně lépe stojí jako dělníci. Ony požívají dobrodiní kratší pracovní doby anebo úplné svobody v práci. Na ně píšťala neb zvonec závodů vůbec nevolá tak časně a přísně.

Jinak je u dělnictva. Nízká mzda, z pravidla i četná rodina, hrubí a neuprosní dozorci nebo úkolová práce, ženou je až do vysílení.

Unavou zmořený dělník vrací se domu, nikoli aby si oddechl. Nové rodinné a domácí starosti a strasti obtíží jeho, bez tak zlobou, psotou znavenou mysl a hukotem i skřípáním strojů podrážděné nervy. Za takového rozrušení musí se oddati i jiným pracím. Rád by ulehl, rád by mysl svou nechal těkati, nesmí. — Panující společnost dala dělnictvu vzdělání nejnižší. Naučili jej několik modliteb a přikázání, které vedou k poslušnosti, skromnosti i ponížení. Naučili jej víře, že za vše utrpení bude na věčnosti odměněn a dobře že se protluče světem, bude-li choditi s čepicí pod paží. Naučili jej něco dějepravných báchorek o slávě králů a řekli, že to i sláva národa. Nechali jej zkoušeti z toho, jak se jmenují jednotlivé části menších rouch ale o sociálním a společenském rozvrstvení, o zájmech té které společenské třídy, o pojmu práva, o zákonitostech a veřejném životě, nedozvěděl se ničeho, vzdor tomu, že se jej v celém životě ani jeden zaměstnavatel, ani jeden kupec práce a ani jeden soudce neotáže, jaké umí mod-

litby a jak vzornou byla ta či ona kněžna nebo královna. Ona špetka vědomosti v psaní, čtení, zeměpisu, přírodopisu, ty v pravdě pro praktický život nejsou ani dostačitelnou základnicí. — — Tak posílají se dítky proletářů do světa, s tímto vzděláním vyplniti mají největší kulturní dílo, osvobozovati sebe a bíti se za celé trpící lidstvo.

Že takové školské vzdělání nestačí ani ku správnému pochopení čtené povídky, je samozřejmo. Na dělnictvu se však vzdor tomu žádá, aby si osvojilo větší vědomosti a zájem jeho káže, aby se zabývalo spletitými sociálními otázkami, aby sledovalo politické makléřství buržoasních zákonodárců a obojetnictví, hladkých, neurčitě hovořících státníků.

Úloha probudilejších dělníků stižena je tisíci a tisíci obtížemi. Trvalé a systematické snižování těch, kdo se v agitaci uvázali, stálé tvrzení, že agitátoři dobrého jména dělníků zneužívají jen proto, aby mohli žíti z krejcarů na dělnictvu vymámených, nezměrná bezohlednost naproti těm dělníkům smělcům, kteří své chlebodárce označují za vykořisťovatele, to vše zanechalo v duši širokých vrstev lidu rys vzájemné nedůvěřivosti. Dělnictvo odchováno bylo k tomu, aby dávalo haléř pro „svatého otce“ na oféru, na národní dary a podniky, že však má něco obětovati na vlastní výchovu, na obranu sebe sama před vyděračným kapitálem, to mu neřekli ani ve škole, ani v kostele ani v knihách a ani v novinách. Naopak; stávky prohlášeny byly za dílo zbojníků, dělnický tisk za bídný škvár, který ani za to nestojí, aby vzat byl do ruky. Podpora věnovaná pro rodiny uvězněných, vyhlašována za vyhozený peníz na ty, kdo nezřízený život vedou a buřičské řeči drží.

Podpora pro rodiny stávkujících, vyhlášena za poplatek z hlouposti, poněvadž ji vůdcové odcizí a lehkovážně promarní. —

Jak úžasné to množství práce, než se jen taková předpojatost a nedůvěřivost z myslí dělného lidu vy-

pudí. Co tu obětí, námahy, řečí a času? To vše by ještě šlo, jen kdyby se nemusilo platit, kdyby nebylo těch sbírek, příspěvků a neúprosných povinností vůbec. —

Jiné politické strany dělnictvu za hlasovací lístek slibují lepší zaměstnání, právo choditi do obecního lesa na chrastí a stelivo, v městech pak, obecní práci, ba i pohostění. Sociální demokraté ale, ti chtějí, aby dělník svůj čas volný i část své mzdy obětoval za myšlenku, aby byl vždy a ve všem se zápasícími dělníky solidární, aby přispěl na stávkující, které ani nezná, aby každý sám agitoval a pracoval, aby pohrdal přízní svého pána i představeného, aby osvojil si rozhledu národohospodářského i politického. To vše ve službách stran měšťáckých činiti nemusí, tam stačí volání sláva panu poslanci, podkuřování panu dozorci a psí lichocení se ku pánovi.

Všichni to také víme, netřeba tudíž podrobněji líčiti. —

Persekuce spolků dělnických. Vzdělavací a podporovací snahy dělníků.

Uvedu jen vzor, jak sociálně demokratické spolky rozvrhovaly svou činnost. Poněvadž bylo nezakázání stanov věcí nadmíru vzácnou, zadávaly se jedny a tytéž nezakázané stanovy pod různými jmény. Také činnost spolků bývala velice podobná a proto pro upomínku a obrázek dostačí níže uvedené.

Rozvrh činnosti „Dělnické Jednoty“ v Liberci na měsíc květen r. 1882.

V neděli 7. deklamatorní zábava ve prospěch knihovny.

V pondělí 8

Přednáška. — Spolkové záležitosti.

V pondělí 15.

Vědecké předčítání. — Všeobecné záležitosti dělnické.

V pondělí 22.

Spolkové záležitosti. — Rozhovor.

V pondělí 29.
Přednáška. — Rozhovor. — Spolkové záležitosti.

Přátelům osvěty!

Dělnictvo československé v Liberci postrádalo až dosud pomůcek vzdělavacích a spolků, tak že není divu, když dělnictvo tanečnímu hýření a karbanu oddávati se počalo, neboť obé je zde tak rozvinuto, že unáší lehce jak mladé tak staré, velké i malé. Avšak nemá tak nadále býti, neboť zde založen spolek, kde se má dělnictvo vzdáti dosavadního života a započíti život nový, dělníka důstojnější.

Z těchto ohledů se obracíme na Vás, přátelé osvěty, byste nám svými dárky třeba dosti malými pomohli zbudovati knihovnu, bez které se obejíti nemůžeme a na jejíž zbudování síly a prostředky naše nestačí. Proto se obracíme na Vás, přátelé vzdělání, s prosbou, byste nám pomohli zbudovat oltář vzdělání.

Dárky přijímá Frant. Šprynar v Liberci č. 281. IV. Doufáme, že hlas náš nebude hlasem volajícího na poušti.

*) Výbor „Dělnické Jednoty“ v Liberci.

Rozpuštěné spolky.

Spolek vzájemně se podporujících horníků v Bohosudově založený roku 1878 byl 28 prosince 1881 c. k. místodržitelstvím rozpuštěn, poněvadž se v něm pěstovaly tendence socialistické. Spolkové jmění zabaveno. — Ve Vídni r. 1884 rozpuštěn spolek „Dělnická jednota“. zabavené movitosti prodávány později ve veřejné dražbě. Prokuratorem jmění toho ustanoven soudní advokát, rytíř z Kaschenreuterů.

Všeobecná vzdělavací dělnická jednota v Praze byla v září 1882 „pro socialistické rejdy“ policejně rozpuštěna.

---

*) Uveřejněno v »Dělnických Listech« dne 21. června 1882.

Bylo na sta spolků v Rakousku, které stejnou pocítili podporu vlády a úřadů pro lidové vzdělání a snahy humanní.

Našim soudruhům a bratrským spolkům!

Po uplynutí lhůty 60. dnů od rozpuštění spolku »Dělnické Jednoty“ ve Vídni, ucházel se dle znění stanov rozpuštěného spolku Vzdělavací spolek „Rovnost“ o jmění zabavené, což také jmenovanému spolku místodržitelstvím přiřknuto bylo a jmění odevzdáno soudnímu advokátovi dru Katschenreuterovi k vyřízení. Advokát, místo aby oprávněnému spolku jmění vydal, nabízel jej — hlavně knihovnu — ku koupi a to tak draze, že spolek „Rovnost“ musil si odepřít práva dědického, poněvadž palmare advokáta bylo příliš vysoké.

*

C. k. policie ve Vídni jmění spolku zabavila bez pomoci advokáta, ale bez advokáta jej nedovedla předati.

*

Již od roku 1887, kdy zmírněno bylo pronásledování sociálně demokratických živlů, započato znovu se zakládáním spolků vzdělavacích, odborových, se zazařizováním knihoven, dále pak zakládány spolky politické. Odborové spolky slučovány ve svazy a unie.

Úzkoprsost spolčovacího zákona je již sama sebou velikou překážkou ve vybudování a slučování dělnických organisací, které se vždy a ve všem vázati musí na znění zákona a stanov, aby si nevysloužili u strážného oka policie dekret rozpouštěcí.

První a hlavní snahou všech spolků strany je opatřovati prostředky ku uvědomění a odchovávání členstva. —

Jak vysoký obnos věnován je ročně k účelům vzdělavacím těžko odhadnouti. Vedle bibliotek, časopisů a četby vůbec, pořádají se četné schůze a přednášky, jichž výlohy uhražovány jsou z příspěvků členských, ze sbírek z pokladny ústředních spolků nebo

z fondu agitačního. Přesnou sumu bude možno stanoviti v dobách pozdějších, až se i u našich samostatných spolků vypěstí více pochopení pro zpracovávání podrobných výkazů a odesílání těchto na příslušná ústředí.

Je však nesporno, že u vzdělavacích a politických spolků největší procento věnováno je k účelům vzdělavacím Z ostatních odborových a podpůrných spolků, vykazuje položka na účele vzdělavací 16·8% veškerých výdajů.

Statutarním organisacím dělnickým připadá ve straně sociálně demokratické zvláštní úkol. Ony musejí rekrutovati straně stoupence a probouzeti v nich tužby po vyšším i vznešenějším životě a působení. Ve vzdělavacích i v odborových spolcích, konají se přednášky, jichž úkolem je, vychovávati dělnictvo na přesvědcivé a zásadní stoupence strany. Je tedy samozřejmo, že většina soudruhů usiluje o to, aby tomuto účelu odborcvé organisace ponechány byly na dále, aby se jim nestíral ráz spolků strannických k vůli veliké menšině těch dělníků, kterým je ještě dnes socialismus věcí odpornou, nebo kteří stojí v táborech odpůrců a odborové spolky sociálně demokratické degradovati chtl na pouhé svépomocné pojišťovny, poněvadž jich příslušná měšťácká strana neskytá jim žádných zajištění a záruk pro případy mzdových zápasů, kterým se vůbec dělnictvu vyhnouti nelze.

Ponechme jen všem spolkům povinnost prováděti „socialistické rejdy", vždyť jsme si to právo na vládnoucí společnosti velice draze vykoupili. Nesužujme sami sobě pole působnosti a činnosti, nedopusťme, aby v organisacích sociálně demokratických za přízeň žárlivých protivníků zahnízdil se indiferentism.

Československá strana sociálně demokratická čítala:

	roku: 1899	1901
Spolků odborových . . .	328	342
„ vzdělavacích . . .	356	328
„ jiných	105	52
„ politických . . .	57	56
měly úhrnem členů . . .	48.623	48.677.

Počet spolků a členů organisací statutarních dle uvedených udajů za poslední dva roky se valně nezměnil, za to však rozšířena byla síť strany o nový útvar organisační. Vybudováno na 500 volných organisací místních, k nimž se hlásilo 14.755 příslušníků strany.

Strana a organisnce naše za poslední 4 roky vedla hlavně zápas o upevněni svých posic proti živlům rozkladným. V severních okresích Čech pracovali na vyhubení sociálních demokratů socialisté neodvislí, v okresích českých a na Moravě sociálové národní za protekce a podpory veškerých protivníků sociální demokracie. Na potření a vyhubení sociálních demokratů vynaloženy desetitisíce, bojováno lží, úskoky, úklady, noži i revolvery. Strana naše však spolky i členstvo podržela, ve svazy zcelila a mimo to vybudovala si pohotovou, demokratickou organisaci politickou, která až do roku 1886 prohlašována — poněvadž byla sociálně demokratická — za organisaci tajnou.

Také při sčítání příslušníků odborových organisací československé strany sociálně demokratické nelze podati úplný přehled. Jest tisíce českých soudruhů ve všech západních zemích cislajtanských, kteří jsou příslušníky odborových organisací soudruhů německých, jednak proto, že české dělnictvo v různých odborech v německých městech je početně slabé, dále pak i z těch důvodů, že dělnictvo pracující v jedné dílně vyhledává i jedno středisko organisační.

*

Organisace soudruhů německých vykazuje ovšem větší číslo spolků i členů. Rozkladný živel anarchistický v řadách jich před lety již dohospodařil. Antisemité obmezují se více na organisování poutníků a úsporních spolků těch odborů, které jsou odvislé na pracech veřejných. Vážným odpůrcem jsou němečtí nacionálové proto, že zaměstnavatelé způsobem nejbrutálnějším vystupují proti všem takovým dělníkům, kteří hlásí se ku straně „adlerovské.“ Také tato zbraň se o vytrvalost, obětavost, opravdovost a zásadnost sociálních demokratů otupí, byť i kalena byla v nicotě způsobem přímo umělým.

Statutární organisace soudruhů německých vykazují následující postup:

Organisováno bylo roku	1892	1896	1899
odborových spolků a skupin .	724	1076	1555
všeodborových spolků	—	19	198
vzdělav. a podpor. spolků . .	584	539	509

Spolky ty měli členů:

roku	1892	1896	1899
odborové	46.606	98.669	119.344
všeodborové	—	769	9.170
vzdělavací	23.737	18.508	29.269
z těchto bylo žen .	4.263	5.761	9.206

Dále od roku 1889 zakládány tak zvané svobodné odborové organisace, které platí jen stávkový fond svého odboru.

Přihlášené příjmy statutárních organisací r. 1889 obnášely 2.049.219 korun. Inventář odhadnut v ceně 130.700 korun. Knihovny odhadnuty v ceně 480.087 kor.

Vydání obnášelo 1.910.071 kor. Z toho průměrně připadlo:

na podporu v nezaměstnání	15·5	proc.
„ „ cestovní	4·4	„
„ „ v nemoci	15·0	„
„ „ ve stáří	4·9	„
„ „ v případě úmrtí	3·1	„
„ „ v nezaviněné tísni	1·4	„
„ právní ochranu členů	1·5	„
„ účely vzdělavací	16·8	„
„ agitaci a správu	15·4	„
„ jiná vydání	17·1	„
„ poplatky do odbor. sdružení	4·9	„

Skromný dotaz.

Socialism měl být zastaven v Podmoklí. Za tím účelem vydáno několik ministerských výnosů na politické úřady. Zakládání dělnických spolků, v nichž by se daly očekávati „rejdy socialistické“, zakázáno. Tím nebylo uvědomělé dělnictvo odstrašeno. Opatřovalo si a podávalo ku schválení stanovy povolených již spolků. Za sta zlatých nalepeno na ně kolků a tisíckráte vyšetřovali četníci, jakého smýšlení jsou proponenti spolku. Vyptávali se v továrnách, dílnách i v kancelářích dolů, v sousedství i u obecních radních. Podavatelé stanov strašeni trestem i propouštěni ze zaměstnání. Spolky mnohdy sotva a stěží ustavené, rozpouštěny, knihovny a spolkové pokladny konfiskovány, funkcionáři odsuzováni, hostinským hrozeno odejmutím koncesse. Přičiněním páterů a starostů odpíráno dělníkům propůjčování místností pro spolkové schůze a skříně. Sta lidí vydržováno k službě vyzvědačské. Vyhlášen i vyjímečný stav na potření hydry socialistické. Vše, všecinko od bohabojné babičky, která syna před tím ďábelským spolkem varovala, od ženy, která muže zapřísahala, aby se spolku tomu vyhnul, od továrního holenosiče, jemuž se nedostávalo na spolek nadávek, od sfanatisovaného mistra, vypočítavého a bezohledného zaměstnavatele, od obecního poslíčka až ku velikému, draze placenému aparátu ministerskému, vše pracovalo proti socialistickým spol-

kům, proti střediskům a lidovým akademiím, odkud mělo býti šířeno poznání, vědomí, láska vzájemná, vše pracovalo proti těm společenským krbům, které tisíceré dobrodiní vykonávaly a vykonati měly naproti osobám a rodinám trpících, naproti institucím, jež nápomocny býti měly při rozšiřování lidového vzdělání, při podporování bezradných a pomocných, ano vše ve své vášni, v nízké nenávisti pracovalo proti nám — — —.

Pánové, ruku na srdce! Přehlédněte ta čísla, přehlédněte ty bilance, přehlédněte vyspělost toho lidu, který sociálně demokratickými spolky prošel, a řekněte upřímně i otevřeně, co jste, a proč jste to tak dělali? Vyslovte vy, kteří horujete pro vzdělání lidu, pro dobročinnost, vyslovte soud nad vlastním svým dílem a zařízením. Ubránili jste socialismu? Proč ničili jste to mravenčí dílo, proč pronásledovali jste ty, jejichž duše prahla po širším obzoru ty, kteří usilovali, aby vámi bída a tužby lidu poznány byly, kdo chtěli, aby dělný lid stal se dokonalejším a získal pochopení pro snahy ušlechtilého národa?

Za deset roků, pánové, co umírnili jste se v pronásledování socialistů, vybudováno bylo to veliké dílo, které základ dá ku emancipaci čtvrtého stavu, ku osvobození ducha z předsudků, ku osvobození proletariátu z jařma poddanského.

Mníte, že ten krvavý list pronásledování a utrpení nebude vložen v dějiny, myslíte, že nad dílem vaším nebude pronesen soud, či oddáváte se naději, že vše vám bude prominuto a odpuštěno?

Dílo vás všech bylo již posouzeno mužem nestranným, příslušníkem vašich společenských tříd. Slyšte jej, než uslyšíte hlas vámi pronásledovaného a přece vítězícího.

Posudek poslance dra Kronawettra o rozpouštění dělnických spolků.

(Z řeči, pronesené dne 4. února 1887 na radě říšské.)

„Pánové, lidé, kteří dříve v hostincích své peníze a svůj čas promrhávali, vyšli z dělnických vzděla-

vacích spolků jako pokojní a vzdělaní lidé. (Velmi dobře v levo.) A když se potom stali živnostníky a byli s to svého hlasovacího práva použiti, tu docela jinak své hlasovací právo bránili, než jako dříve. Kdo měl příležitost pozorovati — a já jsem tak učinil — jak byli lidé roku 1867 ve voličských schůzích němí a obmezení a jak později, když lidé ti z dělnických vzdělavacích spolků vyšli a volební činnost nastala, ten bude věděti, že politická činnost lidu docela jiným duchem jest obdařena než dříve, že se voličové menších živností docela rázně o své záležitosti starají, že věcem veřejným rozumí mnohem více nežli dříve. Takové ponaučení a vzdělanost se jim musí poskytovati. Dělnické spolky nelze ničím nahraditi!

A jak to bylo s odbornými spolky? Každý průmysl měl pro sebe odborový spolek dělnický, v kterém se řešily i otázky o mzdě a cenníku. Připomínám odborný spolek knihtiskařů ve Vídni. Pomocí těchto spolků dospělo se konečně k výsledku, že jednotlivý dělník s jednotlivým mistrem více o výši mzdy nevyjednával, nýbrž mzda stanovena obapolným dohodnutím dělníků a zaměstnavatelů. V těchto odborných spolcích bylo pojednáváno o pokroku v průmyslu, ve spolcích těch vyloženy byly odborné spisy, v kterých pojednávalo se o nejnovějších výzkumech, pořádány přednášky o nejnovějších vynálezech a nejnovějším způsobu práce. Tyto krásné květy spolčovacího ducha našeho lidu byly „výtečnou“ činností naší policie zničeny, jako by byl přes ně zával ledový severák. — Jistí páni u policie cítili potřebu slavného jména, a aby dokázali, že zde přece jen na darmo nejsou, a že musí také postoupiti, bylo proto ujednáno, aby spolky ty byly zničeny.

Netoliko představení těchto spolků byli se ženou a dětmi chleba zbaveni a postrkem posláni, nýbrž i lidé, kteří byli kdysi v představenstvu těchto spolků, byli vyhledáni a beze všeho z Vídně postrkem

posláni jen proto, že byli jednou členy představenstva takových odborových spolků.

U policejního řiditelství ve Vídni byly litografovány blankety protokolů o příčinách postrku, do kterých se jen vpisovala jména vypovězených.

Kdo sleduje dělnické hnutí od roku 1867 do nynějška, kdo ví, co v této době vytvořeno bylo, označí takový čin za nejbrutálnější vandalism a řekne, že surovou rukou v okamžiku tak mnoho krásného a šlechetného ztroskotáno bylo, co nákladem mnoha tisíc zlatých po krejcaru sebrano pílí a prací nejschopnějších a nejhodnějších dělníků, — kteří po většině svůj noční klid pro to obětovali — bylo vytvořeno. Všechny ty oběti přineseny nadarmo. Surové zničení tak mnoha něžných zárodků kultury a vzdělání nejpokojnějších lidí, musí každé srdce nanejvýš zarmoutiti. Před hnutím dělnickým nebylo o pojištění pro případ úrazu a nemoci ani nejméně postaráno. Dělníci z vlastních peněz, svépomocí zakládali podpůrné pokladny a nebylo osady, kde dělníci bydlili, aby tam takové pokladny nebo vzdělavací spolky nebyly dělnictvem založeny.

Bylo potřebí tuto organisaci tak brutálně bourati? Nejprve rozpouštěny dělnické vzdělavací spolky a najednou vláda nahlédla, že i pojišťovací pokladny pro podporu v nemoci, úrazu a stáří jsou státu nebezpečny. Naše moudrá policie viděla v nemocenských pokladnách pokladny stávkové a za několik roků přišla k tomu poznání, že se zakládání takových spolků nemělo ani povoliti.“ —

*

Tak soudil o dvacítiletém soustavném ničení dělnických spolků, o výsledcích vyjimečného stavu nedělník, zástupce vídeňské buržoasie, a soudil správně.

Mzdové boje dělníků a stávky.

Bouřlivými projevy dělnictva ve Vídni za politická práva, zatýkáním a odsuzováním mluvčích tohoto hnutí pro velezrádu, vystupováním sociálně demokratického dělnictva v Liberci, Lassallovým hnutím v Německu, přípravou komunistických zápasů v Paříži, dostalo i v Praze dělnické hnutí jiný ráz. Všeobecný rozruch politický a sociální nezůstaly bez vlivu ani na vlastenecké dělnictvo. Dělnictvo různých odborů počalo na popud rádců zakládati své řemeslné a podporovací spolky, na prodávání šafránu v Oulech zapomínáno, a za nedlouho nadešlo s novým duchem i nové jednání dělníků.

Pěstováním dělnického a třídního vědomí, oceňováním práce a probuzenou touhou po lepším upravení pracovních, mzdových, společenských a politických poměrů, došlo i v Praze ke schůzím jednotlivých odborů, k usnášení se za zkrácení pracovní doby, za úpravu mzdy za odstraňování „herberků". Jeden odbor počal předstihovati druhý ve svých jednáních a požadavcích.

Nyní platný zákon o právu koaličním (také již zpola na pensi), musil býti vybojován a právo na stávku, utrpením musilo vykoupeno býti.

*

Prvně od vydání zákona spolčovacího vstoupli v hromadnou stávku b r n ě n š t í t e x t i l n í c i, na něž pozváno vojsko, p r a ž š t í k o v o d ě l n í c i a k n i h t i s k a ř i v P r a z e.

Ze zaměstnaných knihtiskařů v Praze dalo 280 čtrnáctidenní výpověď, aby si na svých principálech v y n u t i l i v y š š í m z d u a z r u š e n í p r á c e v n e d ě l i v n o c i. V čele dělníků stál J a n B a v o r s k ý. Ač bylo zákonným právem dělníků v y p o v ě d ě t i p r á c i, přece na u d á n í a s t í ž n o s t p r i n c i p á l ů vybráno 13 předáků a podána na n ě ž a l o b a p r o p ř e s t u p e k § 481. z á k. t r e s t n í h o a p r o p ř e s t u p e k § 11. z á k o n a s h r o m a ž ď o v a c í h o. Dne 3. září r. 1869 všichni žalovaní také odsouzeni

ku vězení na 5 dnů až na 4 týdny. — Dr. Eduard Grégr, který byl předsedou „Typografické Besedy“ vzdal se této funkce, dojista proto, že nemohl býti v jednom spolku s rebely, kteří se smlouvali proti pánům.

*

Také dělnictvo krejčovské téhož roku pocítilo, že „výkřik bolesti dělníka není bolestným výkřikem celého národa.“ Dělnictvo tohoto odboru žádalo na svých mistrech, aby výplata mzdy byla v sobotu o 6. hod. večerní, aby zřízena byla poptavárna po práci a tím, aby uspořeno bylo dělníkům běhání od mistra k mistru a konečně aby si dělnictvo nemusilo ze své mzdy kupovati nitě, hedvábí a podobné přípravy. Dělnictvem zvolená komise prosila několikrát představenstvo krejčovských řemesel, aby skromné žádosti „za změnu“ bídných těch poměrů vyhovělo. Nu a výsledek těchto proseb? Ani prosba u bývalého purkmistra města Prahy, dra Klaudyho nic nepomohla! Představenstvo řemesel krejčovských všechny požadavky odmítlo, nedbalo volání Kornalíka, že ten, kdo zkracuje dělníka v právu, že zkracuje zároveň celý národ český.

Drem Chleborádem, vůdcem dělnictva v červnu téhož roku (1869) vychválená pražská policie zakázala konání schůze dělníků krejčovských svolané na den 14. září, „aby se předešlo usnesení tovaryšů o stávce a aby porušen nebyl § 481. tr. zákona.“ Dále podán býti měl důkaz, že se vrchnosti protiví ten, kdo od svého mistra žádá nitě a mzdu — v určitou dobu tím, že zatýkání a do vězení odváděni členové komise, která mistry o nitě prosila.

Vlastenečtí mistři pracovali do rukou tehdy „valně nenáviděné policie,“ udávali dělníky svých dílen, kteří ostatní ku podání výpovědi nabádali. Mistry označení „rejpalové“ voláni na policii a hrozeno jim, že budou odsouzeni a posláni postrkem udělají-li

stávku a zůstanou-li v Praze bez práce. — Snahy dělníka ač příliš skromné stály v odporu se snahami vlasteneckých zaměstnavatelů a tím také bylo po shodě a jednotné snaze „celého národa“.

*

Ministerstvo vyzvalo veškeré obchodní komory, aby prozkoumány byly poměry, mzdy a pracovní doba dělnictva. Obchodní komora pražská podala pro trvalé časy pamětihodnou zprávu, v které se praví:

„Poměry dělnictva až na několik výjimek, považovati lze za uspokojivé. Mistři platí dělníkům v průměru 68·4 krejcarů denně. Nejnižší mzda továrních dělníků je 43·2 kr. denně, nádenice 20 kr. nejnižší mzdy. Dělník svobodný, ač menší mzdu má, vycházeti může a též ženatému dělníkovi nejnutnější potřeby uhraditi lze.“ —

Dle téže zprávy zaměstnáno bylo v podnicích v obvodu obchodní komory pražské 42.965 osob, z nichž bylo 1569 mistrů, 23.318 továrních dělníků, 9534 dělnic 1937 hochů a 743 děvčat ve stáří pod 14 roků, 3512 nádeníků a 882 nádenic.

Pracovní doba dle téže zprávy obnášela 11 až 12 hodin.

Zpráva ta vyšetřovaná a podávaná továrníky, nekryla se ovšem vždy a ve všem pravdou. Pracovní doba byla neobmezená a trvala dle potřeby 18 až 20 hodin během jednoho dne, o tom četné doklady i svědkové. Průmyslníci sami dodávají, „že v pracovní době jsou veliké rozdíly.“

*

Při schůzi dělníků obuvnických dne 31. října r. 1869 v místnostech Průmyslové jednoty prohlásil dělník Pudil, který byl při četně navštívené schůzi té zvolen za předsedu, toto:

„My pracujeme v létě 16 až 17, zimního času 20 až 22 hodin denně. A co si vydělá dělník za nadlidské to přičinění? Dva, tři až i čtyři

zlaté týdně.“ Dělník Hoffmann předložil přítomným návrh, v kterém se praví: — „Až posavad pracuje dělník v létě 16, v zimě 18 až 22 hodin denně, tak že mu není možno po nějakém vzdělání se ohlédnout. Z tohoto ohledu buď doba pracovní zkrácena na 12 hodin denně.“ —

*

Na schůzi pekařského dělnictva dne 29. června r. 1870 v místnostech Staroměstské radnice bylo jednohlasně usneseno, aby žádáno bylo zavedení 12hodinné doby pracovní, kde toho však nevyhnutelně zapotřebí jest, je dělník povinen pracovati 13 hodin denně. Trvá-li však práce déle jak 13 hodin, vynahražena buď každá hodina 10 kr. na mzdě. Týdní plat pro nejmladšího dělníka nesmí býti nižší než 1 zl. 50 kr. Obvyklý týdní plat pekařského dělníka v Praze a předměstí obnášel: u nejstaršího pomocníka 6—7 zl. 50 kr., u tenčíře 5—5 zl. 20 kr., u mládka 2 až 3 zl., předpeckých 1 zl. 50 kr. až 1 zl. 80 kr., nejmladších pomocníků 1 zl. 20 kr. až 1 zl. 50 kr.

Sladovnická chasa dne 12. prosince 1869 prosila své pány za povolení schůze, na které by se jednati mělo o zlepšení poměrů. Pracovní doba obnášela 18 až 20 hodin denně; týdní mzda 5 nebo 6 zl. Dělníci žádali zvýšení mzdy pro dospělého dělníka na 8 zl. týdně a kde se více jak tři várky pro dům dělaly, žádáno za každou další várku 1 zl. — Spoluúdové sladovnické jednoty shromáždění dělníků nepovolili a prohlásili, že upravení platu a práce v neděli je věcí každého dávatele práce zvlášť. „Výbor, pravilo se, nemůže vědět jak mnoho který najímatel práce pracuje a jak za to odměněn býti může.“

*

Stávka dělníků pekařských v Praze. Pekařští mistři odmítli veškeré požadavky dělníků. Dne 11. září 1869 konaná schůze pekařských dělníků na Smíchově v sále „Egenbergu“ usnesla, požadavků

svých domáhati se stávkou. Do stávky vstoupilo přes 300 dělníků. Stávka byla neúplná. Někteří mistři po několikadenní stávce přidali dělnictvu na mzdě.

Stávka slevačů ve slevárně františkovské propukla dne 21. dubna 1870. Příčinou stávky bylo snížení mzdy od metr. centu ze 2 zl. 63 kr. na 1 zl. 60 kr. Správcem závodu byl R. Smolík. Když děluíci prosili, aby jim zvýšil mzdu na starou míru, aby mohli býti alespoň živi, přidával jim ze sražené zlatky 10 kr. Stávka skončila pro dělnictvo nepříznivě.

Železniční zřízenci 52 hodin ve službě. Současně s ostatními odbory pronikla do veřejnosti i zpráva o mzdových a pracovních poměrech železničních zřízenců, kterou na doklad tehdejších poměrů zde uvedu. — Chtěl-li se kdo státi brzdařem na dráze, musil předem podati žádost. Byl-li přijat, stalo se tak na zkoušku. První den dostal instrukce, na to pak po osmi neb po desíti dnech byl vzat na zkoušku. Mimo theoretické zkoušky v kanceláři, byl povinen třikrát provázeti vlak, bez nároku na jakoukoli náhradu. Po zkoušce přijat ve službu za denní mzdu 65 kr. a 5 kr. za míli jízdy. Mílové za první měsíc zůstalo co záruka, za praporeček a instrukce. Měsíční mzda pro takové zřízence obnášela 19 zl. 14 kr. a chtěl-li dostati 20 zl. měsíčně mílového, musil jeti 400 mil, nebo-li desetkrát v měsíci do České Třebové a zpět. Jedna cesta a návrat do Prahy vyžadovala však dobu 52 hodin, při čemž polovina mílového byla i za skrovnou výživu strávena.

*

Horníci v revíru plzeňském a stříbrském. Po vánocích r. 1881 byly na dolech Pangracových u Nýřan snižovány mzdy a část hornictva propuštěna z práce, aniž se jim dostalo vyrovnání z bratrských pokladen.

Hornictvo v počtu přes 600 u firmy té zaměstnané, rozhodlo se, žádati za nápravu. Zvolili si ze svých řad deputaci, která v sobotu dne 25. února 1882 dostavila se k řiditeli dolů a jménem dělnictva žádala:

1. Zkrácení pracovní doby z 12 na 10 hodin.

2 Zvýšení mzdy

3. Znovu přijetí do práce v poslední době propuštěných horníků.

Vojenská pomoc před hladovými tkalci.

V textilní továrně barona Libiga ve Svárově (severovýchodní Čechy) byla dělnictvu snížena mzda o 10 procent; (mzdy obnášely denně při práci dítek 20 až 25 kr., mladistvých dělníků 28 až 30 kr. Další stupnice pro dospělé dělníky počínala od 40 kr.). Úmyslem správy závodu snížiti ještě tuto hubenou mzdu, bylo dělnictvo rozhořčeno a dne 15. ledna 1870 zastavilo práci a shromáždilo se v blízkém hostinci k úradě o dalších krocích. Správce továrny dal se stávkou obměkčiti a uvolil se snížiti mzdu jen o 5 procent. Stávka na to ukončena. Příměří netrvalo dlouho Koncem února téhož roku bylo dělnictvu opět na mzdě utrženo a dělnictvo opětně odpovědělo zastavením práce v továrně svárovské a haratické.

Řiditel závodu vyžádal si u politických úřadů ochranu. Z celého okolí sehnáno do Svárova četnictvo. V noci přijelo 180 vojínů obsadilo továrnu jako pevnost a zamezilo dělnictvu vstup do továrny.

Pověst o tom, že správce Palmeho hlídá vojsko, rozšířila se v krátkém čase po celém okolí a přivedla do Svárova mnoho zvědavých z okolních obcí. Za večera dne 31. března kolem 7. hodiny, podrážděn byl důstojník, velící hlídce, že se lid, který čekal na výsledek vyjednávání výboru, nerozchází. Velel k palbě, boukla salva, dva dělníci a jedna dělnice zastřeleni a více osob raněno. Státní zastupitelstvo obžalovalo 18 dělníků pro pozdvižení. Soud konal se ve Mladé Boleslavi, při kterém přísežní svědkové dokazovali, že dělnictvo nedopustilo se nijakého násilí. Svědek dělník Krasl u soudu prohlásil, že mu správce továrny nabízel 300 zl., aby vydal falešné svědectví, že se mezi dělnictvem připravovalo pozdvi-

žení a že původcem pozdvižení toho byl mlynář Nygrin. Svědek dále vyprávěl, že v hostinci „u Schöntagů“ konal stávkující komitét poradu a zpracoval petici, která měla býti majiteli závodu zvláštní deputací dodána. Důstojník, hlídku konající, deputaci do továrny nechtěl vpustiti, nad čímž byl lid rozhořčen, nedopustil se však nijaké násilnosti.

Bambitka na ochranu před dělníky.

Podnikatel stavby drah u Nové Paky z jara r. 1870 strhl skupině ze svých dělníků při účtování mzdy 19 zl. Dělníci se proti tomu ohradili. Podnikatel Jung vytáhl bambitku, podal ji jednomu ze své chasy a kázal střílet. Povelu pánova uposlechnuto a jeden z dělníků těžce zraněn.

Pracovní doba a poměry.

V Božanově tkalcovně ve Weigelsdorfu u Vídně pracovalo se denně od 5 hodin ráno do 8 hodin večer s půlhodinovou přestávkou. Mzdy za rok 1882 vykazují pro dospělého dělníka 2 až 5 zlatých týdně.

*

V Lomnické tkalcovně počátkem r. 1882 vydělali si dospělí tkalci 3, 4 až 5 zl. za 14 dnů. Z toho se jim ještě činila srážka 3 kr. od kusu a ukládány byly různé tovární pokuty. Pracovní doba trvala 12 hodin denně.

*

Pekařské dělnictvo v Ustí nad Labem pracovalo r. 1882 plných 16 až 18 hodin denně.

*

Do doby hornické stávky v severních Cechách nuceno hornictvo pracovati 14 až 18 hodin za šichtu. Na oseckých dolech pracováno 14 hodin.

*

Ve Verndlové továrně ve Štýru (později Rakouská zbrojovka) byla r. 1881 a později třináctihodinná doba pracovní.

V Buštěhradě v uhelném dole Ferdinand roku 1881 pracovalo se pod zemí 12 až 13 hodin. Připočítala-li se ku práci v dole práce na povrchu, řezání, připravování a nakládání podpěrných dřev, trvala práce za šichtu 15 až 16 hodin.

*

V Nýřanech r. 1884 na uhelných dolech Pankraeových vyplácena větší část mzdy horníků ve známkách do závodního skladu jako poukázky na potraviny. Prosba mnohých přespolních dělníků, aby se jim tak nedělo, byla pomíjena.

*

Oběť stávky. Počet osob (počítaje v to rodiny) které byli ve stávce nebo po stávce hornictva v hnědouhelném revíru r. 1882 od politických a samosprávných úřadů vypovězeny nebo postrkem poslány, odhadován na **14000**.

*

Okresní hejtmanství z obavy před stávkou horníků. „Neue Freie Presse“ přinesla v září 1882 otisk dopisu, který zaslalo okresní hejtmanství ve Stříbře západočeským majitelům dolů. Přípis ten zní:

„Od poslední stávky hornické (25. února 1882) nebyla dělníkům pranic zvýšena mzda, za to však ceny kamenného uhlí stouply na metrickém centu o $1^1/_2$ kr. C. k. okresní hejtmanství žádá majitele dolů, aby uvažovali, zda by nebylo vhodné, učiniti dělníky účastnými zlepšeného, zvýšením ceny uhlí docíleného výtěžku.“ — Majitelé dolů připomínku tu, — jak list ten dodává — zamítli, ač úřad současně upozorňoval, že na podzim hrozí znovu stávka horníků.

Sociální demokraté a stávky.

Panuje mínění, že stávky jsou vynálezem nebo cílem sociálně demokratického dělnictva. Mínění to správným není. Stávky bývaly dříve než sociálně demokratické organisace. Cena stávek i tak zvaných generálních stávek je u sociálně demokratického dělnictva

vyzkoušena a nikdo je nepovažuje za základy sociálních převratů.

Straně sociálně demokratické jsou stávky tak nepříjemny jako jiným třídám společenským. Stavky jsou však nezbytným zjevem při dosavadní zabedněnosti, umíněnosti a vzdorovitosti vlastníků výrobních prostředků. Rozšafný zaměstnavatel se s dělnictvem vyrovná než dojde ku stávce, ba rozšafný zaměstnavatel nezavdá ani příčinu, aby dělnictvo na stávku pomýšlelo.

Většina stávek povstává teprve tehdy, když i nejoprávněnější požadavek dělníků byl odmítnut, když se s dělnictvem vůbec nechtělo ani vyjednávati.

Namítne se, „když dělnictvo klade požadavky za zkrácení pracovní doby a mzdy". — Také takové požadavky jsou opodstatněné a ani při těchto by nemusilo dojíti ku stávkám. Zvýšení mzdy a zkrácení pracovní doby dělnictvu nepřivodilo ještě žádnému podniku zkázu, za to však stávkami zničeno již více dobře fundovaných podniků. Rozeznává-li dělnictvo, že zaměstnavatel bohatne, klade vyšší požadavky a cítí více oprávněnosti k svému jednání, vede i zápas svůj energičtěji. Zaměstnavatelé, kteří stiženi jsou ničivou soutěží, kteří závod svůj jen při živoření udržují, ti chráněni jsou před vyššími požadavky již citem dělnictva, které raději místo své vymění, než aby stejně těžce o život zápasícímu kladlo větší požadavky. Stačí se vžíti do statistiky o stávkách a moment tento vystihuje se ihned. Malé a chudé podniky vykazují nejmenší procento stávek. A konečně, když i dělnictvo postaví požadavek o zkrácení doby pracovní nebo za zvýšení mzdy o 5 nebo 10 procent, není tím ještě řečeno, že by se požadavek ten nedal splnit i od podnikatelů menších. Splněním požadavků uspokojené dělnictvo zvýšení své mzdy nahražuje v práci několikanásobně.

Jen proto, že zaměstnavatelé nechtějí uznati oprávněný a proveditelný požadavek dělníků, proto jen dochází ku stávkám. Nutno tudíž počítati, že po tak

dlouho, pokud se strany zaměstnavatelů nebudou uznávány oprávněné požadavky dělníků, pokud bude s dělnictvem jednáno jako s poddanými a otroky, potud také dělnické stávky potrvají, neboť ony jsou výrazem právního citu, zoufalého odhodlání a oprávněného vzdoru.

Pravda jest, že organisace sociálních demokratů béřou velikou část dělnických stávek na svůj účet a jméno. Kdo by tak učinil, když ne třídně uvědomělé dělnictvo; kdo poskytne stávkujícím a hladovícím pomoci, kdo porady?

Strany zaměstnavatelské, či ona nepatrná seskupení klerikálních a nacionálních dělníků, kteří sami ještě jsou v nejasnu, neutrpí-li stávkou národní kapitál nebo osoba, která ve volbách vlivem svým prokázati jim může dobré služby.

Jen organisované, solidaritou vázané dělnictvo může se dodělati úspěchu a jen dělnictvo vyškolené s potřebným rozhledem může stávku vésti, nikoli však patolízalové a tak zvaná dělnická aristokracie ze sokolských společností, vázaná ohledy ku bratrům měšťákům.

Popud ku stávkám zavdávají zaměstnavatelé, jich řiditelé a dozorci. Stávky propukají jako ochrana a odpověď neuznaných, vykořisťovaných a pokořených; vůdci a podporovateli povstalých stávek stávají se skoro bezděčně sociální demokraté, kteří by přednost dali ujednání beze stávky.

Vedení a podporování stávkujících stalo se v naší době skoro uměním. Dělnictvo je snižováním mzdy anebo jiným chikanováním obtěžováno nejvíce v dobách nedostatečných objednávek, za nejnepříznivější konjunktury. Propukne-li stávka za takých okolností, a to u méně probudilého dělnictva, pak bývají i hospodářské úspěchy stávky ceny malé, ač stávka taková stojí nejvíce obětí. Na mravní úspěchy stávky se málo kdy co dá. Avšak i za příznivé konjunktury stojí veliké námahy stávku vydržeti a vším úskalím pomluv, rozšiřované nedůvěry, malomyslnosti, úskoků a hrozeb

zaměstnavatelů provésti. Máme naproti organisacím dělnickým i organisace zaměstnavatelů, naproti stávkovým fondům dělníků podpůrné a reservní fondy průmyslnických svazů a kartelů, naproti vůli dělníků moc zámožných, továrníky ochotné převzíti a nahraditi ve svých závodech práce a dodávky firem stávkou postižených. Přejímá-li organisace sociálně demokratická vedení a podporování stávky, činí tak proto, že má smysl pro bídu dělnictva, že s nasazením svého jména, svých příspěvků od probudilých stoupenců dopomoci chce ku vítězství všech, kdo vzchopili se k odporu proti vykořisťování, proti dlouhé a duchamorné této pracovní době, proti sprostotám a surovostem, proti pronásledování dělníků, pro jich mínění a přesvědčení.

Strana utiskovaných v boji naproti utiskovatelům nemůže a nesmí se uspokojiti s povrchní platonickou sympatií, s novinářsky zamodrchanou zprávou, ona zasahuje do boje toho aktivně i tehdy, stojí-li ve stávce její političtí nepřátelé. Proto také ještě nikdo a nikdy neviděl, že by ve stávce podporovaní byli jen příslušníci organisací a strany, jak praktikovati počali národní a křesťanští sociálové. Za to však je mnoho případů, kde příslušníci organisace a strany zříkají se nároků na podporu ve prospěch indiferentních a četnými rodinami obdařených.

Úkol naší strany ve stávkách je trpký, zodpovědný a obětiplný, nelze se mu však vyhnouti, pokud stávek bude.

Strana sociálně demokratická je nejchudší, po haléřích sbírá své důchody a po stech vyplácí. Stoupenci strany obětují se pro soudruhy i nesoudruhy, jen aby zvýšena byla hospodářská, mravní a duševní úroveň dělnictva, aby zjednány byly dělnictvu podmínky k udržení fysických sil pro větší a vyšší rozhled i vzdělanost.

Dosáhlo-li dělnictvo v zemích jednotlivých odvětví průmyslu v Rakousku kratší pracovní doby, větší svobody a volnosti v dílnách, naučili-li se zaměstnavatelé a dozorci s dělnictvem jinak nakládati,

není-li dělník z práce propuštěn pro své politické přesvědčení a příslušnost, pak za to plná zásluha patří straně sociálně demokratické, která bojem a podporováním odboje ve velké míře již zlomila hrdopyšnou domýšlivost, nadutost a sveřepost armády stojící pod praporem svobodného vykořisťování, neobmezeného poručníkování a katanování hospodářsky odvislých proletářů.

Co i tady bylo obětí, kolikrát se i v těchto bojích chvěla duše, co zde padlo existencí a životů, kolik tisíc dělníků posledním haléřem přispělo na pomoc, kolik tu zoufalství a slzí? Jen veliká, vše vnímající duše dovede pochopiti celé to usilovné dílo, jen ten, kdo svědkem byl toho zoufalého odhodlání, těch rozrušujících a srdcervoucích scén, kdo sebou prodělal všechny ty záchvěvy duše, komu v mysl nesmazatelně vrylo se tisíce těch pronikavých, po útěše, radě, pomoci a mstě toužících pohledů, jen ten dovede oceniti, nikoli ale vylíčiti množství práce stoupenci strany i v tomto oboru vykonané. —

Když se buržoa uzavírá do svého salonu, kdy úředníci státní nejdou mezi lid jinak než za průvodu válečně vyzbrojené hlídky vojenské, kdy vůdcové politických stran na sto honů vyhýbají se svému lidu, kdy měšťáčtí mudrcové odříkají se pravidelné večerní schůzky při džbánku, kdy různí měšťáčtí přátelé dělnictva ostýchají se do stávkového území jen podívati, tu vstupuje sociální demokrat, agitátor, rádce, učitel denně na tribunu před tisícová shromáždění, povzbuzuje, potěšuje, radí a shání pomoc, vědom si toho, že bude smýkán po soudních síních, že nízké duše budou jej v nezdařené divadelní neb povídkové scéně líčiti co neúprosného mstitele a pitím ochraptilého nízkého, sprostého hospodského otevřhubu.

Přehlédněte jen všechny ty přátele dělnictva a vůdce národů od omladinářského „mučeníka“ Hajna až po tribuna lidu Herolda a Stránského, od německého tygra Wolfa až po muže lidu Luegra, od hlasatele papežské encikliky z vesnické fary, až po bi-

skupa virilního zákonodárce, vzpomeňte krev Hrůzové v Polné, hledajícího Baxy, až všeněmeckého nacionálního sportovníka Schönerera, ano vzpomeňte všech těch, kdo sociální demokracii veřejně klnou, za zrádce národa a vlasti vyhlašují, vzpomeňte všech těch sudičů a proklínačů a ptejte se, kdo z nich přišel radit. kdo z nich přišel potěšit vás do velikých shromáždění v průmyslovych městech, kdo přišel k Vám do pohorských dědin, kdo strávil s Vámi hodiny a dny při úzkostlivých poradách, když jste stávkovali, kdy jste pro rodiny své poslední kabát zastavovali, když obklopeni jste byli četami četníků a prapory vojsk. Kdo z nich přišel, aby hájil Vaše občanské právo, aby poskytl Vám radu, když Vás z bytu vypovídali, kdo zastoupil Vás u soudu?

Ti vášniví odpůrcové socialismu a sociálních demokratů, ti urážeči nejposvátnějších citů, ti utrhači na cti, ti neznají Tě národe, Ty chudý národe, když v zoufalství svém užiješ svého práva, a práci odepřeš, abys sobě lepší bytí vymáhal. Oni, ač sami se z práce a náklonnosti Tvé k nim obohacují a obohatili, oni cynické drží řeči a píší články na Tvůj zoufalý boj, i hrdlejí ty, kdo ze své mzdy poslední obětovali, že ti nedali více z peněz Rotschildových, oni za bídný žold novinářských insertů shánějí stávkokaze, lidi bez páteře a vědomí, aby boj Tvůj ztížili a vítězství znemožnili.

Tak krutým, tak ničemným Ty, dělný lide, býti neumíš ani nesmíš. Protivníci Tvoji musí býti jinak poučeni Tvým sebevědomím, vytrvalostí a obětavostí. Ty můžeš jen jimi předstírané přátelství odmítat, úkladům jich se vyhýbat, hanobení a pošklebky jich byť i s trpkým, tož přec s úsměvem pomíjet. Ty musíš být velkým a vždy svým, přátelství pak ceň dle vykonaných skutků a sám-li si dovedeš pomáhati o pomoc cizí nežádej, nebudeš odmítnut ani sklamán.

*

Stávky organisovaného dělnictva mívají jiný průběh a význam než stávky dělníků neorganisovaných. Jest

klamná doměnka, že zaměstnavatel nezná povahu a smýšlení většiny svých dělníků. Sám jsem slyšel při vyjednávání před stávkou ředitele, který mi popisoval povahy i hospodářský stav četných ze svých dělníků a s tužkou v ruce vypočítal, kolik jich ve stávce vydrží dva dny, kolik týden a kteří se nepodají vůbec. Znal jsem dělníky tak dobře jako on, a abych si zachoval vážnost, přestal jsem odhodlanost dělnictva ku stávce dělati větší. Vyprávěl mi, kolik dělníků je organisováno, mnoho-li dostanou úvěru a kdy dle stávkového řádu mají nároky na podporu. On dovolil si i odhadovati, kolik by jim jich odbor na sbírkách mohl přispěti. Ředitel ten se ovšem nevyhýbá četbě dělnických časopisů, zná přednosti i slabosti našich organisací. Teprve tehdy, když jsem prohlásil, že jsou eventuality, kdy celá strana béře stávku za svou i když dělnictvo nedostálo požadavkům stávkového řádu, odmlčel se a po chvíli dodal: „Kdyby se tak opravdu stalo, pak by to bylo něco jiného!“ Počítal znovu a docílena dohoda. Podobných případů znám více, a je mnoho soudruhů, kteří podobných překvapení zažili od ukončení veliké textilnické stávky v Brně.

Vzal jsem si z toho, a myslím správné poučení, že by postup dělnictva mohl býti rychlejší a vymoženosti četnější, kdyby zaměstnavatelé měli přesvědčení, že veškeré jejich dělnictvo jest organisováno a stávkovými fondy zabezpečeno tak, aby jednoduchý výpočet zaměstnavatele přesvědčil, že dlouhou stávkou ztratí více, než když dělnictvu učiní ústupky. Přestalo by dojista také propouštění důvěrníků a spekulace, že dělnictvo zkrotne, budou-li předáci pro výstrahu potrestáni. Stávkové fondy jsou již sami sebou tvůrcem zmužilosti, odhodlanosti a solidarity. Ony jsou postrachem podnikatelů a zárukou, že s dělnictvem jednáno býti musí slušně jako s kontrahentem rovným a na milosti nezávislým.

Ujme-li se mezi dělnictvem přesvědčení o nutnosti stávkových fondů ve větší míře než dosud, bude-li

se četněji a ve větší míře stávkovými fondy zabezpečovati, dosáhne již tím velikých úspěchů, zmenšení počtu stávek a rychlejší splnění svých požadavků. Jen silný se slabým chce vésti válku a hledá k ní důvodů.

Také při této příležitosti použiji několik historických dat z úředních pramenů. Uvedu počet stávek a jich výsledky za doby čtyř roků, kdy lze již mluviti o stávkách organisacemi řízených. Při té příležitosti nutno podotknouti, že slova „plný a částečný úspěch“ stávky celkem málo znázorňují, poněvadž se jimi nijak nevyjadřuje, čeho dělnictvo dosáhlo plně anebo částečně. Označuje li se jimi něco, pak je tím řečeno jen tolik, že při stávkách s plným a částečným úspěchem ustupoval zaměstnavatel a že při stávkách skončených bez úspěchu, nedosáhlo dělnictvo ani nejmenšího ze svých požadavků.

	Roku:			
	1897	1898	1899	1900
Bylo stávek	246	255	311	303
stávek skončilo pro dělnictvo s plným úspěchem	43	48	68	61
s částečným úspěchem	91	105	137	136
bezvýsledně	112	102	117	106
z dělnictva, které na stávkách bralo podílu dosáhlo plného osob úspěchu	6.034	3.315	9 265	4 891
částečného úspěchu .	18.391	26.356	39.197	89.921
bezúspěšně stávkovalo	14.042	9.387	10.865	10.316
Počítáno v procentech dosáhlo % stávkujících plného úspěchu	8·36%	15·61%	13·54%	22·62%
částečného úspěchu .	47·81 „	66 64 „	66·07 „	44·34 „
bezúspěšně stávkovalo	36·50 „	25 18 „	18·32 „	33·04 „

Tabelka ta učí, že r. 1900 bylo nejvíce stávek, na nichž podílu bralo 105.128 stávkařů z nichž se 66·97

procent domohlo částečného úspěchu. V rok ten spadá veliká stávka horníků a v rok 1899 velké stávky textilníků. Obě si vyžádaly hlavně od stoupenců strany sociálně demokratické značných obětí, ač bylo a je známo, že právě textilníci a horníci jsou první mezi těmi odbory, které na své stávkové fondy nejméně pamatují a na podporu stávek jiných odborů poměrně k jinému dělnictvu nejméně obětují.

Podpory stávkové.

Straně naší schází onoho úředního aparátu, který by mohl sestaviti obnosy peněz a ceny potravin, které věnovány byly na stávky.

Odhadování ceny potravin je samo sebou dosti obtížné přihlížeje ku kvalitě darů, jakož i k tomu, že věnování taková nedějí se vždy na ústřední stávkové výbory. Je tudíž velice těžko odhadnouti jen přibližný obnos takto poskytnutých podpor.

Pokud jsou výkazy, pak jsou to věnování na sběrací listiny nebo dary organisacím nebo časopisům věnované, které jsou také co nejpřesněji účtované, kvitované a kontrolované jak dárci tak i stávkujícími.

Při každé větší stávce mluví domnělí přátelé i nepřátelé o krádeži peněz na podporu stávky věnovaných. Ač zpravidla sami ničím nepřispějí, tož přece jen slídí, jak by se nějaké nesprávnosti dopátrali.

Zprávy o zpronevěrách stávkových peněz jsou zpravidla psány tak, že se nikdo nedočte, kdo peníze odcizil. Aby se vyhnuli podati důkazů u soudu, neoznačí ani přibližně kdo a kde zpronevěru provedl. Jsouť si vědomi svého nesprávného a lživého tvrzení a vyhýbají se tak soudu. „Strana sociálně demokratická“, „vůdcové“ a podobné pojmenování neoznačuje právní osobu, kterou by soud uznal za dotčenou a proto se lže vždy a znovu, jen aby do dělnictva vnášena byla nedůvěra a v organisaci nezasvěcené, ve špatnost sociálních demokratů věřící kruhy, aby v domněnce té byly utvrzovány.

Ve straně naší je tak starým zvykem jak starou je strana, že fondové sbírky a účty jsou veřejné, soudruhu i nepříteli přístupné. Ve všech organisacích jsou kontrolní sbory mimo kontrolu dárců a stávkujících, kteří výkazy velmi bedlivě pročítají a přehlížejí. Statistiky odsouzenců nezaznamenávají žádných dat o defraudantech peněz věnovaných na stávku.

S jakými obětmi organisace dělnické pro podporu stávkujících pracují o tom svědectví vydávají sebrané a na podporu vydané obnosy.

*

Na podporu stávkujících knihtiskařů ve Vídni roku 1882 věnováno bylo 74.000 zl.

*

Československé odborové sdružení v Praze bylo založeno roku 1897. Z příspěvků a sbírek svých vydalo korun:

	Roku:				
	1887	1888	1899	1900	1901
Cestovní podpory a nocležné . .	—	—	336	671	1118·64
na agitaci . . .	84	378	596	1050	3047·04
na podporu stávek	1784	9192	13 972	110.51	573·51

Říšská odborová komise ve Vídni ve prospěch stávkujících přijala a vydala:

	Roku:				
	1887	1888	1889	1900	1901
Na 10 haléř. dani	—	—	27.901	—	—
na sběracích listinách . . .	4.079	4.065	24.610	374 580	11.239
na dobrovolných darech . . .	17.710	10.671	133.308	—	—
na stávkových blocích . . .	510	125	—	—	—

K obnosu 374.580 korun roku 1900 (stávka horníků) přispěly dělnické organisace v Německu 96.096 korun, v Anglii 31.798 korun, z ostatních zemí 5390 korun. Úhrnem 133.285 korun, nebo li 36% celého obnosu, který byl téhož roku na stávky sebrán. Téhož

roku bylo říšskou komisí na podpory stávkujících vyplaceno 354.490 korun z čehož na stávku horníků 330.024 korun, na stávky textilníků 18.000 korun, na stávky jiných odborů 6465 korun.

Výsledky stávek jsou cenné a jak pro dělníky tak i pro podnikatele velmi drahé. Mělo by se po všech těch četných zkušenostech a ústupcích, ku kterým jsou ve většině případů zaměstnavatelé donuceni z jich strany jednati jinak, méně pansky a zarputile.

Stávkami v jednotlivých oborech dosaženo zkrácení pracovní doby tak že již hraničí na osmi a devítihodinné práci. Jiné odbory opět dosáhly devět a půl a desetihodinné práce Zkrácení práce zůstává z pravidla trvalou vymožeností dělnictva, jinak ovšem je z vynucenými přídavky na mzdě. Každá krise ve výrobě zavdává zaměstnavatelům podnět, aby zcela otevřeně snižovali dělnictvu mzdu. Za takých okolností bývá stávka zaměstnavateli mnohdy i věcí vítanou. Řekněme si otevřeně a upřímně, že značná část dělnictva ještě stávkovati neumí, jednoduše proto, že se řídí jen vlastním citem, dojmy, jimiž trpí, ale neohlížeje se jaká je konjunktura, jak příznivá doba pro trh zboží a práci. Nezdary stávky, lze i podobným případům připočísti. Stávky tkalců, na Smíchově r. 1897, v Brně 1899 vypukly v nevhodný čas. První skončila s hrozným fiaskem a na brněnskou vynaloženo vše, aby zakončena byla alespoň s úspěchem.

V obou těchto letech bylo podobných předem již ztracených stávek více. Marné bylo tehdy varování se strany sociálně demokratické před stávkou, vysloužili jsme si za to nedůvěru a nepřízeň v kruzích dotyčného dělnictva Na podporu stávek vydaly se desetitisíce, oběti to, v porovnání s výsledky stávek v pravdě veliké.

Při tom všem bývá ale nejnápadnější ten zjev, že veliká část do stávky vstupujícího dělnictva, ač nenáleží žádné organisaci, ač na žádný z dělnických účelů nepřispívá. tož přece jen zavazuje stranu sociálně demokratickou v povinnost starati se o stávkové

podpory. Je v tom sice značná část důvěřivosti ku sociálně demokratickým organisacím, za to však méně oprávněnosti.

Dovoluji si na tomto místě a v této věci říci následovní: Také sociálně demokratické dělnictvo není neomylné i čelným osobám v organisaci může se státi to, že dobře nevystihnou dobu ku stávce příznivou, neznajíce vztahy jednoho podniku k jinému, nebo povahu a bohatství podnikatele, u něhož dělnictvo stávkovati zamýšlí, je-li však ale předem všemi okolnostmi dokázáno, že se stávka se zdarem nepotká, a radí-li se vyčkati doby příhodnější, je nutno, aby se rady té také dbalo a chuť ku bezvýsledné stávce potlačila.

Právem neodůvodněným žádá neorganisované a nedisciplinované dělnictvo, aby velkých obětí schopní organisovaní dělníci vlastní své fondy vydávali a krváceli jen proto, že vypočítavému zaměstnavateli je stávka vhod, že k ní dráždí a různými chikany pracuje.

Opakuji; vedení stávek stalo se uměním, ale ještě větším uměním je — když není jiného vyhnutí — stávku dělati v příhodný čas, aby se mravním i hospodářským výsledkem minouti nemohla.

Stávka probraná je několikanásobným neštěstím pro dělnictvo. Porážka činí jej malomyslným, zaměstnavatele a jeho zřízence troufalejšími. Probraná stávka znamená ztrátu mzdy, ztrátu těžce sebraných fondů — jsou-li jaké — propuštění a vyštvání bystřejších hlav ze řad dělníků a zpustošení organisací i půdy pro tyto.

Proto také velikou zodpovědnost na se béřou ti, kdo se prohlašují pro stávku ve vědomí, že mezi dělnictvem není ani organisace, ani stávkových fondů, kdo přes odpor ve stávkování zkušených rádců i v době nepříznivé stávkou odpovídati chtějí za každé příkoří.

Přehlédneme-li obnosy sociálními demokraty na podporu stávkářů sebraných a vydaných peněz, uvážíme-li, že část stávek musela býti předčasně a s men-

ším úspěchem zakončena proto, že dalších podpor nebylo, srovnáme li převelikou obětavost a zkušenost stoupenců strany sociálně demokratické, s obětavostí a zkušeností těch, kdo sociálním demokratům ani jich pravé jméno nenechají, pak také snadno bude zodpovídati si některé pro další jednání nutné otázky. Zaslouží si ono dělnictvo, které ku stávce přistupuje jenom proto, že jeho požadavku jinak slechu dáno nebylo, které brání vlastní a rodiny své zájem, aby jím bylo povrhováno, aby bylo nenáviděno a neskromnými buřiči nebo ubohými oběťmi štváčů nazýváno?

Jednají správně ti dělníci, anebo tak zvaní přátelé dělnictva, když z osobních nebo stranických zájmů stávkující dělnictvo v těžkém zápase ani mravně ani hmotně nepodpoří?

Jednají správně ti dělníci, kteří přišli ku poznání, že se stávkám za dnešních poměrů pro neústupnost zaměstnavatelů nelze vyhnouti, když se sami ku organisaci svého odboru nehlásí, když na stávkové fondy ani pravidelným poplatkem, ani při stávkách nepřispějí?

Lze to srovnati s poctivým dělnickým jednáním, podpory žádati a podpory nedávati?

Je oprávněno spílati těm, kdo stávkové podpory sbírají a dávají, že jich neposkytli tolik, kolik jich veliké a četné stávky vyžadují?

Či je správné po prohrané, v nevhodný čas vyvolané stávce spílati těm, kdo před ní varovali?

Má se dělník dáti svésti svými odpůrci a jich zřízenci k tomu, aby nevděkem, nebo pěstí splácel těm, kdo mu v jeho těžkém boji radili, kdo jej poučovali, kdo jednomyslnost a vytrvalost mezi stávkujícími a jich ženami udržovali?

Mají se nízkou mstou a až do krve pronásledovati ti, kdo s dělnictvem jiných zemí bratrské styky navazují, kdo pracují ku solidaritě a vzájemné podpoře všech šizených, utiskovaných?

Je spravedlivo zaprodanci jmenovati ty osoby a tu stranu, která u dělnictva v cizině prosí o podporu

pro hladovící, kteří podnikatelem vlastní krve v zoufalou stávku vehnáni byli?

Je možno zlepšiti mzdu a poměry dělníků těm, jimž stejně na srdci leží zájem zaměstnavatele?

Mohou se poměry dělnictva v jedné zemi, v jednom národě změniti k dobru bez přičinění, vůle a pomoci dělnictva v zemi a národě jiném?

Mohla by se podpořiti veliká stávka brněnských tkalců, veliká stávka po většině českých horníků, kdyby byli nepomáhali dělníci němečtí z Rakouska, z Německa a angličtí z Britanie?

Jakou tedy českému dělnictvu poskytují záruku a podporu ve stávkách ty strany, které se se svou organisací a pomocí obmezují jen na české dělnictvo v českých městech a obcích?

Jak by bylo možno stranám národně sociální, radikálně státoprávní, radikálně pokrokové, křesťansko sociální, opatřiti a sehnati mezi českým lidem na podporu horníků jen tak málo, jako zdařilo se větší v celém Rakousku, Německu a Anglii sbírající straně sociálně demokratické?

Lze vůbec mysleti, že tyto strany jsou s to pro dělnictvo v tomto smyslu něčeho učiniti?

Pracovní doba.

Ode dne zrušení poddanství a roboty, po vyhlášení tak zvaných svobod o volbě povolání, podnikání a soutěži, počal se i v Rakousku zmáhati ruch průmyslový a s ním i nové formy výrobní, obchodní a sociální, otevřen nový zdroj výživy a důchodů. Podél řek a v městech oznamovaly vysoké komíny novou epochu lidstva, epochu, v které konec učiněn býti má hladomoru a hospodářské odvislosti třídy na třídě. Sotva že zapomenuto na slavnost zahajovacích prací ku stavbě drah, již tu suptěla technická vymoženost, lokomotiva. Jak kriminál veliké továrny, skřípání a pištění jich strojů, pravidelné oddychování parního stroje, to vše bylo příznakem, že i v Rakousku vyrůstá nové zřízení průmyslové ve zřízení agrarním

a rukodílném. Již tisíce stroji zmrzačených dělníků a veliké skupiny z továren ku opuštěným rodinám spěchajících matek dosvědčovaly, že stala se ve výrobě i v rodinném životě revoluce, ale vláda zaměstnavatele a panující svět vůbec ještě nechápal svou úlohu v nové době.

Jednotlivé kraje zemědělské proměněny v průmyslové, příjmy státní rostly o miliony, průmyslová místa z ohledu bezpečnostních obsazována vojskem, avšak o novém zákonodárství, o ochraně dělnictva ani potuchy. Rakousko i se svými řády zůstávalo státem feudálním, mezi dělnictvem průmyslovým a zemědělským nečiněno rozdílu, zaměstnavateli ponecháno právo zapřáhati dělnictvo do závodění s bezduchými stroji, kdy a jak dlouho chtěl. Sám pracoval jsem nepřetržitě po dobu tří roků od páté hodiny ráno do devíti večer a nádavkem k tomu v sobotu v noci a v neděli dopoledne. Dělnictvo v severočeských sklárnách pracovalo s malými přestávkami ku nasycení 20, 30 až 36 hodin, dokud roztavené sklo nebylo z pánví vypracováno. Rovněž tak bylo i v dolech, tak zvané dvojnásobné šichty jednou i dvakrát v týdnu nebyly nijakou řídkostí. V továrnách na zpracování kovů pracovalo se hodiny nepočítané, kdy a jak dlouho si to chef nebo řiditel přál. S pracovní dobou dopadalo to všude tak jako nyní na malém městečku u obuvnického nebo krejčovského mistra. Správa státní a buržoa vůbec nestačila si vychvalovati nové a nové úspěchy, kterých se v průmyslové výrobě dodělává, ale že by se ze vší té vymoženosti, ze všech těch úspěchů mělo dělnictvu dostati alespoň část ústupků, o tom se nemluvilo, aby mladý průmysl domácí uchoval si způsobilost soutěže se starým průmyslem anglickým a německým.

Mnoho stávek a úsilovnou námahu stálo, než byl dělnictvem vynucen zvyk dvanáctihodinné práce a než konečně dokázáno, že průmysl netrpí ani tehdy, pracuje-li dělnictvo jedenáct, deset hodin, nebo devět a půl hodiny.

*

Proti zkrácení pracovní doby.

Ve snaze za zkrácení pracovní doby připadl sociálním demokratům těžký úkol. Tisíce dělníků žilo v domnění — bylo tak odchováno, — že mzda jejich by se snižovala se zkrácením pracovního času. S podobnými zjevy setkáme se ještě nyní. Ve statistice stávkové zaznamenán je i případ, že dělníci zastavili práci proto, aby směli pracovati jako dříve přes 11 hodin denně. (Stávka ta byla v Pošumaví.)

Buržoasie a její tisk v domnění takovém dělnictvo jen udržoval a zastance zkrácené pracovní doby sesměšňoval. V jednom takovém duchaplodu se psalo, „že socialisté chtějí míti celý den poledne a každý den sobotu.“ Veliká obava projevována i nad tím, co by dělnictvo ve volném čase činilo. Psáno a vypravováno, že by se jen rozmnožil život hospodský a v kořalnách. „Posměšně voláno „Práci čest, když je šest“ a podobně.

V popředí boje proti zákonnému obmezení pracovní doby stáli průmyslníci a živnostníci. Nejbezohlednější ze všech podnikatelů — uhlobaroni — sešli se dne 23. července roku 1882 ku společné schůzi v Praze, aby zaujali stanovisko proti vládě, která hodlala parlamentu předložiti osnovu zákona na opravu horního zákona ze dne 24. května 1854 a zavázali se solidaritou společného vystupování proti neskrovným požadavkům horníků a dělníků vůbec.

Horníci tehdy žádali zkrácení pracovní doby na 10 hodin — a za účelem tím také pracováno ku sdružení se všech majitelů horních a hutních podniků, Páni ti vedou rozhodné slovo ještě dnes, jak stávka horníků roku 1900 ukázala. Ne jinak bylo tomu později, když po četných projevech dělnických vláda ohlásila úmysl vydati živnostenský řád. Kde kdo z pánů stavěl se proti nějakému obmezování pracovní doby. Tvrdili, že se tím obmezí i svoboda, ba že celá řada podniků utrpí a zajde. Kde jaký cech a panský rozumec, všichni vystupovali proti obmezení pracovní doby.

Stávky a odboje dělnické trvaly dále a vždy s větší prudkostí rozráželi staré názory a uvyklosti. Dělnictvo učilo se býti samostatným a postavilo se na tutéž zásadu svobody, prodávati práci tak dlouho, jak za vhodné uznává.

Konečně došlo k doplnění živnostenského zákona ze dne 1. května 1860 novelou ze dne 15. března 1883 a 8. března 1885, jimiž urovnán pracovní poměr do té míry, že alespoň pro velké podniky stanovena pracovní doba na 11 hodin s přestávkami k oddechu. Sotva že se tak stalo, organisováno a postupováno dále, kratší doba pracovní vynucována přímo na zaměstnavatelích a tak jsme se dožili, že již roku 1890 jako všeobecný požadavek stanovena býti mohla osmihodinná doba pracovní, ku které jednotlivé odbory za nedlouho úplně, některé pak částečně dospějou, jiné se již jí přiblížili až na poslední etapu.

Nejblíže 8hodinné době pracovní jsou horníci. Menší procento horníků si stávkami již vynutilo 8hod. dobu pracovní a požívá dobrodiní její, aniž by na tom s výdělkem bylo hůře než jejich kamarádi, kteří pracují v dole celých 11 hodin. Letošním rokem nastane však znatelný obrat v pracovní době ve všech dolech.

Dlouholetou námahou vybudované organisace dělnické a těžce snesené stávkové fondy umožnily horníkům svésti boj s nejbohatšími a nejbezohlednějšími kapitalisty. Tisíce a tisíce schůzí mezi horníky za posledních deset roků a během stávky ukázali svůj plod ve vzorné solidaritě, i když dostavilo se utrpení a boj nejprudší. Kázeň v řadách hornických i vytrvalost vzbudily úžas na všech stranách a dodaly hornickým bataillonům nebývalého respektu.

Přímo vášnivý boj sociálně demokratických poslanců jak ve výborech, tak i v plenu parlamentu, trvalá kontrola vlády a různých politických poťouchlíků tiskem sociálně demokratickým, vystupování sociálně demokraticky smýšlejícího dělnictva ve Vídni, to všechno přivodilo usnesení zákona,

jímž se pro hornictvo stanoví 9hodinná doba pracovní, počítaje v to vjezd a výjezd. Ve skutečnosti pak při příznivější konjunktuře zákon ten znamená 8hodinnou dobu pracovní ve většině dolů a pro většinu hornictva. Ustanovení to nabude platnosti tohoto roku.

Blízcí 8hodinné době pracovní jsou i knihtiskaři. Tito mocí svého vědomí, organisace a tarifních fondů dosáhli osmi a půlhodinné doby pracovní při pracech novinových, devítihodinné pracovní doby při pracech ostatních.

Touže cestou a témuž cíli blíží se i tovární dělnictvo truhlářské a kovodělnické. Také tyto odbory mají již o dvě hodiny kratší pracovní dobu před normou zákona. Hůře je u dělnictva živnostenského a při výrobě domácké. To stále ještě ve svém celku řídí se nesprávnou zásadou, čím delší pracovní doba, tím větší výdělek. Dojde dojista i zde ku platnosti názor socialistů a zvyk panský. Čím kratší doba pracovní, tím vyšší musí býti i mzda, poněvadž je výkon dělníka hledanější a tím i cennější.

Pojišťování dělnictva.

Dělnictvo v Čechách hned v prvních letech svého veřejného působení netajilo se svými požadavky i na poli sociální politiky. Stav dělníků a jich rodin byl hrozný, usadila-li se v týl živitele vleklá choroba. Zákonem povinného pojišťování nebylo. Svobodný dělník odcházel na léčení do nemocnice a ženatý, pokud to možno bylo, ostával na rodinném loži mezi hlučícími dětmi a uplakanou ženou. Nebylo-li skrovných úspor, scházel nejen chleb v rodině, ale i lékař i léky pro nemocného. Když bylo nejhůře a nepomáhal žádný z domácích léků, dostavil se na několikerou prosbu manželky okresní chudinský lékař, který se pro množství pochůzek z pravidla obmezoval na odhadování choroby, aby pro případ úmrtí mohl vydati parere. Někdy pak také při návštěvě potěšil rodinu a plačící dítky utišoval krejcarem, aby tatínkovi u hlavy

tolik nekřičely. Aby zakoupen býti mohl lék za cenu pro chudé, sháněny ženou nemocného peníze u chudiny obvyklou cestou, zastavováním a dlužením se. Zaměstnavatelů, kteří dávali zálohy na nemoc svého bývalého dělníka, nebylo mnoho. Z těch dob udržela se v mnohých dílnách ta zvyklost, že dělníci při výplatě hodí sběrateli, kamarádu nemocného do čepice desetník. Až do roku 1888 byly tyto sbírky a milodary spoludělníků a sousedů jedinou podporou, které se v práci onemocnělému dostalo.

Jen menší část dělnictva pamatovala na podobné zlé chvíle a zabezpečovala se u „Vzájemně se podporujících spolků pro případ nemoci a úmrtí", nebo u vysloužilců, případně u různých pojišťovacích společností a spolků „pod ochranou svatého Václava, Antonína, Josefa" a pod.

Činnost podobných spolků, jichž členstvo skládalo se hlavně z otců rodin, obmezovala se na poskytování podpory v nemoci a na vypravení důstojného pohřbu s knězem, pochodněmi, průvodem a na „poslední poctu" i s hudbou. Lékařské pomoci a léků poskytovala jen nepatrná část takových sdružení. Zápisné do podporovacích spolků zvyšovalo se, čím přihlašující člen čítal větší stáří.

První česká veřejná schůze dělnická za účely pojišťovacími.

Dne 15. února r. 1870 konána byla v Praze veřejná schůze dělnická, na které projednávána nutnost nemocenského a starobního pojišťování. Hlavními řečníky byli sociální demokraté: Hochman, Klíma a Pecka. Dle projektů, hlavně na přání horníků v severních Čechách, které velmi tížily trvale neurovnané poměry a naprostá libovůle majitelů dolů, nebo jich úředníků v bratrských pokladnách, měla býti pro celé Čechy zřízena Pojišťovací banka, kt rá by měla v okresích své filiálky. Žádáno, aby starobní pojišťování platilo pro veškeré dělnictvo v Čechách. Správa banky měla býti v rukou

pojištěných a měli ji vésti úředníci dělnictvem volení. Vrchní dozor mohl býti přenesen na úřady.

Také v jiných průmyslových střediskách žádáno za pojišťování dělnictva, až konečně do Prahy svolán soudruhy našimi sjezd, který se měl o zásadách pojišťování sjednotiti. Sjezd nebyl ani valně obeslán, dělníci pojištění u spolků pro případ nemoci na dva nebo tři měsíce, domnívali se, že s nimi je hej a ti, kdo ani u podobných spolků a bratrstev nebyli, těm scházelo i dostatek porozumění pro tuto snahu. Od roku 1870 opakován častěji pokus s podobnou akcí až do doby, kdy nastala všeobecná persekuce policejní a kdy se větší část probudilého dělnictva přiklonila ku směru radikálnímu.

V dobách prudké persekuce, kdy byly dělnické vzdělavací spolky politickými úřady na nařízení vlády rozpuštěny, uchýlila se značná část soudruhů do spolků podporovacích a na venkově podobné spolky i zakládány a zřizovány v nich, za zvláštní příplatek členů, knihovny a odbory vzdělavací.

Vzájemně se podporující spolky počaly neobvykle vzrůstati i co do počtu členstva. Také tento zjev nebyl bystrému oku policejnímu vhod. Po zadání stanov pátralo se, kdo je proponentem spolku. Nad pokladnami, kde nebyli v očích četníků, starostů a hejtmanů velmi spolehliví členové ve výboru, prováděn přísný dozor, aby peněz spolkových nebylo potají užíváno k „socialistickým rejdům".

*

Méně lépe než nemocným vedlo se těm dělníkům, kteří byli postiženi úrazem. Dle obecného zákona byl zaměstnavatel vázán nésti finanční následky za nastalý úraz. Vyrovnával účty lékaře nebo nemocnice. Mimo to stanovena byla taxa za úrazy, totiž: když zaměstnavatel zmrzačeného dělníka v práci nepodržel, byl na žalobu zmrzačeného nebo pozůstalých po zabitém povinen zaplatiti za pravou ruku jinou taxu než za levou nohu, za oko, za ten který prst atd.

Každý úd dělníka byl jinak ceněn, jako maso u řezníka, a málo kdy přihlíženo k tomu, jak mnoho své řemeslné schopnosti k práci k úrazu přišlý dělník ztratil. Ve větších závodech zmrzačeným a dřívější práce nezpůsobilým dáváno zaměstnání poslíčka, sluhy, vrátného, nočního hlídače a podobně. Hůře bylo s dělnictvem v závodech menších, kde podobných služeb „z milosrdenství" nebylo a kde prácekupce nebyl způsobilým platit. Tam z pravidla nepomohla ani žaloba, jestliže zmrzačený se na žalobu zmohl a nedal-li si namluviti, že byl sám úrazem tím vinen.

Každý nepatrný tovární přestupek býval zpravidla zaměstnavateli záminkou. aby se zbavil povinnosti naproti zmrzačenému zejména když právo žaloby bylo již promlčeno.*) V několika závodech zřízen i pensijní fond, aby dělníci měli pro podobné případy spokojenější mysl, nebo zaměstnavatelé pojišťovali v závodě zaměstnané u soukromých pojišťovacích společností. Zmrzačený si musil pojistnou rentu nechati v pokladně závodu, dokud tam zaměstnán byl.

Karabáč a cukrátka.

Taaffova vláda učila se mnohému od kancléře sousední říše, Bismarka. V jednom směru jej pak napodobila velice věrně, totiž v „praktické výchově", v dresuře. Když na zdolání socialistů nestačil karabáč sám o sobě, vzat do pravé ruky karabáč a do levé cukrátko, (jak kavalíři cvičí domácí zvěř). Tajnými výnosy proti socialistům a hrubým pronásledováním pracovalo se plných čtrnácte roků. Policii, četníkům, okresním hejtmanům a soudům přidáno práce v míře úžasné, státní pokladně přidělávány veliké výlohy, obcím ukládáno platit postrky, buržoasii a neprohlídavým lidem naháněn strach a stům nejinteli-

*) Právo žaloby promlčovalo se ve třech letech.

gentnějším a nejprobudilejším dělníkům způsobováno utrpení a bída.

Čtrnáct roků vládlo se proti sociálním demokratům pomocí tajných výnosů a pak teprve sáhnuto po nové methodě, po kavalírské methodě v pravém slova smyslu.

V ministerstvech vydán rozkaz, pracovati na vyhlášce vyjímečného stavu, který by nesl firmu proti anarchistům, jímž však by bylo možno vyhubiti socialism. Dále vydán rozkaz ku vypracování osnovy zákona živnostenského, úrazového a nemocenského. Dělnictvu během doby dostalo se obého, karabáče mnohonásob cukrátek jen po skrovnu, a to ještě z nečisté rafinády.

Dne 30. dubna 1884 po bouřích dělnických ve Vídni, jež propukly pro konfiskování pokladen a zabití policejních zřízenců, vyhlášen vyjímečný stav a 8. března 1885 schválen živnostenský zákon. Co policie a soudy pracovaly se vší vojenskou říznosti a inkvisitorskou dragonadou, sekční chefové v ministerstvu vnitra pracovali na osnově zákona o úrazovém a nemocenském pojišťování dělnictva. Tak jsme si konečně i v Rakousku těžce vykoupili několik zákonných ustanovení, jimiž přivoděno mnoho dobra, ale která již hned před projednáváním ve sněmovnách potřebovala náležité revise a doplnění, aby se mohlo říci: obstojí, vyhovují.

Při sdělávání úrazového zákona ze dne 28. prosince 1887 a při uvádění téhož v praxi stalo se více pochybení. První a hlavní pochybení je to, že nemocenské a úrazové pojišťování není sloučeno, že vyšetřování úrazu a vyměřování rent děje se příliš byrokraticky, k zoufání zdlouhavě, že nemocenské pokladny musí úrazem postižené vydržovati po čtyři týdny na vlastní účet, a že úrazovny po 20 týdnech nemoci od úrazu, — kdy nemocenské pokladny přestanou vypláceti podporu — do skončeného vyše-

třování a vyměření renty o důchod zmrzačeného se nestarají, jakoby mrzák mohl sebe a svou rodinu živiti nadějí na skrovnou rentu.

Státní správě a zákonodárcům nutno vytknouti, že dělnictvu nedaly nic, než suchou literu zákona, příspěvek žádný, ba naopak, že si státní správa úrazových pojišťoven dává ještě vypláceti výlohy živnostenských inspektorů, vzešlé vyšetřováním úrazu. Dále pak, že nezachováno obvyklé základní, ač nesprávné pravidlo, — kdo neplatí, nerozhoduje —. Stát neplatí a přece jednou třetinou jmenovaných členů představenstva o správě ústavu a výši rent rozhoduje. Zákon ten má ovšem ještě více stejně citlivých nedostatků, jako je ten, že nenařizuje pojištění všeobecné, že úrazy, stanou-li se mimo práci, nejsou úrazy atd.

*

Zákon o pojišťování nemocenském ze dne 30. března 1888 byl sděláván více na spekulaci než z ohledů sociálně reformních a humanních. Státní správa ani zde ku tak velikým povinnostem společenským nepřispěla ničím jiným, než suchou a tvrdou literou zákona. Veřejné zemské a okresní nemocnice se zákonem tím udělali dobrý obchod. Dokud nebylo nemocenských pokladen, byli dělníci v nemocnicích těch léčeni na útraty veřejné, na útraty obce, země a státu. Od doby, co zákon ten nabyl platnosti, musí výlohy ty hraditi průmysloví dělníci a zaměstnavatelé ze svých příspěvků, a to v plné míře. Snad jen jedině proto, aby veřejné ústavy s pojištěnými a nemocnými dělníky neměli výloh, ano snad jen proto bylo do zákona toho přijato přímo barbarské ustanovení, že pojištěný po dvacetitýdenní nemoci nemá nároků na další peněžitou podporu, že chorý, který jednou a toutéž chorobou trpí, byť i obdobně byl nemocen a mezitím pracoval, nemá práva na delší jak 20týdenní podporu. Což stůně dělník přes dvacet týdnů nebo leta s jednou chorobou pouze z luxusu, nebo ze zisku, aby za to byl trestán tím, že se mu další nemocenské nesmí vypláceti?

Sociálně demokratické dělnictvo v dobách před vyjímečným zákonem proti „anarchistům“ nejednou prohlásilo, že nemocenské a úrazové pojišťování doplněno býti má pojišťováním pro případy nezpůsobilosti ku práci a pojišťováním ve stáří. To vše jsou garnitury, které náležejí ku jednomu a témuž předmětu; bez těchto je i celé pojišťování kusé, nedostatečné.

Pravda, vláda Taaffeova udělala si věc velmi pohodlně. Rozehnala sociálně demokratické organisace, pozavírala ty přední harcovníky a tlumočníky potřeb dělníků, zakázala, potlačila veškeren sociálně demokratický tisk, aby ani jeden hlas protestu se neozval nad jejím dílem.

Mocným potlačováním správných a zdravých snah vědomého dělnictva zbavila se i dočasné, oprávněné kritiky. Ano, jenom dočasné. Za dva roky po vydání těchto zákonů vystoupila naše strana opět a po celé desítiletí, co znovu dechu chytla, ukazuje na nedostatečný materiál, z něhož jako oběť všade se šířícímu živlu socialistickému hozeny byly čtyři vesměs nedostatečné, neúplné zákonníky.

Vady, které v zákonech těch byly námi od počátku vystavovány, nahlédla konečně i státní správa, svolala anketu o reformě živnostenského řádu, anketu na reformu úrazového zákona, anketu na úpravu zákona o nemocenském pojišťování a ve všech těchto anketách vyslechla z úst stoupenců strany sociálně demokratické tytéž výtky, které by byla slyšela hned, jak osnovy ty vešly ve známost, než se zákonem staly.

*

Starobní pojišťování, o kterém soudruzi naši již před třiceti dvěma roky rokovali, stalo se přičiněním tolik nenáviděné a pronásledované strany tak aktuelním, že si ani průmyslníci ani vláda nedovolí více vysloviti se proti požadavku tomu.

Nástupce a napodobitel Taaffeův dr. Koerber nenalezl ani odvahy ani slov, vida, jak se vozem ku

sněmovně dováží petice více jak čtvrt millionu občanů, říci nikoli. Koerber neměl vyhnutí a slíbil ve veřejném sezení sněmovny dne 21. května 1901, že se na osnově za invalidní a starobní pojišťování pracuje a že předlohu tu také podá. Totéž opakoval ve schůzi rozpočtového výboru dne 14. ledna 1902.

Ne jiné než sociálně demokratické dělnictvo dalo vládě i v tomto případě nástin, na jakých zásadách zákon ten spočívati má a ono také zůstane na stráži, ono zůstane korrektorem práce a nápadů těch pánů z ministerstev, jichž sociálně politické zákony až dosud nedají se bez opravy vydatně a plně ani upotřebiti. Tentokráte kriminály Rakouska nestačí již pojmouti sociálně demokratické kritikaře a protestanty.

Mnoho-li krve prolévá dělnictvo?

Představu o významu dělnického pojišťování možno si učiniti tehdy, když seznáme, pro jak velký počet dělnictva stalo se pojišťování nezbytností. Okolí a obzor, v kterém každý z nás žije jest příliš úzký. Víme, že tu i tam spadl dům, slyšíme, že v té či oné továrně byl dělník těžce zraněn, že stroj jej zachytil a úd mu rozmačkal, nebo že u příbuzných na venku, některý člen rodiny přišel o prsty v mlátičce. Jak děje se v našem okolí, tak děje se i jinde. Čím více průmyslem obdařený kraj, čím chvatnější výroba, čím více práce přes čas a v noci, tím také větší počet úrazů a zabití. Také vědomí a inteligence dělníka rozhoduje. Vědomý dělník brzy vystihuje nebezpečí a má i dosti zmužilosti, vynutí si ochranných opatření a odpírá práci, když se mu nedostává fysických sil nebo potřebné duchapřítomnosti. Inteligentní dělník je si vědom ochrany, které zákon nebo živnostenské předpisy skýtají, a dovolává se jich buď přímo u zaměstnavatele, u živnostenského úřadu anebo nepřímo, pomocí dělnických časopisů a odborových organisací. Dělník svých práv

málo dbalý dává se poučovati teprve nehodami, které často na vlastním svém zdraví trpce zakouší.

Nebude na závadu, když k těmto vývodům připojím i několik číslic, které znázorňují, kolik obětí na zdraví a na životech průmyslové, úrazovému pojišťování povinné dělnictvo za mzdu, ku potřebám rodiny nedostatečnou, přináší.

Každoroční vzrůst hlášených úrazů přičísti se musí dvěma okolnostem.

1. Vzrůstajícímu počtu podniků a dělníků úrazovému pojišťování povinných.

2. Vyšší vyspělosti a ostražitosti dělnictva, které samo pečuje, aby každý vážný úraz hlášen byl a tím také, aby zraněný měl záruky na rentu neb odškodné u dělnických pojišťoven. Odpovídá to nezvratné pravdě, že strana dělnická sociálně demokratická prostřednictvím svého tisku, svých organisací a schůzí nejvíce k tomu přispěla, že dělnictvo hlásí úrazy, a že si ukládá doklady o výši mzdy, aby při vyměřování rent, skutečnou výši vydělané mzdy, prokazovalo.

Je však ještě sta úrazů, které se neohlašují a proto i pro ten případ, kdyby pojištěnců ani nepřibývalo, bude také v budoucnu vzrůstati počet hlášených úrazů, až konečně se jednou doděláme skutečnostem přibližného čísla, které teprve odhalí běsné řádění, chvatné soukromokapitalistické výroby, která mrzačí celou jednu třídu společenskou.

V Rakousku zřízeno je sedm dělnických úrazových pojišťoven, každá pro jednu i více zemí. Zákon vydaný dne 28 prosince 1887 nabyl platnosti 1. prosincem 1889. Od doby té máme také úřední statistiku úrazů, z které uvávím některá význámná dáta.

Úrazů bylo hlášeno.

Roku:	u ústavu: v Praze	v Brně	ve Vídni	v Solnohradě	ve Štyr. Hradci	v Terstu	ve Lvově
1890	4.039	2 380	4 575	1.070	1.627	756	429
1891	5.653	2 889	6.576	1.517	1.942	932	609
1892	6.567	5 422	7.777	1.625	1.910	1.016	730
1893	7.854	6 243	11.628	1.698	2.157	1.082	949
1894	9.074	7 596	15 465	1.751	2.358	1.121	1.289
1895	10.818	8.668	20 813	2.174	2.720	1.396	1.148
1896	12.896	10 523	24.546	2.008	3 282	1.855	1 765
1897	13.588	10.662	26 466	2.278	4.110	1.939	1.699
1898	14.651	11 118	28 517	2.521	4.810	2.036	1 877
1899	14.247	12 071	29.146	2.670	5.375	2 366	1.890

*

První rok působnosti dělnických úrazových pojišťoven hlášeno bylo celkem 14 876 úrazů, desátý rok působnosti 67.765 úrazů a jen u jediného ústavu v Čechách hlášeno roku 1899 přibližně tolik úrazů, kolik roku 1890 u všech ústavů v celém Rakousku. —

Mimo dělnických úrazoven jsou v Rakousku ještě dvoje pojišťovny dělnické.

a) „Společenstevní pojišťovna železnic v Rakousku“.

b) Bratrské pokladny“ pro horníky a hutníky. Na tomto místě dovoluji si uvésti několik čísel z podniků železničních. Také zde prolévá se proudy lidská krev. Roku 1890 hlášeno 1165 úrazů, roku 1890 hlášeno již 11.495 úrazů, jež se přihodily zřízencům ve službách drah.

U dvojích těchto pojišťoven dělnické a železniční během deseti roků hlášeno bylo 485.737 úrazů a těmto následovala smrt dělníků u dělnických pojišťoven v 7720 případech, u železniční pojišťovny ve 212 případech.

Za desítiletí to zůstala u dělnických úrazových pojišťoven armáda čítající 39 872 trvale ku práci neschopných mrzáků.

Krvavá tato statistika, ač vinou k úrazu přišlých a podnikatelů neúplná, sama v sobě je již velikým pokrokem.

Také před lety nechávalo dělnictvo své údy v ozubených kolech, na hřídelích, řemeny roztrhané a v odpadky rozházené po všech koutech dílny, nikdo však nevěděl v jakém množství. Ku cti a dobré pověsti firmy a dílny se úrazy umlčovaly, jako se dnes umlčují jména hotelů, v nichž spáchána sebevražda.

Objektivnost však káže, uvésti i výsledky pojišťování.

Pro případy úrazu bylo k pojištění průměrně přihlášeno:

Ku konci roku:	1890	1899
Podniků živnostenských	53.193	92.787
v těchto zaměstnaných dělníků	893.324	1,699.696
přihlášených na mzdu milionů korun	470.52	1.114.78
podniků zemědělských .	78.133	173.168
v těchto zaměstnaných dělníků	338.494	634.865
přihlášených na mzdu milionů korun	3·36	10·00

Ku konci roku 1899 pojištěno bylo celkem pro případ úrazů 2.334.561 dělníků ze 265.955 závodů na mzdu 1.124,780.000 korun.

Příjem všech sedmi ústavů na příspěvcích za týž rok činil 22,766.349 korun.

Vydáno bylo: Pojištěným a jich příslušníkům 11,347.574 korun, to jest 49·8 procent z přijatých příspěvků, neboli 10·09 procent z přihlášené mzdy. Z vydaného obnosu připadlo: Na pohřebné 43.967 K, na rentách vdovám 697.179 K, sirotkům 766.403 korun, ascendentům 68.830 K, práce neschopným po dobu léčení 7,190.958 K, odbytného atd. vyplaceno 234.229 korun.

*

Bylo by pokrytectvím neuznati výhodnost a prospěšnost tohoto pojišťování a nelze také zamhouřiti oko nad tím, že každoročně bývá podporou

tou před smrtí z hladu a před zoufalstvím uchováváno tisíce životů. Úrazové pojišťování potřebuje opravy i doplňků, to musí býti další snahou dělnictva a netřeba se vzdávati nadějí, že se tak také během doby nestane, zejména pak, když dělnictvo tak jako dříve, myšlenku tu bude živit, když bude svou silou organisací a mocí veřejného mínění třídy panující nutiti ku novým ústupkům.

*

Při všem dalším snažení v oboru pojišťování úrazového, ať při dělnickém nebo hornickém pojišťování, nebude zapomínáno, že tak zvaná zásada krycích hodnot, proti které se zaměstnavatelé staví a na níž stále útokem ženou, musí býti se strany dělnictva uhájena, poněvadž ona jediná zabezpečuje zmrzačenému dělnictvu jeho renty, jak pro případy všeobecné hospodářské a výrobní krise, tak i před válečným a státním krachem. Dělnictvo obětuje zdraví a životy, nechť panstvo dá alespoň peníze, které by do úmrtí zmrzačeného dělníka a jeho vdovy zaručovaly jim bez tak skrovnou rentu uloženou v trvalých hodnotách.

Pojišťování nemocenské.

Dalším ústupkem, který vládnoucí kruhy bojujícímu dělnictvu učinili a jímž socialistickému hnutí mělo býti čeleno, je nucené pojišťování dělnictva pro případ nemoci.

Také toto pojišťování vzdor všem nedostatkům a neúplnostem znamená pro třídu dělnickou značnou úlevu, ač dělník právě při tomto pojišťování vázán je k vyšším poplatkům, jako při pojišťování úrazovém.

Větší část dělnictva pracujícího za mzdu, dosáhla pojišťováním tím lékařského ošetřování a léku, čeho do roku 1888 nebylo.

Je nesporné, že v mnoha tisících případech by více jako předepsané léky pomáhala dobrá silná polévka, šunka a něco vína. Takové léky vyhublému a na krev chudému dělnictvu před-

pisovati není dodnes úkolem lékařů. Dobrá a správná výživa lidu, dále pak správa života spadá pod působnost jiných činitelů, jako jsou lékaři a pokladny nemocenské. Je to jeden z problémů, jehož rozluštění souvisí s výrobou, s hospodářskou a politickou správou státu a společnosti lidské.

Léky, kterých se z pravidla dělnictvu dostává, jsou léky utišující a potěšující, málokdy pak výživné.

Mezi lékaři jsou lidé svědomití i méně svědomití, některým záleží velmi na tom, aby chudé rodině zachovali živitele, jiní pak odbývají svou povinnost jako páter tichou nezaplacenou mši. Mnohem hůře bylo dříve, kdy dělnictvo nemělo pokladen a kdy také nemělo žádného vlivu ve výběru svědomitých nebo méně svědomitých lékařů, kdy vůbec postrádalo i těch utišujících a utěšujících léků, kdy trpělo i nedostatkem lékařů, ku kterým by se mohlo o radu obrátiti bez dvou zlatek v kapse a do lékárny bez peněz v ruce.

Nemocenským pojišťováním nezískává se jen dočasná podpora a pohřebné, nýbrž i statistika, a sice velmi cenná. Do nedávných let neměli jsme ani přibližného poznání o nemocech, které přináší jednotlivá povolání, scházela nám i hromadná čísla, zkrátka celý obraz, v jakých rozměrech zachvácena je třída pracovní tou kterou chorobou, v kolika letech dělník, v kolika letech dělnice předčasnou smrtí stává se obětí práce. Ani takové statistiky a poznání, byť smutné výsledky vykazovaly, nelze se stanoviska sociálního podceňovati. Čísla ta pro soudnou a myslivou veřejnou správu a pro dělnictvo stávají se kompasem, který ukazuje, kde a v jakém směru nutno pracovní čas a podmínky za nichž se pracuje, reformovati, ony nutkají ku ochranným opatřením jak se stanoviska sociálního, tak i zdravotního Jimi znázorňována jsou chorobná místa na těle společenském. ony ukazují. kde a jak léčiti pochybené a nedokonalé napravovati. Pro dělnictvo čísla ta jsou

nezvratnou argumentací na podepření žaloby, podávanou za nápravu, za lepší budoucnost.

*

Aby možno bylo udělati si alespoň přibližný obraz, v jakých až dosud nemocenské pojišťování působí, dovoluji si připojiti několik statistických dat dle výkazů ministerstva vnitra ze dne 1. června 1901.

Nemocenské pojišťování obstarávalo roku 1899 3310 nemocenských pokladen, z nichž bylo*):

pokladen		a měly úhrnný průměrný počet členů
572	okresních nemocenských pokl.	1,007.669
1357	závodních nemocenských pokl. . . .	650.339
5	stavebních nemocenských pokl. . . .	1.485
871	společenstevních nemocenských pokl.	360.395
139	spolkových nemocenských pokl. . . .	421.692
361	učenických nemocenských pokl. . .	61.363

Počet pokladen proti roku 1898 vzrostl o 83 a počet pojištěných dělníků vzrostl o 95.766. Průměrný počet na nemocenském pojištění súčastněných osob obnášel 2,503.543.

Téhož roku událo se 1,275.611 případů onemocnění a vyplaceno nemocenské podpory za 21.253.586 dnů. Mimo toho poskytnuta podpora v 49.319 případech porodů za dobu 1,349.566 dnů.

Za týž čas bylo tudíž úhrnem podporováno 1,324.930 případů onemocnění po dobu 22.603.152 dnů.

Úmrtí ohlášeno 23.477. V tolika též případech zapraveno pohřebné. Na každých 100 pojištěnců připadlo 50·95% onemocnění a na každých 100 ženských pojištěnců 9·36% porodů. Průměrná doba trvání jednoho onemocnění obnášela 16·66 dnů. Z každých 100 pojištěných zemřelo 0·94%.

Příjem všech pokladen za dobu tu činil 45,493.854 K. Z tohoto pak bylo na příspěvcích odvedeno 42,497,188 K. Na podporu onemocnělých, na pohřebné atd. vyplaceno úhrnem 38,971.549 K.

---

*) Výkazy podalo jen 3305 pokladen.

nebo-li 91·70% z výše uvedených příspěvků. Reservní fond pokladen měl na hotovosti 34,358.849 K.

Již několik hrubých čísel, které zde uvádím, osvětlují, jak nutné bylo dělnické ochranné zákonodárství, již dříve a jak nutno je, aby další požadavky sociálně demokratického dělnictva staly se skutkem. Vynasnažme se, aby dílo započaté bylo také dokončeno. Bez úsilí našeho nebude nemocenská podpora zvýšena tak, aby se rovnala mzdě, aby vyplácena byla po celou dobu nemoci, aby se pojištění rozšířilo i na zemědělské a jiné za mzdu pracující dělnictvo. Bez našeho úsilí nebude také dosaženo, aby trvalou chorobou postížení dělníci dostávali invalidní nebo úrazovou rentu, povstala-li choroba ta z povolání dělníka.

*

Stoupenci naší strany osobní svobodou, ba i životy vynucovali si ústupky, jimž se těšíme dnes, nelitujme námahy a práce ani my, aby zákonodárství zabezpečující dělníka a jeho rodinu pro případy nezpůsobilosti ku práci bylo dokonalejší, dokonalé, potřebám vyhovující.

Zápasy hornictva a jeho ochrana.

Pracoval a působil jsem po dobu deseti roků s malými přestávkami mezi hornictvem ve třech uhelných revírech v Čechách a mohu dosvědčiti, že hornictvo ve volné chvíli a při svých schůzích nejčastěji pojednávalo o bratrských pokladnách a pracovních poměrech.

Ostatní dělnická veřejnost se otázkou bratrských pokladen mnoho nezabývá a bývala skoro překvapena když hornictvo — řekl bych pravidelně v šesti letech — zahajovalo stávky, aby si v prvé řadě vynutilo nápravu v bratrských pokladnách.

Boje hornictva za nápravu v bratrských pokladnách datují se od roku 1876. Počátkem roku 1882

vstoupilo do prvé veliké stávky hornictvo v revíru plzeňském a stříbrském. Stávka ta povstala hlavně proto, že správa dolů pankráckých počala hromadně propouštěti sedřené horníky a ty, na něž padlo podezření, že jsou sociálními demokraty, „buřiči“.

Propuštěným odpíráno zpětné vyplacení jakékoli částky vkladů do pokladny bratrské uložených.

Rozhořčení horníků bylo veliké a oprávněné. Vždyť ukládali si od svého dětství po dvacet a více roků z každého vydělaného zlatého čtyry krejcary do pokladny bratrské za tím účelem, aby si na stará kolena zabezpečili nějakou tu „pensi“. Propuštěním nebo vystoupením z práce zbaveni však byli na ráz všech svých nadějí i nároků a nikde nenalezli práva, nikde zastání. Zákon a moc, který by jim ku vkladům nebo části vkladů dopomohl, neexistovaly.

Téhož roku, počátkem druhé poloviny dubna, propukla opětně stávka horníků v pánvi hnědouhelné v severovýchodních Čechách. Stávky té se súčastnilo hornictvo revíru mosteckého, teplického a ústeckého.

Při poradě dne 26. dubna v Duchcově, které se súčastnili hlavní řiditelé dolů Baling a Hartisch, dále zástupcové úřadu a několik dělnických delegátů, v jichž čele stál horník Šíp, zjištěno, že stávka povstala hlavně pro změnu stanov, které správa bratrských pokladen v souhlasu s úřady provedla. Změna spočívala hlavně v tom, že odstavec stanov, který přiznával práci opustivšímu horníku navrácení 75% z uložených vkladů, přeměněn v tom smyslu, že žádný neměl (formálně) nároků na více než jednu třetinu svých vkladů.

Hornictvo revíru kladenského a slánského rovněž svedlo více velice těžkých a trpkých bojů s pověstným řiditelem Bachrem, který ještě nyní po smrti

hornictvem vzpomínán není jinak než s titulem „mord himl krucifix, ten .....!“

O právním stavu, jaký tehdy — pokud se týká bratrských pokladen a práv horníků — panoval, dovoluji si za svědky citovati osoby, které stály mimo dělnické a sociálně demokratické hnutí:

Dr. Albín Bráf v časopise „Právník“ roku 1880 píše i toto: „Vždyť bylo v moci podnikatele jediným slovem výpovědí zbaviti dělníka, mnoholetého člena pokladny, veškerých nároků dosavadními příspěvky nabytých. Že ta možnost nezřídka stávala, dosvědčují opět samy zprávy úřední (Bergwerksbetrieb) věru nikterak nepředpojaté na prospěch dělnictva.“

*

Z kruhů horníků v severních Čechách vydána byla brožura „Naše postavení naproti stávající správě bratrské pokladny“. V brožuře té pisatel o právním postavení horníků píše:

„Potrestaný zločinec, i když několik let mu uloženo, bude s to, aby opět nabyl, čeho pozbyl trestem utrpeným, jestliže se pak jako řádný člen společnosti lidské zachová; ale horník ztrátou práv na podporu potrestaný, utrpí tou pokutou škodu nenahraditelnou, jí celá budoucnost v šanc se dává, neboť čeho smí se nadíti většina dělníků do budoucnosti, pozbudou-li práv, jichž naproti pokladně nabyli? Zdaž není takový trest — u porovnání se všemi jinými způsoby trestů — příliš těžký? Byla-li pohnutkou tohoto trestního řízení snaha zachovati disciplinu, tedy se přece zapříti nedá, že jest toto přísnější jako ono řízení disciplinární v říši rakouské, totiž vojenské.“

*

Nejvýmluvnějším a nejpřípadnějším dokladem o tom, že pojištěnci mohli býti o všechny své vklady obrány, nasvědčují různá ustanovení bratrských pokladen. Stanovy „bratrské“ jednoty na hutích vojtěšských v Kladně z r. 1872 obsahují tato ustanovení.

§ 5. Clenem býti počíná dělník každým dnem nastoupení stálého zaměstnání a za opatrnosti v § 2. vytknuté*) a přestává jím býti: *a*) když bez dovolení dobrovolně práci opouští, *b*) byl-li z práce propuštěn. Tím, že přestává kdo býti členem „bratrské“ jednoty, pozbývají i dotyční příslušníci veškerých nároků na jednotu bratrskou. —

§ 6. ustanovuje, že se příspěvky členů nevrátí za žádnou podmínkou.

*

Znamenalo-li vystoupení nebo propuštění z práce ztrátu nároků na rentu z úrazu, na pensi a odbytné, bylo také samozřejmou pohnutkou ustanovení těch, aby se dělníci v podniku drželi a propuštění z práce úzkostlivě se vyhýbali. Hornictvo bylo takovým způsobem na závod a přízeň dozorců přímo upoutáno a postaveno v poměr poddanský. Že za takých ukrutných ustanovení i smečka popoháněčů mezi dělnictvem divoce řádila, že donášení, přijímání dárků a kupování si přízně, bylo na denním pořádku, netřeba zvlášť podotýkati. Ustanovení taková měla za následek, že v řadách horníků širokých rozměrů nabylo i ramenářství, udavačství, ba každá nectnost, která správcům závodů a dozorcům sloužila za prostředek ku potlačení jakéhokoli vznešenějšího citu a solidarity mezi horníky.

*

Podnikatelé nebyli vázáni ku žádnému příspěvku a zřídka bylo takých, kdo by tak dobrovolně činili. Za to však v rozhodování komu se pense dostati má a komu nikoli, vedli první a hlavní hlas. Oni stanovili si předsedu i účetní a nezřídka i členy výboru z řad svých úředníků a dozorců. Vědomý dělník ve výboru neobstál, ukázal-li, že má více rozhledu jak pánům milo, byl

*) § 2. Každý musel býti lékařem uznán za úplně zdravého, všech nemocí prostého a nesměl býti zbaven občanských práv.

z práce pod různou záminkou propuštěn a tím zbaven i práva členského a výborství. (Na mnohých místech děje se tak ještě dnes.)

*

Dne 12. ledna 1883 zaslali nýřanští horníci ministru orby petici se žádostí, aby zaměstnavatelé neměli zasedati ve výborech bratrských pokladen.

*

Z peněz bratrských pokladen zakupovány státní papíry a losy, zde i onde pozemky na dělnické domy (kolonie). Vyhrála-li kdy majitelka losu, pokladna, nějaký los a který, o tom by bylo těžko dopátrati se v protokolech a účtech. Mezi hornictvem a hutnictvem na Kladně koluje verse, že také tamější závodní kolonie huťské postaveny byly za peníze bratrských pokladen. Kolonie ty jsou majetkem společnosti, svědčí o tom alespoň pozemkové knihy.

*

Po velkých a bouřlivých stávkách hornických, jimž v čele stáli sociální demokraté, a které byli sociálně demokratickým dělnictvem hmotně podporovány, dosaženo toho, že vydán byl zákon poměry v pokladnách upravující.

Bratrské pokladny rozděleny na nemocenské a zaopatřovací (starobní) Zaměstnavatelé zavázáni přispívati do pokladen stejným obnosem jako dělníci. Členům zabezpečeno přenesení jich podílu do jiné bratrské pokladny, pakli jinde zaměstnání nastoupili a těm, kdo vůbec vymění povolání, ať po vystoupení nebo propuštění, zabezpečena je čtvrtina jich vkladů z pokladny zaopatřovací tím, že se jim ukládá v poštovních spořitelnách a vyplácejí se pro případy nezpůsobilosti ku práci.

*

Náběh na reformu v tomto smyslu stal se po výše uvedených stávkách v západních a severních Čechách r. 1882 a zákon ze dne 23. května 1854, pokud se bratrských pokladen týká, nahražen novelou

ze dne 21. června 1884, dále pak po nových stávkách r. 1889 zákonem ze dne 28. června 1889.

Horníci a hutníci vyjmuti jsou z ostatního zákonodárství dělnického. Pro ně upravuje se zvláštními ustanoveními jak pracovní doba, tak i pracovní poměry.

Nejkrutějším ze všech ustanovení a předpisů jsou tak zvané „služební řády" podepřené § 200. všeobecného horního zákona. Dle těchto služebních řádů zavazuje se dělník ku povinné úctě naproti zaměstnavateli a dozorcům jak v dole, tak i mimo závod. Časté katastrofy v dolech, které mají za následek i ztrátu lidských životů, připsati lze na mnoze i tomu, že horník nesmí odepříti rozkazu dozorce — nechce-li býti propuštěn — a konati práce i v místech zdraví a životu nejnebezpečnějších. Přímo vojenská disciplina a tresty, jaké služební řády stanoví, byly ovšem značně otřeseny a na mnoze i bezvýznamnými učiněny solidaritou a společným odbojným vystupováním hornictva ve stávkách i mimo tyto. V čele všech těchto malých i velkých zápasů, pokud jsem sledovati mohl, stáli vždy socialisté a ti také všechny ty vynucené ústupky zaplatili nejen ztrátou zaměstnání, ale i osobní svobody, vypovídáním z obcí a policejních obvodů, postrkem živitelů i rodin do jich domovských obcí. Více stoupenců strany bylo v odboji četnictvem a vojskem zastřeleno.

Počátek s invalidním pojišťováním dělnictva, se zaopatřováním vdov a sirotků v Rakousku, učiněn u hornictva, za zdokonalení téhož musí býti dále bojováno.

Nebude na závadu, bude-li hornictvo i na dále hovořiti o úplném zabezpečení existence svých vdov a sirotků, uloží-li sobě za další cíl vymoci si invalidní a starobní zajištění dokonalé. Jeho povolání je nejnebezpečnější, každým rokem zanechává společnosti veliké procento — mrzáků.

Stůj i zde krátký přehled o působnosti bratrských pokladen za rok 1900.

Pro případ nemoci bylo u bratrských nemocenských pokladen

	pojištěno osob
povinnému pojištění povinných	179 791
příslušníků jich rodin	180 846

Onemocnění téhož roku hlášeno 133.139 případů, 19.137 onemocnění vzniklo následkem poranění.

Nemoce ty trvaly 1,777,054½ dne.

Nemocenská podpora vyplacena za 1,753.688½ dne.

Na podporu členů, na léky atd. vydáno 3,993.031 korun, z těchto připadlo na

nemocenskou podporu řádnou	1,674.283 K
nemocenskou podporu mimořádnou . . .	119.514 „
pohřebné	127.097 „
Jmění nemocenských pokladen obnášelo	3,067.633 „

Bratrské pokladny pojišťovací měly

členů s plným nárokem	166 733
„ méně právných	8.452
nároky majících vdov a sirotků bylo	283 537
provise požívalo osob	45.693

Na provisi vyplaceno:

členům plnoprávným	3,814.295 K
„ méněprávným	21.324 „
vdovám	1,522.512 „
sirotkům	373.768 „

Pojišťovací pokladny vydaly za týž rok 5,731.899 K

Hotové jich jmění obnáší 75,899.209 K.

*

Hornictvo v Rakousku je prvním v evropských státech, kterému zkrácena doba pracovní cestou zákona na devět hodin denně, počítaje v to vjezd i výjezd. S poměry v dolech obeznalý je si toho vědom, že zejména na velkých do-

lech s moderní těžbou, zkrácení to znamená systematické zavedení trojí směny, jinými slovy, trojí dělnictvo ve 24 hodinách. Tento ústupek — nikdo nepopře — je výslednicí velikého boje horníků r. 1900. Vzdor tomu, že i v této stávce na sociální demokraty štváno a podkládán jim nečistý úmysl — že pracují pro židovské uhlobarony — ukázalo se, že všechno to podezřívání je ničemnou lží, dále pak, že sociálně demokratické organisace vyčerpaly se do posledního haléře, že využily veškerého svého úvěru, aby stávkující horníky po dobu osmi až dvanácti týdnů podpořili.

Se sebezapřením veden byl krutý ten zápas, solidarita mezi dělnictvem dlouholetou a úmornou prací agitační pěstěná, prodělala zkoušku ohněm. Celé jmění, po haléřích nastřádané jmění sociálně demokratických organisací obětováno, aniž by jediné bylo záruky, že i hornictvo pro jiné odbory jen část obětí těch splatí.

Při rozdělování podpor nepřihlíženo, dostane-li je Čech nebo Němec, zda příslušným je ku straně, či je-li protivníkem.

Co se jiní „přátelé dělnictva“ mezi hornictvem ani neukázali, anebo co přijížděli dívati se, jak vypadá horník stávkář, pracovali agitátoři a organisátoři naší strany s nadlidskou námahou, s nasazením svého zdraví, aby generální stávka ta nebyla jako všechny předchůdkyně, utopena v krvi. Starostí o podporu sedmdesátitisícové armády a starostí o harmonický postup všech různorodých živlů, o vyhnutí se všemu úskalí a nástrahám, praštěly nervy v hlavě. My plazili se do úmoru, my vydali se z posledního haléře a měli jsme za vděk spílání, podezřívání od ničemných lidí všech politických stran a jich přívěsků, „také socialistů“ a „také dělníků“.

Ač víme, právě tak jako dříve, že tisíce a tisíce horníků a jiných lidí činnost a obětavost strany naší nepochopí, ani neocení, tož přece nelkáme, ani nevyčítáme. Sociálně domokratické dělnictvo učilo hornictvo obětavosti, novodobému boji a postupu proti nejmocnějším podnikatelům a kapitalistům v Rakousku.

Svět buržoáků a byrokratů i se svými maloměstskými a dělnickými nohsledy, ustoupil na prospěch pracovníků vedených v boji sociální demokracií.

Podivuhodný obrat.

Podivuhodný obrat nastal však za poslední leta ve světě učeném.

Ze vzdělanců, byť i z tříd a rodin zámožných, stávají se docela jiní lidé. Zakládají mezinárodní sdružení, pořádají sjezdy, mluví a píší pro zákonnou ochranu dělnictva. Vyhledávají dílny, studují zprávy a sami na denní světlo vynášejí bědy a útrapy dělného lidu, dělnických dítek a podobně. Všichni bojí se postaviti do řad odpůrců sociálních oprav. Několik řiditelů zavedlo na zkoušku osmihodinnou dobu pracovní a po zkoušce ponechávají ji jako normální den práce.

Tovární inspektoři, o kterých vládnoucí svět dříve také nechtěl slyšet, přicházejí, aby sprostředkovali spory.

Dříve vláda neměla proti stávkářům než zákaz umlouvati se ku stávkám, vězení a vojáky pro stávkáře. Mění se mění, to „veřejné mínění“, mění se ten starý karabáčnický náhled. Panstvo přistoupilo i na zřízení živnostenských soudů, dělníku poskytnuto bezplatné právo žaloby, ba i to, že si přísedící takových soudů volí, že rozhoduje o povinnosti pána „chlebodárce.“

Socialism je na postupu, sociální demokracie vítězí, řady protivníků a ničitelů řídnou, stávají se z nich sociální reformátoři. Živnostenští inspektoři přisvědčují dělnictvu, když se organisuje. Vláda si i ze socialistů vybírá rádce pro své sociálně politické osnovy, zřizuje pracovní rady i komise, vysílá do krajů stávkou postižených své sprostředkovatele.

Bez neoprávněného nadsazování lze říci, že i v tomto smyslu učí se měšťáctvo a byrokracie jinak posuzovati boje dělníků.

DÍL ČTVRTÝ.

Boje dělníků za politická práva. — Parlament a parlamentární činnost. — Závěrek.

»Osvojovati si ale právo, druhého vylučovati z rovných práv, jest tolik, jako osvojovati si právo k loupeži. T. Payna.

Spory dělníků o ceně volebního práva.

V celém dělnickém a sociálně demokratickém hnutí nezaznamenáváme tolik neustálenosti, vrtkavosti a vniterných zápasů jako v boji za všeobecné, rovné právo hlasovací. Až dosud ukázalo se, že vždy v obdobích část dělnictva se od požadavku rovného volebního práva odvracela a se sociálními demokraty, kteří věrnými programu a zásadě té zůstávali, nejprudší i osobní boje sváděla, nešetříc při tom žádných platných pravidel vzájemné úcty ku politickému přesvědčení.

Od roku 1869 poznamenáváme tři podobná období. Dr. Chleborád počal buditi nedůvěru k politické činnosti dělnictva vůbec a chtěl řady dělnické od všeobecného snažení za demokratisaci práva odděliti. Zdravý instinkt lidový poučil jej za krátkou dobu jednoho roku, že nedobře činí.

Mohutné projevy dělnictva v Německu oživily i v Rakousku a v Čechách novodobé zásady. Rousseauova „Smlouva společenská“ oživila názory o sebevládě a sebesprávě lidu.

Dne 23. května 1869 na táboru dělníků na Letné v Praze, kde mluvilo se o požadavku všeobecného, rovného práva hlasovacího, kryl dr. Chleborád — předseda táboru — svůj ústup při zahájení shromáždění těmito úzkostlivými slovy:

„Za posledních dnů slyšány jsou hlasy z lůna dělnictva pražského za práva politická. Hlasy ty

jsou oprávněny. Právo, domáhati se na zákonné půdě politických práv, nemůže upříti dělníku nikdo Povolán k tomu každý, kdo ve vědomosti tak pokročil, že mu národ smí dvousečný meč, meč moci politické svěřiti.“

*

Ku manifestačním projevům za požadavek všeobecného, rovného práva hlasovacího považovati lze tábor dělníků českých a německých na hoře Ještědu, projevy dělnictva vídeňského a brněnského. Také tehdy, kdy činěn byl první náběh k politické organisaci českoslovanské strany sociálně demokratické, při kongresu u sv. Markety, dále pak roku 1882 konaný sjezd sociálních demokratů v Brně, nezvratně trvalo se na požadavku všeobecného práva hlasovacího, a vzdor protestním projevům ústředního orgánu strany z péra soudr. Pecky, Hybeše a jiných, požadavek ten v programu podržen.

Poprve se socialistické dělnictvo od požadavku toho odvrátilo v letech 1882 a 1883, a to samovolně. Bezohlednou a bezměrnou persekucí rozhořčení socialisté zavrhli tento, jako všechny jiné paliativní prostředky, jako doklad nesmířitelnosti se zřízeními té doby a postupu.

„Taktika strany říditi se musí dle toho, jaký tlak s hora ukazuje ručička na barometru,“ psal z novoměstské věznice soudr. Pecka. Tlak s hora byl příliš silný, podlamoval vytrvalost i obětavost, a proto v zoufalé té chvíli u větší části organisovaného dělnictva přijato heslo: „Jak oni proti nám, tak my proti nim! Oko za oko, zub za zub!“ — Na doklad, že volební právo hlasovací je pro dělnictvo bezcenným, uváděny pochybné příklady z Německa, kde Bismarck ze své moci všeobecné, rovné právo hlasovací provedl a kde prý se sociální demokraté nedodělali do doby té žádných úspěchů. Že toto stanovisko vedlo k rozporům a hrozným bojům ve straně samé, netřeba dokládati.

Pamatuji se velmi dobře na vášnivost tohoto boje, kde se soudruzi na potkání hádali a ve společnostech se hrubě snižovali. Pro zastance všeobecného práva

hlasovacího přezdívka vodopolívkový, patokář nebo zrádce věci dělnické, nebylo pojmenováním nejsprostším. Chvěl jsem se vždy při takové příležitosti, maje na mysli sta ubohých obětí úpících v rakouských kriminálech. Pozoroval jsem, že tento rozvrat ve straně zanechává stopy nesmířitelnosti, že obětavost vzájemným tím bojem se podlamuje, že policie a soudy z oslabení toho těží, že vždy drakoničtěji se vystupuje. Viděl jsem, jak celá řada, jindy dobrých a obětavých soudruhů vyhledává ústraní. Plakal jsem hořce a stěžoval si, vida na vlastní oči po páru jedním řetězem spoutané a četníky obklopené, zajaté soudruhy odváděné na nádraží v Duchcově. Svíjel jsem se v žalu, když obětavost na podporu jich rodin rozvratem ve straně příliš ochabovala, když nesnášenlivost a vášnivost zaměněna byla za nutnou socialistickou toleranci. Ulevoval jsem si i kletbou a v závazných slibech zoufajícího, když pln zděšení neviděl jsem dosti ochoty a nutné pomoci pro právní zastání těch žen a dítek, které byly ze severočeských obcí vypovídány, když chuďoučký nábytek několika rodin nakládán na žebřinový vůz a za průvodu stráží s rodinami do příslušných obcí postrkem dodáván.

Nemusily se všechny ty hrůzy dostaviti, nemusila zde býti ta bezradnost a bezmocnost, kdyby i soudruzi mezi sebou o nutnosti či zbytečnosti volebního práva nebyli vedli tak krutý a vášnivý boj. Rozpoltění strany znamenalo bezmocnost, nevraživost a pád. Sám jsem patřil v řady radikálů, ale cenu volebního práva jsem vždy uznával. Byl jsem přesvědčen, že by moc okresních hejtmanů byla alespoň z části podlomena, kdyby socialisté mohli zasáhnouti do volebního reje a ve voličských schůzích použili tribuny k pronášení stezků, k obhajování svých poctivých snah a cílů, poněvadž v dobách těch pro socialisty a dělníky ani shromažďovací zákon neplatil a po více jak sedm roků žádná veřejná politická schůze nepovolena. —

Po třetí došlo ku sporům a bojům o ceně volebního práva mezi dělnictvem po mezinárodním socialistickém sjezdu v Curychu r. 1893.

Vyloučení anarchistů a různých dobrodruhů ze sjezdu socialistů bylo měšťáckým tiskem náležitě využitkováno na zmar sociálních demokratů. Také tehdy nebyly ještě zásady sociálně demokratické v širokých vrstvách dělnictva podrobně známy. Kdo byl proti platným řádům a mluvil na dělnických schůzích proti utiskování malého lidu, byl dělnictvem vítán s otevřenou náručí. Po curyšském sjezdu nastalo čistění. Cítěním a smýšlením individualisté a anarchisté vystoupili proti byrokratické, copařské, policajtské sociální demokracii. Z předáků tohoto odbojného hnutí (v Cechách) ani jeden z daleka neznal dobrodružné karaktery německých anarchistů, kteří se zdržovali ve Švýcarsku a osobovali si právo delegátů dělnických organisací v Německu. Soudr. Bebel tehdy přímo do očí několika řekl, jaké služby konají německé policii. To ovšem nebylo měšťáckými časopisy slyšáno a uváděno. V Čechách se také na to občané Meyer, Kalina, Fárek, Rosák, Fr. Toužil, Habr a jiní neptali. Národní a jiné listy postavily se proti sociálním demokratům a s nimi i organisatoři nové „socialistické neodvislé strany“ výše jmenovaní a nejmenovaní občané.*)

„Národní Listy“, „Hlas Národa“ a „Česká a Národní Politika“ s největší ochotou přinášely nadávkové referáty občanů Fárka, Habra, Mayera, na copaté, rakušácké, adlerovské, centralistické sociální demokraty a facit této kampaně byl, že se Rosák, Holub a jiní po-

---

*) Také naši nynější soudruzi Skalák, Modráček a Veselý vzali si vyloučení anarchistů ze sjezdu curyšského za záminku a ve svém spisku »Zásady pokrokových socialistů« napsali:

»V této snaze (pokrokově socialistické) vidíme se stýkati mládež pokrokovou, anarchistickou i sociálně demokratickou, když v resoluci, přijaté na dvou schůzích v Žižkově dne 13. srpna 1893 postavila se proti sociální demokracii, jež osobila si na »ženevském« (»ženevský« sjezd uveden asi omylem, byl to sjezd curyšský.) kongresu právo mluviti za veškeren proletariát.« — I dosavadní dělnické hnutí české je do podrobnosti cizího původu. Něco podobného zasluhuje nazýváno býti opičí politikou. Je tím vinna neodpustitelná lenivost vůdců zmíněných stran ku přemýšlení.«

stavili proti požadavku rovného volebního práva a získali tím hlavně mezi českým hornictvem v severních Čechách a mezi tkalci na Náchodsku, Novopacku a Hořicku tolik půdy, že bylo třeba veliké odvahy k obhajobě požadavku volebního práva. Nedůvěřivost k rovnému právu hlasovacímu uvedených krajinách není ještě dnes zplna překonána a myslím, že o těchto bojích mezi českým dělnictvem do dnes kapitolu tu uzavříti nelze.

Dělnické komory.

Německo-liberální poslanec dr. šl. Plener domníval se, že se policií týranému dělnictvu zavděčí, když mu dopomůže ku zákonem uznaným institucím, v kterých by se o zájmech dělníků, vyvolenci průmyslového dělnictva, pod dozorem zaměstnavatelů a vlády smělo rokovati. Aby mohlo dělnictvo různé spolkaření postrádati, navrhl zřízení dělnických komor. — —

Všechny „Dělnické komory“ v Rakousku měly míti právo, do rady říšské voliti devět svých poslanců za veškeré dělnictvo.

Návrh ten podán byl roku 1874. Když došlo ku odůvodňování návrhu toho, prohlásil šl. dr. Plener:

„Dělnické komory budou povolány k tomu, aby i socialism a kolektivism potíraly, ony se budou zabývati jen otázkami určitého rázu, které dělnictvo dojista odpudí od takých utopií socialistických.“ —

Sociálně demokratické dělnictvo vystihlo hned pozadí snahy vůdce německých lžiliberálů a ještě dříve než tento o účelu komor se vyslovil, také k návrhu tomu zaujalo stanovisko: Protestováno proti zřizování institucí, které by lépe a hůře placené dělnictvo, průmyslový a zemědělský proletariat rozvrstvovaly, jedny menším, jiné žádným právem nadaly. Hlavní odpor zvedl se však proti úmyslu Plenerovu odbyti dělnictvo. Místo rovných občanských práv, místo všeobecného tajného práva hlasovacího, odbyto býti mělo ve-

škeré průmyslové dělnictvo všech zemí devíti mandáty do rady říšské.

Účinnou řeč proti zavedení takové občanské a politické nerovnosti pronesl na radě říšské, při debatě o dělnických komorách, demokratický poslanec vídeňský dr. Kronawetter (dne 4. února 1887).

Plenerovy dělnické komory strašily až do r. 1888, kdy vládou sezvána byla anketa, aby se o dělnických komorách a volbě devíti poslanců vyslovila. Mladočeští dělníci při anketě komorám nesměle přikyvovali, sociální demokraté stavěli se jim na odpor. Facit celé té Plenerovsko-vládní akce byl, že projekt komor a kurie dělnická zarovnány v archiv sněmovních a ministerských spisů.

Česká buržoasní demokracie.

Podivný proces prodělává ve věci té i buržoasie, hlavně pak stoupenci strany mladočeské. Ti jsou o ceně volebního práva přesvědčeni, oni vědí, že jím získali té moci, že jím dle libovůle běh koles rakouského státního stroje zastavují, vášnivý a úskočný jich boj o každý hlas a mandát to dosvědčuje.

Zvláštnost jich myšlenkového procesu spočívá hlavně v tom, že prospěšnost všeobecného práva hlasovacího přestali uznávati, jde-li o právo lidu.

*

Redaktor „Národních Listů“ Karel Tůma, již v letech osmdesátých mluvil a psal pro všeobecné rovné právo hlasovací. Tak roku 1881 v „Epištolách svobody“ píše:

„V Rakousku nechce se o něm (rovném právu volebním) ani slyšet, ve vídeňském poslanectvu hlasují ustaváci, Poláci, čeští poslanci (staročeši) svorně s německými klerikály a šlechtici proti zavedení zde všeobecného práva hlasovacího.“ — „Kdož jest vůbec ten, jenž chce druhého vyloučiti? Odkud vzal k tomu právo? Vždyť ten druhý může zrovna tak dobře vyloučiti zase je! — Osvojovati si ale právo takové proti druhému

jest tolik, jako osvojovati si právo k loupeži!“ — Ano i tato slova Tomáše Payna cituje spoluvůdce mladočeský ve prospěch rovného práva politického. To bylo ovšem r 1881. Nyní za 20 roků by to redaktor pod svým jménem sotva uveřejnil.

*

Byly časy, kdy mladočeští poslanci sami stavěli návrhy na zavedení všeobecného rovného práva hlasovacího, jak na sněmu zemském tak i na radě říšské. Mladočeská strana jediná z měšťáckých stran požadavek ten vzala v program, navrhovala a hájila jej a to velmi správně a vydatně.

Poslanec dr. Karel Kramář omlouvá sociální demokraty.

Při debatě o návrhu vlády hr. Taaffea ve dnech 23. až 27. října 1893 dr Kramář prohlásil:

Jeden z největších důvodů uvedených proti všeobecnému, přímému a rovnému právu hlasovacímu, je pohnutka placení daně. — Pánové! Od dob velké řeči Lassallovy o nepřímých daních nemělo by býti žádné diskuse více; nechci uváděti jeho slova dotčených dokladů, kde táže se, zda věří se, že čokoláda, již pijí bohatí tam pod lipou v Krausově cukrářství, udržuje stát. Ne, pánové, bohatí svou spotřebou nebudou miliony odváděti (Velmi správně! v lavicích mladočeských), ty jsou odváděny velkopotřebou a žel, u nás spotřebou z nejnutnějších potřeb. (Volání mladočechů: Tak jest!) A pánové, vy nemáte zapomínati skutečnosti, že zejména, čím chudší je člověk, tím více že jej tísní i vydání na nejnutnější potřeby. A pánové! Ani svou přímou daň nemůžete za vámi odváděnou daň považovati. — Všeobecná brannná povinnost, bez poskytnutí všeobecného přímého práva hlasovacího, obsahuje v sobě nebezpečí, o němž by se nemělo pochyvati. (Tak jest! u mladočechů.) — Především chci se ohraditi proti tomu, že zde stále ta strana (německá

levice) mluví jménem vzdělaného měšťáctva. Též my zastupujeme zde měšťáctvo, měšťáctvo české a to není skutečně horším ve svém významu a ve svém vzdělání jako měšťáctvo jiných národů. Různí se od vás v tom, že je spravedlivější, netrvá na svých výsadách, nýbrž je ochotno chudým třídám ze svých práv dáti, aby se ony bezprávné plnoprávnými staly. (Souhlas u mladočechů.) — Všeobecnou školní povinnost ukládáte lidu, proto že lid potřebujete proti klerikalismu; ale jedná-li se o to, svých výsad ve prospěch velké massy se zříci, pak zapomínáte svých velkých liberálních zásad. — Práva spolčovacího a shromažďovacího pro dělníky nestává, ti mají trvalý vyjimečný stav. Ani do parlamentu je nechcete pustiti. Nedivte se pak, že dělníci jsou nuceni vyhledávati cesty a prostředky, jimiž by dospěly ku svým právům, nechť to jsou již cesty a prostředky zákonité či nezákonité. To je logické, to ale není vina dělníků, nýbrž těch, kteří nynější stav udržují. Mnozí řeknou, že máme dosti vojáků, abychom se proti agitaci lidu postavili. Myslíte, že v zoufalství vehnané dělnictvo se zastaví před kasárnami? A to chcete potírat sociální demokracii velkými sociálními opravami? Na každou opravu, kterou zde učiníte, bude dělnictvo pohlížeti s nedůvěrou a řekne: Vy bez nás, tedy proti nám! Nedůvěře dělnictva se nesmíte diviti. Vy nemáte k tomu práva, abyste jim rovnosti upírali. Předhazujete sociálním demokratům, že jsou ve svých řečích brutalními a že štvou massy lidu. V dělnických schůzích netřeba massy přesvědčovat, politické, hospodářské a společenské utlačování cítí každý dělník ve svých údech, které jsou prací vysíleny. Zde netřeba soudných důvodů. Tu jedná se o to, aby chrabrost soudruhů byla utužena, o posilu ku vytrvalosti, učiniti lid schopným boje za práva. Tu každé slovo doutná a proto netřeba slov vy-

hledávati. Chcete-li, aby jinými byli, pak musíte chtíti, aby dělníci do sněmovny vstoupili, by se stali rovnoprávnými členy celé společnosti. — Proti sociální demokracii se dosud neznalo jiné zbraně než železnou moc. Pro ni není práv, kterých požívají jiné vrstvy a tu nelze se diviti, že sociální demokraté proti tomuto státu a zřízení nemají nic jiného než zášť a odpor, byť bychom toho ještě více litovali. Prohlašuji zřejmě, že je hrozné, když se pomyslí na onu velkou massu, největší to část lidu, že ona žije jen ze záští. Proto také každý, kdo přes hranici své strany vidí, kdo i tam vidí člověka a duši, má vše nejlepší nasaditi a chudé bezprávné masse ku právům dopomoci a tuto na roveň jiným vrstvám postaviti, aby k veřejnému životu přivedena byla.

Dle návrhu Baernreithera má zřízena býti kurie pro dělnictvo pojištěné u nemocenských pokladen. Kurie ta má míti 20 mandátů. To zcela jednoduše znamená, že sociální demokracie má býti umlčena, hodí se jí 20 mandátů a odejme se jí naděje, že si kdy více vybojuje. Myslíte sociální nebezpečí zažehnati tím, když zde socialisté z 20 hrdel budou pronášeti samomluvy a mezi sebou krasořečniti? Massy lidu mají se snad radovati a míti útěchu v tom, že zde mezi 373 poslanci 20 žádného vlivu nemá a nikdy míti nebude?

Doufáme, pakli říšské zastupitelstvo na přirozené základy postaveno bude, stane-li se říšská rada opravdovým domem lidu, doufáme, že opravdový demokratický národ nebude znáti také žádné výsady a žádných předností. Neklamte se! Přichází velký demokratický duch času, jejž nezadržíte svým různým skupinovým sestavením a vším tím, co zde navrhujete. V pravé volné demokracii spočívá budoucnost, a proto myslím, že můžeme říci: V tomto znamení (ve všeobecném rovném právu hlasovacím) zví-

těžíš! (Pochvala. Mladočeští poslanci dru Kramářovi blahopřejí.)

*

Omlouvám se u občana demokrata a nyní i továrníka dra Kramáře a žádám za odpuštění, že jsem vzpomněl lepších dnů jeho působnosti.

Pojal jsem výwody ty ve spisek proto, poněvadž je mi známo, že mezi mladočeskými poslanci, kteří panu dru Kramářovi pochvalu tleskali a neutuchající výborně! volali, jakož i mezi oněmi pány z německé levice, k nimž hlavně dr. Kramář měl výtečnou řeč, od té doby nastalo sblížení v názorech. Levičáci totiž zůstali při svých starých náhledech, že se dělnictvu rovného hlasovacího práva poskytnouti nemůže, aby neutrpěla vzdělanost a zájem měšťáků. Za to však mladočeši s panem drem Kramářem v čele a i s tím českým měšťáctvem, „které se roku 1893 zříkalo politických výsad na prospěch chudých", obrátili do té míry, že pomýšlí i pro zemský sněm, pro lid své vlastní krve, zavésti zastoupení nedemokratické, kuriátní, všeobecnou třídu voličskou s 18 mandáty.

Věřím, že také p. dr. Kramář při jednání o reformě volebního řádu na zemském sněmu, k němuž dojíti má v tomto šestiletí, učiní to, co jiní měšťáčtí politikové a že zaujme stanovisko proti zavedení všeobecného, rovného práva hlasovacího s výmluvou, že široké massy lidu žijí v zášti proti státu a dnešnímu pořádku. Je to tak v dějinách měšťáckých politických stran a v dějinách měšťáckých politiků, že přes „hranici zájmu svého stavu a své strany nevidí člověka, nevidí tu rozhořčenou duši" bezprávných mass lidu chudého. Že také dr. Kramář, jako pořádný měšťácký politik v sedmi letech své názory a přesvědčení mění, dosvědčuje přece jeho prohlášení, které učinil v prvním zasedání sněmovního období z roku 1901, kdy pravil, „že sociální demokracie je tím vinna, když ochablo nadšení pro všeobecné, rovné volební právo."

Ve znamení náboženství a vlastenectví.

Proces, který v řadách měšťáckých prodělává názor o všeobecném, rovném právu hlasovacím, zdá se býti podivný, je však přirozený. Hospodářské postavení dělníka podmiňuje jiné zákonodárství, a proto také i jinou politiku. Vlastenectví a lidovství není buržoasii ničím jiným, než prostředkem, kterým se kryje jich vlastní cíl, politika zájmová a stavovská. Je to nápodobení klerikálů, kteří ve znamení kříže, boha a náboženství hájí výsady své a vrchnosti z milosti boží na lid dosazené.

Čím zámožnější stává se třída buržoasní, tím více se také rozchází její zájem se zájmem lidu a na ochranu těchto zájmů — jelikož je početně slabou — potřebuje výsady politické. Proto také zaměňuje své mladistvé snažení, své programy z mládí za programy sytých, na udržování platných zřízení a řádů proti hladovým a revoltujícím. To je přirozený běh věci, opodstatněný zájmovým svým snažením.

V Rakousku pak jistě na váhu padá lenivost buržoasie v myšlení a podnikání. Místo samočinnosti, nutné to předpodmínky soutěže, stále se dovolává pomoci a ochrany státu. Znázorňuje se tento její život nejlépe v tom, že si dělá zákony, které ji samou nutí ku společenstevní, výrobní a zájmové organisaci. Obchodní komory, nucená společenstva rolnická a živnostenská jsou toho nejlepším důkazem.

Kdyby nebylo těchto hospodářských zájmů, nemohlo by býti ani jediného vědomého Čecha, který by se z národních pohnutek postaviti mohl proti všeobecnému, rovnému hlasovacímu právu. poněvadž teprve toto právo českému živlu jak v obcích, tak i na sněmu a v radě říšské umožní početnosti a vyspělosti odpovídající zastoupení. Teprve všeobecným, rovným právem hlasovacím znemožněna bude na mnohých místech nadvláda početně slabších Němců.

Je tedy směšno, když bohatnoucí buržoasie česká nechuť svou ku svým dřívějším zásadám a požadavkům svaluje na sociální demokraty.

Upřímnějším by bylo, kdyby prohlásili, že jen ten považován býti může za rovnoprávného občana a za dobrého syna národa, kdo se zavazuje voliti mladočechy a zachovati platné výrobní a společenské řády.

Bylo by proto také neprozíravostí dělnictva, kdyby jiné než zájmové měřítko přikládalo na politiku nacionálních nebo jiných stran, kdyby se dalo unésti v ovzduší vybájených ideálů na zakrytí čistě kupčíckého a hrabivého snažení, diktovaného buržoasií bezcitným, dějinně vždy prokázaným sebezachováním pomocí výsad.

Hrabě Taaffe uznal rovné právo dělníků s měšťáctvem.

V užším kroužku často jsme pojednávali o způsobu, jak vymoci pro naše hnutí více volnosti a šetrnosti.

Při svých úvahách měli jsme ovšem na mysli záležitosti a věci, kterými jsme byli od pánů policejních úředníků každotýdně a každodenně obmýšleni. Výsledek podobných úvah býval zpravidla jeden a týž. Způsobovati jim tolik práce a námahy, až umdlí a sami horlivost svou počnou považovati za vlastní trest. Poznání bývalo i povzbuzením a pracovalo se velmi často s úspěchem. Proti malým policejním nápadům se počalo a u velkých celý policejní aparát v neutuchající činnost uvádějících projevů se „končilo“.

Největšího rozsahu ze všech organisovaných projevů a nejdéle trvaly demonstrace za všeobecné, rovné právo hlasovací. Od spoře navštívených přednášek dospělo se až k táborům a průvodům, na kterých bralo účast desetitisíce osob. Nebyla-li policie spokojena se schůzí v místnostech uzavřených, svolávaly se tábory, a byly-li tyto zakázány, čekala ji práce na ulicích. Místo jednoho přišli všichni policejní komisaři s celým sborem policejním a tak četnými a hromad-

nými projevy, — které neostaly bez krveprolití — znavena byla i státní správa. Hrabě Taaffe, — jehož zásluhou bylo ono kruté pronásledování sociálních demokratů, dne 23. října 1893 předstoupil před plenum sněmovny a prohlásil:

„Bedlivá pozorování různých událostí ve veřejném životě během posledních let jak uvnitř státu, tak i v cizině přiměli vládu k povinnosti, by v této vážné a důležité otázce sama chopila se iniciativy a předložila sněmovně tuto předlohu na změnu volebního řádu.“ —

Jaké že to byly události ve veřejném životě uvnitř státu, které dříve tak bezohlednou vládu donutily k podání návrhu na zavedení rovného práva hlasovacího ve všech občanských kuriích pro ty, kdož byli písma znalí?

Od roku 1868 s malými přestávkami dávalo dělnictvo při každé příležitosti na jevo své tužby po rovných právech politických. Usnášeny resoluce a vysílány deputace, poslanci ctí zavazováni, aby se zasadili o odčinění politické bezprávnosti dělnictva. Na tisíce lze odhadovati ony klidné projevy, jichž si panující kruhy hrubě ani nevšímaly.

Organisovanější zápas za všeobecné, rovné právo hlasovací nadešel s reorganisací sociálně demokratické strany po sjezdu v Hajnfeldu a vyvrcholil v letních měsících roku 1893.

Srážky dělnictva s policií a vojskem.

Požadavek všeobecného rovného práva hlasovacího stal se trvalým denním požadavkem všech dělnických schůzí od první veliké manifestace prvního května.

Mezinárodní socialistický sjezd v Paříži r. 1889 usnesl se na projevu za osmihodinnou dobu pracovní. Sociálně demokratické dělnictvo v Rakousku k manifestaci za zkrácení práce připojilo i manifestaci za všeobecné rovné právo hlasovací.

Pro tento požadavek byla hlavně mezi dělnictvem českým půda více upravena, jak pro osmihodinnou

dobu práce. Mladočeské kruhy požadavek ten přímo i nepřímo podporovaly. Poslancové jich dostavili se i na mnohé schůze dělnictva s prohlášením, že konati budou svou povinnost co strana svobodomyslná a lidová.

„Veřejné mínění v Čechách“ bylo tedy všeobecnému právu hlasovacímu více nakloněno, než kterémukoli jinému požadavku dělníků. Smýšlení to umožňovalo agitačně vnikati i do takových míst a mezi vrstvy, které byly pro socialistické učení hluché nebo docela nepřátelské. V letech těch strana sociálně demokratická velikou a neunavnou agitací také neobvykle vzrůstala.

Bývalá předpojatost a nenávist mizela. Z veřejně činných osob jediní — veřejnému působení odumírající — staročeši s drem Riegrem v čele, stále ještě tvrdili, že se volební právo nemůže měřit, nýbrž, že se musí vážit.

Od Šumavy až po Tatry, od Krušných a Krkonošských hor až po Příbramské vysočiny, týden co týden mluveno na stech schůzí za přítomnosti statisíců o všeobecném rovném právu hlasovacím. Ve Vídni, v Praze a Brně opakovaly se i pouliční demonstrace.

Veliké posily dělnickému hnutí za všeobecné rovné právo hlasovací v Rakousku dostalo se vystupováním, pouličními boji a stávkami socialistického dělnictva v Belgii. Sympatie, s jakou belgické pokrokové měšťáctvo přihlíželo a podílu bralo na hnutí dělnictva belgického, zvrtkala i mnohé měšťácké zarputilce v Rakousku.

Hnutí neslo se jak ostrá svišť a hrozilo všem odpůrcům. „Po belgicku!“ radili mnozí ze shromážděných, když řečníci prohlašovali, že se boj ten musí dokončit vítězně.

Z jara roku 1893 při předkvětnové agitaci přibíral zápas za volební právo na své ostrosti. Ve Vídni došlo ku pouličním bojům s policií, v Praze k veliké demonstraci a srážce s policií a vojskem u Strašnic,

v Brně ku krveprolití na zpátečním pochodu z Bílé Hory. Prolitá krev dělníků odboj živila, vše uváděla v rozechvění. Návrh poslance Pernerstorfera a Kronawettera na zvolení 24členného výboru ku vypracování návrhu (ze dne 8. října 1891) mladočeských poslanců podaný drem Slavíkem, nacházel mezi dělnictvem všech národností tolik sympatie a podpory, jaké se před tím netěšil žádný z návrhů v říšské radě kdy podaných. S návrhem tím rostla i sláva českého jména, mladočeští demokratičtí poslanci stavěni od dělnictva všech národů za vzor. Sláva české, znovu ožilé demokracie nesla se s dělnickými projevy daleko za hranice a v celém kulturním světě vynucovala si úcty právě tak, jako neunavný boj dělníků.

Po četném krveprolití, soudech a žalářování, německo ústavověrný poslanec šl. Baernreither uznal za vhodné, proti návrhu mladočechů postaviti návrh jiný. Baernreither, později ministr a do dnes vůdce německé šlechty, navrhoval, aby ku tehdejší kurii velkostatku, obchodních komor, měst a obcí venkovských, připojena byla kurie dělnická, čítající 20 poslanců. Právo v této kurii voliti měli míti ti dělníci, kteří jsou pojištěnými u všech, zákonem uznaných nemocenských pokladen Vyskytly se jiné, méně závažné projekty.

O předsedovi ministrů hr. Taaffeovi nedalo se říci, že by se lekal lidových projevů. Lékem jeho proti každému lidovému hnutí byly ministerské výnosy ku zemským chefům a policii, a výpomoc se zavedením vyjimečných opatření.

Všeobecné překvapení však vzbudilo, když předseda ministrů ze svého křesla dne 10. října 1893 povstal, v tváři silně zarudlý a jednu ruku v žluté rukavici oblečenou, slavné sněmovně poslanců ohlásil podání osnovy zákona na změnu volebního řádu, pro niž si předem opatřil nejvyšší sankce.

Konali jsme tehdy ve Vídni říšskou konferenci, na níž jsem bral podílu co delegát krajinské organisace plzeňské. Po konferenci a před návratem v domov,

navštívila nás tehdy většina i sněmovnu poslanců, kde jsme sluchu svému ani nedůvěřujíce, vyslechli krátké, ale určité prohlášení rakouského premierministra Taaffea.

Prohlášení to působilo jako bomba na celý dům a na celou veřejnost. Taaffe ohlásil vládní předlohu, kterou se zavádělo rovné právo hlasovací pro všechny plnoleté občany, jež jsou znalí čtení a písma, aby svůj volební lístek vlastnoručně mohli vyplniti. Jen kurie velkostatku měla ostati nedotknuta hlasovacím lístkem publikánů.

Taaffe a Steinbach tuto svou předlohu zaplatili opuštěním ministerských křesel, spojili se proti nim Poláci, němečtí liberálové, klerikálové, němečtí ústaváci i čeští feudálové.

Marné byly přesvědčivé důvody poslanců Pernerstorfera, Kronawettra, Kramáře i Kaizla, marná tvrzení Taaffea, že se vláda odhodlala ku podání předlohy té jen proto, že to státní reisona vyžaduje, aby se předešlo nebezpečí, které hrozí měšťácké společnosti a tím i státu se strany dosud bezprávného živlu.

Před zarputile úzkoprsým stanoviskem německých lžiliberálů, polských stančíků a klerikálů, musela ústoupiti státní raisona i miliony čítající bezprávný lid. Taaffe povalen a s ním zapadla i jeho a ostatní předlohy na rozšíření volebního práva.

*

Zprávou o rozšíření volebního práva potěšené a uklidněné dělnictvo muselo znovu v tuhý boj do schůzí a na ulice.

Druhý následník Taaffeův, B a d e n i, nemohl již císaře desavouovati. Na radu zastanců zastoupení zájmového, — které se panstvu zdá nezvratným principem — vymanipuloval n e z á j m o v o u p á t o u k u r i i, která se roku 1896 stala i zákonem, zákonem dělnické voličstvo snižujícím a poslance páté kurie sužujícím, poněvadž voličstvo této všeobecné kurie má tolik protichůdných zájmů, z kolika sestává tříd. Okresy

jsou tak veliké, že je s nasazením zdraví a všech sil nelze propracovati a obsloužiti.

Marné byly protesty sociálně demokratického dělnictva proti takovému volebnímu právu, proti páté kurii. Tato vnucena mu proti vůli, přes moc. na znamení nevyspělosti. Dělnictvo postaveno v podpráví a pod kuratelu všech ostatních tříd.

*

Buržoa počítá, že se tato kurie vžila, že se dělnictvo ukonejšilo a uspokojilo a nepomýšlí ani pro ostatní zákonodárné a samosprávné sbory na jiný než na kuriový volební řád.

Přiznejme, že jsme po dlouhých a těžkých bojích byli unaveni, nikoli ale uspokojeni a umlčeni. Sbíráme nových sil, nových zkušeností ku novým bojům za svůj nezvratný požadavek všeobecného rovného práva hlasovacího, se zastoupením menšin pro všechny zákonodárné a samosprávné sbory, abychom dospěti mohli ku cíli svému, jenž zní: „Svéprávnost a svrchovanost lidu prostřednictvím lidem navrhovaných a odhlasovaných zákonů.“

Dělnická strana sociálně demokratická v Rakousku je nejpočetnější politickou stranou.

Mnoho našich soudruhů cítí se slabo, osamoceno a často lká nad bezmocností, nad zvolným postupem a skromnými úspěchy.

Zoufalci ve straně bojovné znamenají tolik, co přítěž.

Zoufalostí vynikají hlavně ti, kdo ve straně teprve krátkou dobu působí, nebo se při hnutí jen tak přiživují. Dvacet a více roků se o veřejné a dělnické záležitosti nestarali, vše jim bylo neznámo, nebo lhostejno, žili život člověka indiferentního. Sotva však o hnutí zavadili, několik příspěvků zaplatili, a kýžené blaho a svobody se jim nedostavily, tu začnou svou plačtivou: „Všechno je marno, bezúčelno, škoda peněz, cest a času!“ Myslím si často. to je stesk po politickém lenošení, výmluva zbaviti se přec jen v duchu

uznávaných povinností. — Také i jiní bývají do řad našich zrekrutováni, totiž horlivci, kteří vše vědí, všemu rozumějí, všechno hračkou udělají. Kritika jich nezná meze a často ani forem soudružských.

Z horlivců těch bývají desertéři, přebíhači a často i odpůrci, poněvadž vše nešlo tak, jak si oni přáli. Naděje a představy jich se nezplnily. Také tito chodí potom s různými výklady rozmrzelých, prací a nevděkem přesycených. Obojí vyhledávají posléze organisace a stranu, když jim třeba rady. zastání nebo pomoci. Tu odvolávají se na své dřívější soudružství, nebo činnost. Čím si lze vysvětliti takové jednání? Soudím, že si obě tyto povahy jsou blízké, totiž blízké v tom, že si nikdy nedaly práci, aby poznaly v prvé řadě společenské i výrobní poměry a z těchto nutně a neúprosně plynoucí vývoj.

Jakým právem žádá na straně sociálně demokratické náhlou nápravu společenských poměrů svobod a práv ten, kdo čtvrt století lhostejně ku vší práci a činnosti přihlížel? Nebo jakým právem žádá onen, aby organisace a celá strana, která za sebou má tolik a tak krutých zkušeností bez odkladu vyhovovala jeho tužbám a přání, aby znovu opakován byl některý ze zažilých procesů a fásí?

Neznalost dějinného vývoje, neznalost působení a úspěchů strany, neznalost její velikosti a složitosti může vyvolati ochablost, zoufalost, rozmrzelost a neuspokojení. Ten úzký obzor pozorování a jednostranný náhled, ten je jediným svůdcem na předčasný, případně opětný odpočinek, nebo docela k deserci a přeběhlictví.

Zjevy ty jsou obvyklé u každého seskupení politického, u každé strany, která nepěstuje dobrodružství, ať sociální ať politické.

Strana sociálně demokratická, nemůže a nesmí ani po stránce sociální ani politické nápodobiti měšťácké dobrodruhy, jimž v první řadě na mysli tane jich vlastní osobička, osobní šimrání, podkuřování, úřad, mandát a podobné věci pomíjející.

Zásadovost a čistota stoupenců i strany, první musí býti podmínkou pro všechny, všade a vždy.

Proč tak býti musí, naznačuje již sám cíl strany, vypočítavost, úskok i msta nepřátel.

Stalo se a stane se ještě četných pokusů dělnictvo svésti na scestí, smazati jeho svérázovitost, která se odpůrcům zdá býti nesmyslnou a neoprávněnou předpojatostí a fanatismem zbaviti jej té svérázovitosti, která vždy a všade odolala, která vlastní řady čistí a skytá záruku, že dělnictvo na čtvrt a půl cestě nezabředne v bahnisko politického a sociálního čachrování, že se samo ve služby domnělých přátel nezapadne. Nadbytek je dokladů, že měšťáctvo naproti dělnictvu nikdy svých slibů nedodrželo, že vždy po bedrech a mrtvolách jeho spělo ku dosažení vlastního zájmu. Ona zásadová vyhraněnost, ostré rozlišování a neuprosné postupování, vzorná obětavost, z nezvratného přesvědčení vyplývající obětavost udržuje stranu při svěžím mládí, čistou, za ideály oběti způsobilou a nepodajnou.

Z těchto a podobných důvodů nelze dělat žádných koncesí hlouposti, pošetilosti, politickému humbukářství, velkohubému vlastenectví, jednotlivým stavům, uznaným výsadám, zvykům a osobnostem. Proto také nemůže býti pro sociálního demokrata směrodatným přízeň, či nenávist, té či oné osoby, strany, třídy a vlády.

Ti, jimž se postup strany sociálně demokratické — z neznalosti věci a poměrů — zdá pozvolný, nebo marný, ti nechť se na vlastní pěst a účet pokusí o úspěch rychlejší a výslednější. Ti, kdo hledají osobní vděčnost za své snahy a práce, ti ji v řadách našich nenaleznou, poněvadž neznám je nám výkon z milosti, nýbrž jen z povinnosti. Takový je charakter, taková je morálka, taková je politika nás sociálních demokratů.

Mezi nepřáteli je již značný počet těch, kdo nám závidí toto neúprosné a přec svobodné stanovisko.

Je mnoho těch, kdo se od nás učí, nás napodobují a za příklad staví. Věřme, že jich bude více, že množí a množí sama sebe a okolí své, sociálně demokratickou svérázovitostí obrodí.

A že tato svérázovitost není proletářstvu cizou a odpornou o tom nás přec s dostatek učí statistika voleb a celkový vzrůst i postup strany.

Do dnešního dne, nedá se dělnické sociálně demokratické straně vytknouti, že by za účelem získání voličských hlasů, uzavírala kompromisy, že by k vůli hlasům a mandátům zadala na svých zásadách. Vzdor tomu, že hlavně v okresích národnostně smíšených — dosti by měla příležitosti spojovati se s maloměšťáctvem — většinou to s dosud neprobudilým proletariátem — jedné národnosti proti druhé. Ano, vzdor takové, jinde neobvyklé a namnoze i nezávazné politické čistotě, dosáhla strana naše za poměrně krátkého svého veřejného působení největší počet hlasů, je v lidu ze všech politických stran zastoupena nejpočetněji.

Ku sjezdu strany roku 1891 podaná zpráva o výsledcích voleb do rady říšské v lednu téhoz roku konaných podává toho důkaz. Při přímém volení poslanců připadlo by dle odevzdaných hlasů:

na stranu	odevzdaných hlasů	dosáhla mandátů	při poměrném zastoupení připadlo by jí mandátů
sociálně demokratickou	799 462	10	58
mladočeskou	578.622	53	42
národně sociální . . .	525.558	5	38
všeněmeckou	462 813	21	34
německo klerikální . .	350 700	37	25
křesťansko sociální . .	288 353	22	21
německo liberální . .	169.298	39	12
německo lidovou . . .	157.964	51	11
na ostatních 9 stran .	2,421.088	185	162

Strana, která má v lidu tolik opory, ta strana, která dosáhla takového národního sblížení, že všade

jsme mezi svými, ta nemusí zoufati nad svou „strnulostí, upjatostí“, ta může s úsměvem přihlížeti k těm komářím bodům, jimiž ji státoprávní, velkoněmečtí neb jiní mušketýři ve svých časopisech nebo na schůzích zasazují.

V takové straně také není na místě pocit jakési opuštěnosti nebo beznadějnosti.

Netesknili-li jsme dříve, kdy považováni jsme byli za štvance, kdy se lid socialistů bál, kdy zakázali nám spolky, potlačili časopisy, netesknili-li jsme, kdy advokáti zříkali se hájiti právo, poslanci zákon o osobních svobodách, proto že šlo o socialisty, netřeba plačtivých jeremiad nyní, kdy stává se všeobecnou ctí, býti sociálně zabarveným, hráti si na sociálního politika přítele a zastance trpícího dělnictva.

Parlament a parlamentarism.

Nikdy jsme se nezastávali věci nespravedlivé a proto také nikdy dosavadních sborů zákonodárných a samosprávných, obesílaných třídou zámožnou „a bohem vyvolenou“.

Stáli jsme vždy na krajním stanovisku proti výsadám a občanským nerovnostem a stojíme proto i proti dosud stávajícím sborům zákonodárným, ať to říšský nebo zemský sněm, ať to okresní nebo obecní zastupitelstvo.

Vzdor tomu je však strana sociálně demokratická parlamentární stranou par excellence, usnešení většiny je pro ni usnešením závazným a platným.

Proč tedy bojujeme proti dosud platným zákonodárným a representantivním sborům zastupitelským?

Odpověď je krátká a jasná. Poněvadž sbory ty jsou zastupitelstvy a representanty menšiny, menší, malé menšiny lidu a národů. —

Považujem za větší zlo, když menšina vládne většině, než většina menšině. Záleží nám na

udržení parlamentarismu, ale nezáleží nám na zachování dosavadních zastupitelských sborů.

Tento názor je také základnicí celého parlamentářství strany.

Boj proti parlamentům, aby dosažen byl parlamentarism lidový, demokratický, aby vůle lidu došla nejen výrazu, nýbrž i moci, moci svrchované výsadami rodů a tříd neobmezované, je heslem strany.

Ze stavu věci, v jakém se nalézáme a v němž žijeme, jde na jevo, že dosud postrádáme síly i moci ideály demokracie přivésti k platnosti. Dělnictvo také nemůže žíti ze samých deklamací o demokratismu a z hrozeb výsadníkům. Béřeme tedy i účast na pracích parlamentárních, nikoli však z těch pohnutek jako jiné strany politické.

Většině, hlavně pak oné většině, umělými volebními řády sestrojené, velkým stranám, jde o to, aby dosavadní parlamenty státní a výrobní formy udržovaly. Ony hájí výsadnický parlament, aby zabránili demokracii. Ony hájí tento stát a jeho pořádek, aby uhájili svůj stát a svůj pořádek. Ony hájí zásadu a formu soukromokapitalistické svobodné výroby, aby si uhájili svobodu ve vykořisťování pracovní a duchové síly hospodářsky slabších. Strany ty hájí právo, které si samy daly a jež je pro většinu lidu a národů neprávem, ony hájí zákonodárnost, aby pomocí svých zákonů snadněji ovládaly velikou většinu. Ony usnáší zákony bez vůle lidu pro lid.

Dělnická strana sociálně demokratická béře účast v parlamentě proto, aby předně propagovala své zásady a názory z tribuny chráněné immunitou, za druhé aby při každé vhodné příležitosti podržela pánům těm zrcadlo o jich lidovosti, řádech, blahu, právu a tak zvaném pořádku, za třetí, aby jménem dělnictva, jménem jeho potřeb a požadavků na panující společnosti vynutila ve prospěch dělného lidu tolik úlev, ústupků a ochrany, mnoho-li se vynutiti dá.

Nejde nám tudíž jen o propagaci zásad, o kritiku měšťácké společnosti a jich řádů, ale i o to, aby dělnictvo před bezcitnou lakotou, vyssáváním a vydíráním bylo ochráněno, aby udrženo bylo při síle, schopné dalších bojů za hospodářské osvobození své vlastní a všech, z jichž výnosu práce trubci společenští ať pod jakýmkoli jménem a označením tyjí.

Kdo z uvedeného hlediska pohlíží na činnost sociálně demokratických poslanců, ten také shledá že je od jiných stran odlišná. Ona je zásadově oposiční, proti každé vládě a straně, která hájí platné řády, ona je bezohledná naproti každé straně usilující o udržení rodových, majetkových a politických výsad.

Taková činnost zdá se býti negací, ona je však činností positivní, kárá, ukazuje a vystavuje vady, klestí cestu názorům pokrokově lidovým, socialisujícím.

Jako hnutí samo, tak i jeho parlamentární representace musí býti zásadní, neuprosná a kde toho třeba i bezohledná, proti komukoli. — Jako nám každému ve společnosti, v cizím shromáždění, nedaří se dvakrát dobře za to, že neuhýbáme, že jsme otevření a smělí, tak daří se i poslancům sociálně demokratickým ve společnosti, která se tam soustřeďuje.

Jak pohlíží zaměstnavatel na dělníka, sedlák na čeledína, z takého též hlediska pohlíží výkvět buržoasie, selská bramborová a rodová šlechta, na poslance sociálně demokratické.

Také naduřelost, zhrdání a ignorování, musí býti sociálně demokratickými poslanci překonáno, jako překonáváno býti musilo a musí v dílnách a na poli.

Není proto na místě přílišná citlivost mnoha soudruhů jakou jeví proti buržoasnímu tisku. Poslanci každé strany, sociálně demokratické zvlášť, stojí na první stráži, na ně vedou se útoky. Kompromitováním, ubitím poslance, ubíjí se strana a proto veškeren tisk měří a střílí do červeného.

Netřeba a neradno býti slepým oddancem poslance, nezpůsobno považovati jej za neomylného nebo modlu, na něm se musí žádati povinnosti, jako na každém stoupenci strany. Má-li kdo omluvu pro sebe, musí ji také míti i pro poslance. Nedaří-li se mě dle mé vůle, narážím-li na četné pro čas nepřekonatelné překážky, naráží na ně dojista i poslanec. Sněmovna není nic jiného než odrazem a obrazem poměrů mimo sněmovnu.

Právem kárati se dá zaviněná nedbalost, lhostejnost a protizásadovost. Že nám poslanci ještě nepřinesli svobody, blaho, nebo jak se říká modré z nebe, je samozřejmo, a bláhové by bylo podobných věcí očekávati, dokud bude přesila, převaha hlasů a moci proti nám.

Za práva lidu, za zlepšení jeho stavu, za urovnání křiklavostí, pracovních poměrů, za svobody bylo se strany poslanců našich bojováno vždy a to způsobem málo kde obvyklým a se značným výsledkem. Přes odpor a nenávist celého nepřátelského světa vynucují si sociální demokraté uznání a respektu i v parlamentě. Svými vývody a důvody, z nichž za každých okolností proráží celá opravdovost, upřímnost a odhodlání, argumentují a agitují pro veškeré dělnictvo, pro rovné svobody a práva všech.

Jestliže velkým nákladem a všemi prostředky živená nenávist proti socialismu a socialistům ochabuje, stává-li se méně fanatickou a více líčenou, jestliže dříve ku dělnickým snahám lhostejné strany nyní o přízeň dělnictva závodí, jestliže v neznalosti a nemotornosti strany ty ve stech návrzích žádají vládu o předložení toho neb onoho zákona, jímž učiněn býti má ústupek dělnictvu, pak se i tento obrat v názorech a snažení připsati musí volebnímu právu, trvalému pohánění a soutěži s poslanci sociálně demokratickými.

Mluvčí strany naší mohou se však vykázati i pracemi positivními.

Kdo by poslancům našim upříti chtěl zásluhu na zrušení novinového a kalendářního kolku? Kdo na

zkrácení pracovní doby horníků? Kdo na tom, že dělnictvo zaměstnané při stavbě drah a průplavů požívati bude více ochrany než dosud?

To bylo veřejně i nepřáteli doznáno, že jedinými pilnými a úkolů svých vědomými jsou poslanci sociálně demokratičtí. Protivníci naši jsou na uznání příliš skoupí, a učiní-li tak přece, musí k tomu býti valných důvodů.

Poslanci sociálně demokratičtí do rakouského parlamentu zavedli mnohé. V prvé řadě nedopustí, aby státním zástupcem zabavené stati novinářské, ba celé brožury, byly na vždy umlčeny. Svými interpelacemi propůjčují spisům těm immunosti, práva beztrestného znovuotištění. I jinak nutno uznati snahu a práci jejich.

Co se jiné strany dovolávají vlády, aby tu či onu osnovu zákona dala vypracovati — těm jimi nenáviděným byrokratům v ministerstvech — pracují poslanci naši na osnovách zákonů nebo na jich stěžejních zásadách sami.

Poslanecké sněmovně předloženo bylo socialistickými poslanci celá řada osnov zákona na ochranu za mzdu pracujících, vypracovaných a paragrovaných od a až do z. Jsouť v nich vtěleny požadavky dělníků usnesené na politických a odborových sjezdech.

Dostačí vyjmenovati:

Osnova zákona na rozmnožení a volbu dělnických živnostenských pomocných inspektorů a inspektorek.

Osnova zákona na rozmnožení báňských inspektorů a na svobodnou volbu výpomocných hornických inspektorů ze řad horníků.

Osnova zákona na upravení pracovních a služebních poměrů obchodních pomocníků.

Osnova zákona na obmezení práce a pracovní doby žen a mladistvých dělníků zaměstnaných při práci v dolech.

Osnova zákona na upravení pracovní doby a služebních poměrů pro železniční zřízence.

Mohl bych dále vypočítati více i méně známé osnovy a iniciativní návrhy. Více však záležeti bude

na tom, aby potřebám a duchu dělnictva odpovídající osnovy pány z táborů protivných nebyly pokaženy a odmítnuty.

Kdo má tu možnost pročísti sněmovní protokoly a jich přílohy, ten ani u těch na počet nejsilnějších stran, zastupujících celé národy, nenajde té opravdové práce, tolik snažení lidu pomoci a prospěti, kolik u malého mnohonárodního hloučku poslanců sociálně demokratických. Taková snaha a práce musí si získati pochopení i respektu u myslivého dělnictva i u protivníků.

Závěrek.

Nechme nyní defilovati dra Chleboráda s jeho snahou dělnické spořivosti, zakupování továren na posilování a zvelebování vlasteneckého průmyslu, dobrého kožešníka Kornalika s falšovaným cítěním české buržoasie, pány Karlacha a Žižku s jejich programovým celibátem pro „nesamostatné“ dělníky i s jejich vojenským reglementem, jímž „upraveny“ býti měly výrobní a sociální poměry. Vzpomeňme oné ubohosti duševní, ve které se české dělnictvo ploužilo ku dveřím salonu svých spolkových protektorů, ono nepronikuté husitské chvástounství, ono spolkové furiantství proti ženám, ano vzpomeňme té úrovně, ze které „Pražský kat“ doporučován a prostřednictvím redakce dělnického časopisu prodáván byl, srovnejme to vše s vědomím dnešních pionérů a dělnické inteligence. Je třeba výkladů a slov, je třeba líčiti veliký ten pokrok a rozdíl? Kdo může, kdo má zmužilosti popříti ideám a straně sociálně demokratické velikou zásluhu i na tomto poli práce?

Kde je oněch 400 oulů a konsumních spolků s desetitisíci členy a stotisícovými vklady, kde jsou ty veliké družstevní továrny a sklady, které vábily, lákaly, jimiž měl býti český dělník povznesen v řady vlasteneckých podnikatelů?

Ze všech ideí do řad dělnických vnesených obstála idea sociálně demokratická. Tato odchovala dělnickému hnutí karaktery, bojovníky, ona vykazuje

ty tvůrčí síly, kterých třeba k úspěšnému zápasu s různými, vždy na jiné kopyto naraženými formulkami a programy měšťáckých stran nebo jich nápodobitelů, *kteří se za své proletářství stydí.*

Co chtějí pánové Klofáč a Choc po nevalných úspěších počestnějšího Baráka u probudilého a organisovaného dělnictva? Nač se pánové ti lopotí se sestavováním programu napodobením Chleborádových družstev a Barákového „počkejte, až český národ dosáhne samostatnosti?“ Z jakých důvodů pan Choc raději nesáhne ku programu stříbrníka Žižky na ochranu stavů před velkokapitalistickou výrobou?

Co pánové ti chtějí v řadách dělnictva, vše to zde již bylo. Takových kůlů, které měly sloužiti za spojovací můstek mezi dělnictvem a českou buržoasií, bylo již velmi mnoho odplaveno, zaneseno do moře zapomenutí. Také Chleborád a Barák radili dělnictvu, aby zakládalo výrobní družstva a ničeho nečekali od vídeňského centralistického parlamentu, a vše aby žádali jen doma od zemského sněmu, který dělnictvu s ochotou vyhoví, jak jen otevřeny budou ony prameny blahobytu.

Dělnictvo sociálně demokratické již v těch dobách vystihlo, že učení jich není nic jiného, než jemným pokynem ku dalšímu hladovění do té doby, až se podle programu liberalistických kapitalistů ze živnostníků stanou továrníci, ze sedláků zemani, ano čekat, až se všechny vyšší vrstvy a třídy nasytí, až budou nejen politicky, ale i *hospodářsky saturovány, pak teprve zbude blahobyt i pro nás dělníky.*

Nuž, dělníci, kdo chcete, můžete čekat, pracovat, trpět, mlčet, až bude hospodářský stav živnostníků zabezpečen, až se z nich stanou fabrikanti, z českých rolníků velkostatkáři, ze statisícářů milionáři, až český kapitál získá moci a velikosti, aby soutěžiti a zdolati mohl nepřátelský kapitál německý, až svou čarovnou prací vytvoříte bohatství pro všechny, pak přijde řada i na vás — budou-li totiž do doby té šťastně ukončeny

národně politické boje, kterým z pravidla u malého národa nebývá nikdy konce.

Do té doby můžete odmítat od rakouského centralistického parlamentu každou předlohu rázu sociálně politického, abyste nezadali v ničem právům sněmu trojjediného království.

Kdo chcete, můžete čekat, a abyste si čas ukrátili, raďte se, jak máte pomoci živnostnictvu, jak rolnictvu, jak ubohému českému podnikatelství a kapitálu, aby německý, cizácký kapitál v soutěži překonal, vytlačil nebo počeštil.

Kdo chcete, můžete si znovu hráti na majitele „snědených krámů“, spekulovati, jak domoci se fabrik, těšiti se nadějí, že se hospodářsky osvobodíte, až se stanete lidmi zámožnými.

*

Kdo však nemůžete a nechcete čekat, kdo jsa proletář, za chudobu svou se nestydíte, kdo přišli jste ku přesvědčení, že výnos z práce po právu patří těm, kdo práci konali, kdo věříte, že panské sliby jsou chyby, kdo poznali jste, že dosud dosažené ústupky v sociálním zákonodárství nebyly dosaženy koledováním u dveří fabrikantů ani vyprošeny měšťáckými poslanci u mocných vlád, nýbrž že vše to musilo býti vynuceno, krvavě vykoupeno, vy, kdož nechcete čekati, poněvadž je právo na straně vaší, vy nesmíte a nemůžete se dáti ukonejšiti různými znovu opakovanými dobrodružnými pokusy těch pošetilců, kteří neuznávají sociálně demokratické nauky, protože tyto nemají vlasteneckého cejchu. Vy všichni musíte se vystříhati jak nacionálního, tak i sociálního dobrodružství.

Chtějme v před za každé doby a za všech okolností, vynucujme si úlev, ústupků vždy a všade tak bezohledně jako jsme potlačováni a vykořisťováni. Čiňme tak jako činili sociální demokraté dosud.

Jednejme, abychom i za dobu od roku 1897 mohli směle říci, co říci můžeme o stoupencích a bojích strany naší do onoho dne, kdy poprve proletář šel k volební urně, kdy vláda a měšťáctvo všech stran

po veliké stávce hornické donuceno ku kapitulaci i v zákonodárství.

*

Dosavadní přehled vývoje vydává straně sociálně demokratické, té vždy chudé československé sociální demokracii, tolik dosvědčení o mužnosti, neoblomnosti a úspěšné práci, že ani nepříteli nebude možno, práci a postup ten — na prospěch zájmů dělnických, lidového vzdělání, dobývání politických práv a svobod občanských — zneuznati.

Překonána býti musela výchova dělnictva k odříkání se práv, pošetilost učitelů našich ze řad buržoasních. Více muselo překonáno býti. Nízká nenávist, vypočítané klamání a šalba, bezohledná moc, nízké zhrdání i mstivost, šibalské kramaření, licoměrné předstírání, krutá, na tisíce obětí se neohlížející brutálnost jak zdola, tak shora, neronská bezohlednost, domýšlivé a nadu řelé názory policajtsky služebné buržoasie, ano, vše muselo býti překonáváno, než se nepřátelský svět naučil respektovati dříve politicky a společensky nic neznamenajícího jich — „ošlapka.“

Strana, která až dosud byla jen na vznětlivost a zápal pro lepší, vznešenější život a jen na ideovost bohata, ta může, ta musí hrdě pohlížeti na veliké své dílo, které vytvořila z atomů po srdci a mysli — zklamaného, týraného, zrazovaného, zotročeného a štvaného lidu — rozptýlených.

Vzdor všemu ukrutenství hamižnému snižování stojí dnes i mezi dělnictvem českým tak silný kadr sebevědomých dělníků, sociálních demokratů, že odolá každému novému vypočtenému pokusu na odloudění a svedení dobrých, velikých duší ze řad bojující a postupující sociální demokracie.

*

Na první pohled po poznání smýšlení a poměrů, jaké mezi dělnictvem dříve za Chleboráda panovaly, vystihne každý, že ona drobná, mravenčí práce, ať v kulturním, ať v hospodářském, ať v sociálním nebo politickém životě, vyvrcholila v dílo, které vzbuzuje uznání a respekt.

Soudruzi a kamarádi, kdo účastni jste byli díla toho, vás nebude nikdy zapomenuto! Snaha a práce vaše zvedá se výš a výše, vytváří novou epochu v dějinách lidstva.

Vy neobětovali jste práci, vlastní svobodu a ideu hnutí pomíjejícímu. — Buďte hrdi, buďte šťastni, že oslněni, že prodchnuti jste byli zásadou socialistickou, která vedla vás, která povznášela, utěšovala a utvrzovala v jediné víře, že svoboda bude úplná, až přestane i hospodářská odvislost a s ní i nerovnost sociální.

Nu a vy, kdož umdléváte, kdo hlásíte se a kdo se hlásiti budete k boji, vy posíleni, vy přesvědčeni buďte o velikosti a vznešenosti nauk socialistických! Chtějte býti prvními v další osvobozovací práci, užijte zplna svými předchůdci vybojovaných práv, vynucené volnosti ku zdokonalení díla započatého. Osívejte, obrábějte pilně tu roli slzami a krví pionérů našich prosycenou. Nedělejte ústupků žádné z pověr, žádnému lichocení se strany měšťáků. nenechte se zneužívati těmi, kdož neuznávají hospodářskou rovnost jen proto, aby se nemusili zříci výsady a práva, žíti z práce dělnictva.

Veďme dále ve formách ušlechtilých boj, boj svůj, za svá práva a za své osvobození, k úplné kapitulaci systému soukromokapitalistického, k úplné kapitulaci svobody ve vykořisťování člověka člověkem.

Opravy. Na 29. str. 10. ř. zdola má státi místo nésti vésti; na 37. str. ve 20. ř. budiž vypuštěno »i navazována« a na téže str. na 11. ř. zdola má státi místo evoluční revoluční; na 51. str. 7. ř. zdola má státi místo námi vámi; na 52. str. 13. ř. zdola má státi místo vašich našich; na 54. str. 7. ř. shora má státi místo »plackou« »pluckou«; na 77. str. 16. ř. shora má státi místo překrucování prekročování; na 82. str. 16. ř. zdola má státi místo § 20. § 731.; na 87. str. 20. ř. shora má státi místo nesčetných nečetných; na 90. str. 6. ř. zdola má státi místo menších mešních.

OBSAH:

Díl první.

Počátky dělnického a zárodky sociálně demokratického hnutí v Čechách.

Str.

Díl druhý.

Obrázky persekuce a utrpení sociálních demokratů.

Díl třetí.

Dělnické organisace. Boje za upravení pracovních poměrů, za ochranné zákonodárství.

Díl čtvrtý.

Boje dělníků za politická práva. Parlament a parlamentarism. Závěrek.

